

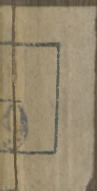
B
027/88

EGY

KÜLÖNLEGES KÖNYVTÁR

Ismerteti:

Dr. CSERMELY GYULA

Egy különleges könyvtár

Ismerteti:

Dr. Csermely Gyula

Egy különleges könyvtár

Ismerteti:

Dr. Csermely Gyula

B 627 / 88
37424

A budapesti embernek mindig akad a magyar fővárosban valami felfedeznivalója. Ha külföldön jár, hűségesen magával hurcolja a közismert Baedeker-t, vagy más útmutató könyvet forgat jártában-keltében és felkeresi, meg is találja az illető főváros vagy nevezetesebb vidéki gócpontjainak látnivalóit. De találkozott-e már budapesti ember olyan pestivel, aki a magyar fővárost ismertető Baedekert, vagy az itthon, magyar szerzőktől készült és megjegyzem: sokkal jobb budapesti útmutatót tartaná a kezében?

Nem akarok éppen arra az öreg budai csizmadiára hivatkozni, aki még sohasem volt odaát a Duna balpartján elterülő városrészben s aki Pestet csak a budai jobbpartról látta. Hanem hivatkozom Önre, kedves olvasóm és megkérdezem: van-e csak sejtelme is arról, hogy van Budapesten egy „Bibliai Muzeum”, van egy „Népegészségügyi Muzeum”, egy „Eszterházy-képtár”, a Tudományos Akadémia palotájában egy „Goetheszoba”, melyet néhai Baracs Károly alapított és saját gyűjteményével olyan gazdaggá tett, hogy a budapesti Goetheszoba kiállja a versenyt a németországi Goethe Muzeummal is? Sokan tudnak-e arról Önök pestiek, hogy a budai első kerületi előljáróság székházának udvaráról nyílik a lejárát egy nagyon érdekes barlangba? Hányszor mentek már át villamoson vagy gyalog az Erzsébet-hídon Pestről Budára, de gyönyörködtek-e a tájképben, amely, ha Budára megyünk, jobb felől a szemük elé tárult? Tudják-e, hogy a kerek világnak ez a legmegkapóbb szépségű városképe? Hányan Önök közül szenteltek már egy félnapot vagy akár csak egy futó órát is a Bajza-utcai Petőfi-ház és Petőfi-szoba megtekintésének? És így tovább.

De azt hiszik, kérem, hogy én jobb vagyok a Deákné vásznánál? Nekem például, sok mást nem is említve, sejtelmem sem volt arról, hogy van fent a Várban egy „Gróf Bethlen István

bástyasétány” nevű sétaút, amelyről csodakilátás nyílik a Vérmezőre és a budai hegyekre.

No de én mégis legalább annyival jobb vagyok a Deákné nevű asszonyság vásznánál, hogy nem sajnáltam a fáradtságot és — mint Göre Gábor bíró úr mondaná — megtapasztaltam azt a bástyasétányt. Még a hírénel is lenyűgözőbb szépségűnek találtam a gyönyörű kilátást, melynek csak a budai hegyek koszoruja szab határt, de a fölöttünk domboruló égboltozatnak még az sem, mert ez átíveli a hegyek ormait, kékségének visszfényével sejtelmes színt adva a magaslatoknak.

Végighaladva a sétányon, egy lovasszobor ötlött a szemembe. Lovasszobor? Ezt már szeretem! Lovasnemzet vagyunk — gondoltam — és Budapesten olyan kevés a lovasszobor. Honalapító Árpádé és a hét vezéré a Hősök terén, Szent István királyunké a Mátyás-templom mellett, savoyai Eugén hercegé a királyi palota várkertjében, gróf Andrássy Gyula volt magyar miniszterelnök és külügyminiszteré az Országháza előtt, II. Rákóczi Ferencé ugyanott, no meg gróf Hadik generálisé a Várban és pestiesen szólva: kész vagyunk.

Itt pedig még egy lovasszobor!!... megnéztem. Görgey Artur tábornokot, a negyvennyolc-negyvenkilences magyar szabadságharc legendáshírű nagy hadvezérét ábrázolja a szobor. Arccal a Vérmező felé ül pompás harci ménjén, szeme a messzeséget nézi. A lángeszű sztratégia nyugodtsága ömlik el a nagy katona alakján és mit sugal nekünk a szeme, az a bronzban is csupalélek-szeme? Azt mondja nekünk: „Én a magyar szabadságért harcoltam, harcolj te is, magyar, ha arra kerül a sor, ha veszélyben a te hazád függetlensége, szabadsága. Minden nemzet csakis a szabadságában lássa legnagyobb kincsét, minden egyéb, mint: kellő súly az országok társadalmában, nemzetközi befolyás a világ rendjének kialakulása kérdéseiben, gazdagság és jólét és nyomatékkel bíró szó a nemzetközi politikában: már másodrangú. Ahol szabadság nincs, ott semmi sincs.

És még mit mond nekünk az a szoboralak? Azt, hogy: Én a felvidéki bányavárosokat jártam hadaimmal, de rab magyar föld még a Felvidéknek fel nem szabadult része; én keleten és délen is győzelemről győzelemre vittem a dicső honvédsereget, — rab magyar föld most a Tiszántul és a Délvidék nagy része.

Addig tehát ne nyugodj, magyar, amíg vissza nem szerzed, ami ezer esztendőn át a tied volt . . .

A szobor körül és végig az egész sétányon régi ágyúk, mozsarak, haubitzok, aknavetők és más lövegek. Ezek is a szoborhoz tartoznak? Megtudtam, hogy nem tartoznak a szoborhoz. Hanem ahhoz a palotaszerű nagy épülethez, amelynek Magyar Királyi Hadimúzeum a neve.

Magyar Királyi Hadimúzeum! Mint budapesti ember megint felfedeztem valamit, amiről — röstelem bevallani — eddig még nem tudtam. Röstelem, mert nemcsak író vagyok, de a harctereket járt szolgálatonkívüli viszonybeli, most emléklapos százados is vagyok.

Bementem a Múzeumba és mindent apróra megnéztem. Hogy mi mindent láttam, azt itt nem írom le, mert ahhoz egy testes kötet bizony kevés lenne; itt, ebben a munkámban, csak arról akarok beszámolni, amit a titkári szobában fedeztem fel.

Egy könyvesszekrényt!

Egy több mint embermagasságú, nemes fából készült két-ajtós könyvesszekrényt, a magyar asztalosipar nagyon figyelemreméltó munkája, amelynek két ajtaját, koszoruba foglaltan, a tizenhárom aradi vértanú bronz-domborműképei díszítik, közepén pedig, üveg alatt, maradványa egy szabadságharcbeli hadi lobogónak.

Nagy érdeklődéssel néztem a szekrényt, mert azt gondoltam, hogy ez is hadiemlék, múzeumi tárgy. — Csak örök időkre való megőrzés végett van itt — kaptam felvilágosítást, és amikor előzékenyen kinyitották a szekrényt, nagyon meglepődtem. Belső homlokfalán, fent, domborművű betűkkel, ez a felírás:

„Juristowski Miklósné hadbíró-ezredes neje emlékkönyvei”

Juristowski Miklóst, az író, eddig megjelent munkáiból már jól ismertem, azt is tudtam életrajzírója, dr. Somos Lajos egri tanár és igazgató könyvéből, hogy nagy csapás érte, a kiméletlen Végzet elragadta oldala mellől azt a nőt, akit édesanyján kívül a legjobban szeretett és imádott, ritka szépségű és rendkívül nemeslelkű hitvesét, Mártát.

Juristowskiné emlékkönyvei! tünődtem magamban. A legtöbb urinőnek van leánykorából származó egy-, legfeljebb két

emlékkönyve, amelybe barátnői és mindkétnevelői ismerősei beírtak valamit, idézetet valamely költeményből, vagy egy-egy eredeti gondolatot. Itt pedig egy egész könyvtárra való „Emlékkönyvet” találtam, számszerint hatvanegyet!

Csodálkoztam: ennyi emlékkönyve lett volna egy asszonynak, amelyeket a lesújtott férj kegyelete itt őriztet meg?

Találomra kihúztam egyet a sok közül, a 7.-ik számú volt a sorban, kinyitottam és mingyárt az első oldalon férfiírással ezt találtam:

„Ma, 1931. február 28.-án, megírtam legújabb novellámat a hõnszeretett plevljei barátomról, Adam Samardzic-ról és az én drága felejthetetlen kis feleségemről, Mártáról. Mindketten megérdemelnék, hogy beteljesedne az a vágyam, hogy ez a megtörtént esetet tárgyaló novellám igen nagy, elismert sikert érne el! Juristowski Miklós nyugállományú hadbíróvezredes.”

Eloolvastam ezt a novellát, megtaláltam a kötet 954-ik és következõ oldalain nyomtatásban, de ugyanitt a szemembe ötölt egy kézzel írt széljegyzet is. Az elsõ oldalon még megtörtént esetnek mondja Juristowski Miklós a novella tárgyát, itt pedig szóról-szóra ezt írja: „A novella, nagy részében, saját fantáziámnak a végtelenség szép területeire való boldogító elkalandozása.”

Ez az igazmondás és õszinteség, mellyel az író önmagának tartozni vélt, nagyon jó világot vetett szememben J. M. személyére és egyéniségére. S ahogy találomra más köteteket is emeltem ki a szekrény rekeszeibõl, csakhamar meggyõzõdtem róla, hogy ezek az emlékkönyvek nem egy úrileány vagy fiatal asszony emlékeinek gyûjteménye, hanem...

...hanem Juristowski Miklós kéziratának, fényképeinek, kapott leveleinek, ujságkritikáknak katonai pontossággal rendezett gyûjteménye, amelyet elhunyt felesége drága emlékeztének szentelt és õriztet biztos helyen a Magyar Királyi Hadimúzeum titkári szobájában.

Megható gondolat és elhatározás, ilyen alakban is állítani emléket az elvesztett imádott hitvesnek. Azért használtam az „is” szót, mert az egyik emlék kint emelkedik a kerepesi-úti temetőben, a 43-ik tábla, 6-ik sor, 28-ik számú kettõs sír fölött.

Megkapó, lelket vibráltató síremlék! Még az idegent is, aki sohasem ismerte a drága halottat, aki ott alussza csöndes

álmát; még a véletlenül arra vetődő idegen is mélységesen megindulhat, ha nézi azt a síremléket, azt a bronzbaöntött madonnaarcú szende szép asszonyt, azt a leányt, aki térdepelve zokogja bele bánatát édesanyja ölébe, azt a másik leányt, aki édesanyja tenyerébe hullajtja könnyeit és azt a férfit, akit térdre rogyasztott az elviselhetetlen fájdalom, amiért eltávozott mellőle és a föld alá költözött életének tartalma, lelkének napsugara, a hitvese.

A síremlék bronzbaöntött férfialakja: Juristowski ezredes képmása. Ő térdepel még a halóporában is szeretve szeretett asszonyának ércalakja előtt, de nem úgy térdepel, mint például egy vazallus, aki hübérrurának hűséget esküszik, még kevésbé úgy, mint valami romantikus regényhős, aki szerelmet vall, hanem térden áll, mert a földre görnyesztette a bánat, hiszen elvesztette azt, aki testének-lelkének a legdrágább volt.

Ezt a bronzból és kőből való emléket a kerepesi-úti temetőben helyezte el J. M. ezredes, a férj — az író Juristowski Miklós pedig a Hadimúzeum titkári szobájában állított örök emléket élete társának, Márta asszonynak.

A kerepesi-úti emléket a virágkertészet remekei díszítik; azt az emlékszekrényt a Hadimúzeumban: lelke virágaival töltötte meg Juristowski Miklós, az író. Művészelke termékeit, szellemes elmefuttatásokat, magvas cikkeket, gondolatokban bővelkedő hozzászólásokat és hol humoros, hol komoly, de nagyobbrészt színvonalas elbeszéléseket, novellákat, gyermekmeséket és regényeket, amelyek közül már nagyon sok nyomtatásban jelent meg s amelyeknek hősnője nagyon sokszor éppen az ő hitvese. Apró gyöngybetűikkel egy-egy díszes kötésű, fekete szattyánbőr- vagy selyemtáblájú könyvbe írta be és ezeket a kéziratok köteteket egymásután abban az emlékszekrényben helyezte el, amelynek homlokfala Márta asszony áldott emlékét hirdeti.

Kint, a kerepesi-úti temetőben, Juristowski Miklós ércalakja egy kötetet nyujt fel az asszonynak, a „Vérző szívből” című első novella-kötetét, itt pedig hatvanegy kötetet nyujt át neki az élő Juristowski Miklós, az író.

Engem rendkívül érdekelt ez a maga nemében egyedülálló emlék, ez az igazán „különleges könyvtár”, és elhatároztam, hogy behatóan foglalkozom az egyes kötetekkel, feldolgozom a

bennük talált anyagot, terjedelmes monografiát írok munkám eredményéről és ha kapok rá kiadót, azzal adatom ki, ha nem kapok, akkor vagy magam nyomatom ki, vagy elteszem íróasztalom fiókjába. Így született meg ez a munka, megjegyezvén, hogy hálával tartozom a Magyar királyi Hadimúzeum igazgató-ságának, mely a legelőzékenyebb módon megengedte és lehetővé tette nekem az emlékszekrény gazdag tartalmának feldolgozását.

Egy kitünően megírt könyv, melynek címe: „Juristowski Miklós ezredes-hadbíró élete és irodalmi munkássága” s amelynek szerzője dr. S o m o s Lajos egri tanár-igazgató, részletes adatokat tartalmaz J. M. származásáról, szüleiről, távolabbi felmenőiről és oldalrokonairól; vonzóan, szépen és ami a fő, tárgyilagosan írja le az íróból hadbíróvá és a hadbíróból megint íróvá lett J. M. gyermekkorát, gimnáziumi éveit és érettségije, illetve egyetemi tanulmányainak bevégezése után a pályakeresés viszontagságait, továbbá sikerekben bővelkedő írói munkásságát.

Ez a kitünő könyv felment engem az alól a kötelezettség alól, hogy Juristowski Miklós életéről, feleségével való legboldogabb házaseveiről, az asszony korai haláláról és mindarról, ami a nagy tragédia után következett, részletesebb beszámolót közöljek. Ezen munkám tárgya csakis a 61 emlékkönyv tartalmának ismertetése, és ennek a magamra vállalt feladatnak lelkiismeretesen eleget is fogok tenni.

1930-ban, vagyis egy esztendővel az imádott asszony elhunyt után, helyezte el a szekrényben az első emlékkönyvet — és most, 1938 szeptemberében, hogy hozzáfogtam a munkámhoz, hatvanegy kötetet találtam a szekrényben. Bámulatos munkaerő és szorgalom; annál csodálatosabb, mert — mint dr. Somos könyvéből tudom — J. M. 1864 december 5-ikén született, tehát hetvennegyedik évében van most. Nyolc esztendő alatt 61 emlékkönyvet írni és összeállítani: ehhez nemcsak erő és kitartás kellett, hanem nagy-nagy szeretet is, amely megíratta és az Asszonynak szenteltette a könyveket.

Amikor felesége 1929 július 31.-én az öröklét hónapja költözött, Juristowski Miklós úgy maradt itt ezen a sivár földön, mint akit a sors kegyetlensége mindenétől fosztott meg. Mint A Lázárok Lázára, úgy maradt itt, társtalanul, egyedül. Az égi

Napnak nem volt számára sem fénye, sem melege, az éjszaka csillagait fekete felhők takarták el szeme elől, a fák lombja, a kertek, ligetek pázsitja megszűnt zöld lenni, mert gyászos szürkévé változott. Füle számára elnémult a madárdal, még a gyermekkacagás édes zenéjét sem hallotta meg. A végzet elvette tőle a feleségét és ezzel elvett tőle mindent, ami széppé teszi az életet, és ami értéket ad az emberi életnek. Mindenétől megfosztva és mindenéből kifosztva szegény Juristowski Miklós úgy élte bús magáramaradottságában a maga vegetatív életét, mint valaki, aki megsemmisült, aki nullává lett.

Nagyon különböző a hatás, melyet egy-egy nagy egyéni tragédia tesz az emberre. Mondjuk a 65 éves emberre, mert J. M. ennyi volt, amikor feleségét elvesztette.

Aki addig társaságkedvelő, társas életet élő férfi volt, sokszor magabazárkózott emberkerülő lesz; mogorvává vagy búskomorrá válik a jókedélyü, — Isten ellen lázadó a vallásos és templombajáró, Istent keresővé az addig vallástalan, esetleg egészen istentagadó ember. Vannak, akik az itálban keresnek feledést, holott azelőtt bornemisszák voltak; vannak, akiket egyszerre utazni kerget a kibírhatatlan fájdalom, holott azelőtt az otthoni kényelmet semmiért fel nem áldozó nyárspolgárok voltak.

Juristowski Miklósnál ujjászületést eredményezett a nagy csapás, amely érte. Ujjászületést annyiban, hogy az, aki a katonai, hadbírói pályára lépése idejéig író volt s aki, tényleges katonai szolgálata alatt eltemette magában az író, az most megint a tollhoz nyult, íróvá lett újra.

Nem azonnal a drága halottja elvesztése után, csak hetekkel később. De amint felocsudott, kissé összeszedte magát, amikor a férfias erély leküzdötte aléltságát, talált megint bele a világba. Íróasztalhoz ült és a betűvetésben keresett és talált is nem feledést, nem is annyira vigaszt, mint inkább erőt az új élethez.

Mi van a bámulatatos szorgalommal teleírt hatvanegy kötetben? Virágcsokrok és virágkoszorúk vannak bennük, legtöbbször az oly korán elhunyt asszony áldott emlékének szentelve, és vannak bennük babérlevelek és virágokkal tarkított babérkoszorúk is, melyeket Juristowski Miklós a rajongásig szeretett

szülők, nagyszülők és más felmenő és oldalági rokonok, valamint hű bajtársak és jó barátok emlékezetének szentelt.

A következőkben sorra veszem a 61 kötetet és nagyjában elmondom nagyjértékű tartalmukat. Nagyjában! Mert ha minden virágszirmot, minden babérlevelet, minden folyondár-ágacskát számba akarnék venni és arról beszámolót írni, Juristowski Miklós hívei nagy táborának, akkor nem egy, de tíz-tizenkét kötetnyi művet kellene világgá bocsátanom. De mielőtt sorra venném az 1—61 kötetet, foglalkoznom kell a zéróval jelölt kötetekkel is. Mert a hatvanegy kötetet megelőzően van egy kötet, amelyet 0-val, a semmivel jelölt meg a szerző.

A katonás rendszeret nagyszerű írott bizonyítéka ez a kötet. Hogy a kutatónak a később következő kötetekben ne kelljen sok időt elfecsérelni valaminek kikeresésével, ebben a 0-val jelölt tárgymutatóban a következő adatokat találjuk, mint: Édesatyám, Juristowski Sándor cs. kir. százados szüleinél: I. kötet 1., 25., 84—88; II. kötet 200; VIII. kötet 1060 oldalakon.

Imák, fohászok Mártámhoz: I. kötet 1—14-ig; I. 13. I. 65. I. 67—76-ig és így tovább; azután: Édesanyám szül. Michl Emilia: I. 1. I. 14. I. 25. I. 65. és így tovább; következnek az asszony betegségére, ápolására, különböző arcképeire, halálára és temetésére vonatkozó adatok, illetve, hogy ezek részletesen mely kötetben és ennek hányadik oldalán található.

Ezután sorra veszi az egyes köteteket. Például: Első könyv. A „Vérző szívből” című novella kötet, mely Neki van dedikálva — és már a névsorban is sok helyen felvilágosító megjegyzéseket fűz egy-egy novellához, elmefuttatáshoz vagy cikkhez. Például a 0 kötet 59-ik oldalán: A II. 210—222. „A keményszívű”. Saját életemből, a valóságból van merítve, — persze a vége, előttem is ismeretlen lévén, költött dolog a (hála Istennek) lányom betegségével együtt.

És ha a kutató arra kíváncsi, hogy mikor írta J. M. az egyes dolgokat, akkor erre nézve is talál pontos adatokat. Például: „Svabszka kadia”, 1930. május 2-án, I. kötet 96—101 oldal... „Hídkeresztelés”: 1930. május 4-ikén, I. kötet 43—49 oldal... „A veszedelmes szerb újév”, 1930. május 23-ikán, I. kötet 101—108 oldal és így tovább.

Most hadd térjek át az 1—61 számú kötetek kivonatos ismertetésére. Csak kivonatosra, mert ismétlem: ha minden egyes

kötetről kimerítő beszámolót akarnék adni, akkor nem egy, de tíz-tizenkét kötetnyi művet kellene világgá bocsájtanom.

Első kötet.

Nem állom meg: ennek a kötetnek bevezető sorait szó szerint írom ki, mint annak a bizonyítékát, hogy a „szeretve mindhalálígg” — „szeretve még a síron is túl” Juristowski Miklósnál nem üres szólam, hanem megrendítő valóság. Ime, a bevezetés:

„Az ebben a kis könyvben foglaltak az én hőnszeretett édes kis feleségem emlékének vannak szentelve!”

„Szüleim: Juristowski Sándorné, édes Anyácskám (győri pátricius-családbeli) Michl (Emma) és édes Atyám (lengyel pátricius-családbeli) Juristowski Sándor cs. kir. századoson kívül: Mártám, az én drága kis Hitvesem az, akit e földön legjobban szerettem és akinek oly rettenetes szenvedései és korai elhunytá annyira lesújtottak, egész lényemben összezúztak, hogy csodának tekintem azt, miként bírtam azt kiállani, túlélni!”

„Mártám súlyos megbetegedése óta, ami 1928. szeptember 8-án jelentkezett, minden gondolatom és minden tettem, mozdulatom kizárólag az ő megmentésére, ápolására, javára irányult — s éjjel-nappal, szakadatlanul ápoltam, kiszolgáltam őt, az én Mindenségemet, — minden szavára, óhajára, minden köhüntésére, sóhajára, éjjel: a rendesnél erősebb vagy gyengébb lélekzetvételére már Nála termettem s tehetségemhez képest enyhíttem fájdalmait — úgy, hogy az őt kezelő orvosok is kijelentették, hogy „ha még egy ideig” ápolnom kellett volna Őt, úgy én előbb elpusztultam volna. Mint egy roncs, az anyagi és lelki gondok, Érette érzett fájdalmak, aggodalmaktól testileg-lelkileg összetörve, csont és bórré aszva, betegen ápoltam már Őt élete utolsó heteiben, pedig — csak azután jöttem teljesen annak rettenetes tudatára, hogy mit vesztetem az Ő eltávozása által, — hogy Mindenségem omlott össze, hogy a borzalmak kora csak ezután tört reám, midőn bár felszabadulva az ő leírhatatlan fájdalmainak látásától, a napi gondok agyonsújtó nyomásától, idegeim állandó feszültsége engedni kezdve, agyam fel tudta fogni nyomoruságom egész nagyságát arról, hogy mi-

lyen szegény, utolsó lelki koldus lett belőlem: az Ő kínszenvedése és az Ő elmulása folytán!"

És így tovább. Végigolvasva J. M. ezen sorait, eszembe ötlök Vergilius Aeneasának egy sora: Infandum regina jubes renovare dolorem. Infandum dolorem, mérhetetlen fájdalmat szenvedett az özvegyen maradt férj is . . .

Következik J. M. megható fogadalma:

„És miután 1. Ő oly nagy és nemes volt és 2. két leányomat oly nagyon szerette: ezért én önként megfogadtam az Ő halála után, hogy egész akaratomat, tevékenységemet, tudásomat a következő, általam szentnek tartandó feladatokra fordítom, és pedig: 1. hogy Kisanyácskám, Mártám emlékét a lehető legfényesebben ébren tartom és 2. leányaim boldogulásáról igyekszem gondoskodni!"

„Eme szent fogadalmam keresztülvihetésére szolgál e kis könyv is, melyben Mártámnak és önmagamnak szinte beszámolólok (de nem másoknak, mert ezzel senki másnak nem tartozom, csakis kizárólag Mártámnak tartozom) arról, hogy elég becsületesen igyekszem-e megtenni az önként vállalt kötelezettségeket?!"

. . . Hát lehet ezeket a sorokat megindultság nélkül olvasni? A hidegen bíráló észnek talán vannak bizonyos megjegyzései a stílusnak itt-ott szembeötlő nem annyira pongyolaságai, inkább csak gondos csiszoltságának hiánya miatt, de vegyük figyelembe, hogy Juristowski Miklós mindezt 1929. augusztus másodikán, „Mártája elhantolása után" írta. Lehetett-e ilyen lelkiállapotban úgy írni, hogy gondosan mindenre ügyeljen, ami néhány oldalnyi írást: írásművé emeljen?

És lesznek érzéketlen emberek, akik azt fogják mondani: Ejh, másnak is meghalt már a felesége, mit kesereg és síránkozik olyan szertelenül? Ezekkel az emberekkel én szóba sem állok; ezek a rideglelkű egyének, mint a magyar dalköltő mondja, nem értik meg, „mi van azon sírni való, hogy a ménes ott delelget, kondorosi csárda mellett".

1929. szeptember 12-én, vagyis majdnem hat héttel felesége halála után, ezt írta J. ezredes-hadbíró:

„Meg kell, meg kellene nekünk ebben nyugodni, — de én nem tudok, nem akarok ebbe belenyugodni! Rettenetes elgondolni is, hogy Ő többé már sohase legyen itt".

Mondanom sem kell, hogy magyar és külföldi előkelőségek egész sora sietett, hogy a mélyen sujtott férjnek kifejezze leg-
őszintébb részvétét. Legelsőnek vitéz Csécsi-Nagy Imre m. kir.
altábornagy, azután Schmidl László vezérigazgató, szentgáti
Tóth Árpád és neje, Fricsay Rikárd ezredes-karmester, dr. Fe-
leki Sándor, az ismert költő, székesfővárosi tisztiorvos, dr. Frey
Ernő egyetemi magántanár, dr. Göbel József tisztiorvos, dr.
Gábor Gyula ügyvéd, őrnagy-hadbíró, Geguss Dániel rendőrfő-
kapitány-helyettes, nemes Gózon Béla és neje, nemes Láng Ká-
rolyné gyalogsági tábornok özvegye, Mihályi Sándor és Mihályi
Adolf Szegedről, özvegy Pellett Bertalanné Mftr-igazgató özve-
gye, özvegy Rainer Lajosné, Szabó Béla író és neje, dr. Vértés
Lajosné tanársegéd neje, Pauline von Merizzi Bécs, Hermine
Aldas igazgató neje, Frau von Funder, Chefredakteurgattin,
Frau Heinrich Linn, Bécs, Lengyel Lászlóné, Ilosvay Károly és
neje és még igen sokan . . .

Befejezi J. M. ezekkel a sorokkal:

„A Te legérdemdúsabb, szent emlékednek fényes ébrentar-
tása és a két lányunkról való gondoskodás tartottak engem
vissza e sivár életben. Segítsetek meg engem eme szent fogadal-
mam kivitelénél Ti, szemei az én Édes Anyácskámnak, Mártám-
nak, Elza lánykámnak és Láng Károly sógoromnak, akik Már-
tuskát olyan igen nagyon, tiszta szívből szerettétek!”

Juristowski Miklósné itt Budapesten, Király-utca 100, első
emelet 8. számú lakásban halt meg. Erre vonatkozóan ezt írja
J. M. az Emlékkönyvek első kötetének 24-ik lapján:

„Hogy Kisanyácskám arca állandóan előttem legyen az Ő
emlékeivel együtt, (bármilyen szivettépő fájdalmat érzek) a
háromszobás lakásomnak (melybe 1927. október 12-én, Kis-
anyácska kiválasztása következtében költözködtünk be), még
Mártuskám életében, 1929. májusában hálószobának berende-
zett legnagyobb és legdíszesebb szobáját (lehetőség szerint)
ugyanúgy berendezve hagytam, miként azt ő a legnagyobb szen-
vedései, tehát élete utolsóelőtti hónapjában, berendezni óhaj-
totta.”

Az Emlékkönyvnek első kötetének 32-ik oldalán fényképet
találunk. Eszményien szép nőt ábrázol, alatta a gyászoló férj-
nek ez a megjegyzése: „Ez az én gyönyörű szép kis Feleségem-

nek, Mártámnak, legélethűbb arcképe.” (Ezt a fényképet a legtöbb későbbi kötetben is találjuk.)

Ahogy nézem ezt a képet, azt mondom magamnak, hogy ilyen tökéletes szépségű nőt, akinek szeméből a nemes lélek nagy-nagy melegsége sugárzik, csak szeretni, imádni, isteníteni lehetett és — soha meg nem szűnő fájdalommal gyászolni.

A könyv 33-ik oldalán egy férfi képe néz szembe az asszonyéval. Egy rokonszenves arcú, díszegyenruhás törzstisztnak még 1913-ból való fényképe, egy ezredes-hadbíróé. Alatta az írott feljajdulás: „Ez a szerencsétlen meg én vagyok . . . Miklós.”

Azaz: 1913-ban J. M. nemhogy nem szerencsétlen, de a világ legboldogabb embere volt, mert csakhamar ezután lett az övé az az asszony, akit — mint írta — Anyácskája mellett a legjobban szeretett. De hogy is írja Schiller az ösmert balladában: „Noch keinen sah ich fröhlich enden, auf den mit immer vollen Haenden, die Götter ihre Gaben streun.”

Azt a rettenetes sorscsapát, amely J. M.-t érte, híuen érzékelteti velünk az I. kötet 37-ik oldalán látható fénykép, mely a lesujtott férjet a drága Asszony sírja mellett mutatja, ahogy imádkozik lelke üdvéért 1929. Halottak napja volt ez!

Ide iktatom azokat a sorokat, amelyeket J. M. a kötet 42-ik oldalán írt be:

„1930 IV. 30-án. Mivel Mártuskámnak a legkedveltebb virágja a sötétvörös rózsza volt, ezért a legnemesebb holland és friedrichsruhei vérvörös futórózsafácskát ültettem be a sirhantjába, — négy fácskát — telve bimbócskákkal! Tudod-e, szegény, oly rettenetesen és oly sokat szenvedett Mártuskám, hogy naponta sokszor elsirom a Te fájdalmaid és eltávozásod, tragikus sorsod feletti bánkódásomat, hogy sohasem bocsájthatom meg a Sorsnak a Veled való kegyetlen bánásmódot!”

Lehet-e ezeket a sorokat megértés nélkül olvasni?! Még Sorssal is pörbe száll a fájdalomtól vonagló férj, mint a bibliai Jób, akitől mindent elvett a megpróbáltatás.

Ugyanezen a 42-ik oldalon, 1930 május 2-iki kelettel ezt írja Juristowski Miklós:

„Szent Anyácskám, Mártám emlékérték dicsőítése arra hajt, hogy megpróbálkozom irodalmilag működni. Tényleges állományú hadbíráskodásom idejéből sok szép emlékem van, ezeket

igyekszem elsősorban — novellák alakjában — feldolgozni és ahol csak lehet, Mártámnak pompás alakját, fényes egyéniségét azokba beállítani”.

Következik a „Hidkeresztelés” című novella, mely nyomtatásban a „Vérző szívből” című könyvben jelent meg.

Ebben a novellában folyamatosan, ha nem is egész írói jártassággal, de élvezetesen beszéli el, hogyan adta Plevlje környékén az árvíz által elsodort „S” nevét viselő ujonnan felépített hidnak a „Márta-hid” nevet. Fényképe a kötet 50-ik oldalán látható.

Ugyanebben a „Vérző szívből” című könyvben még megjelent 19 novella, amelyeknek kézírata az Emlékkönyvek első kötetében található. A 2-ik számú „Végzet” című elbeszélése (tárgya: csokolózdással végződő kaland egy a vízbefulladásától megmentett szép és kacér nővel) alá ezt a megjegyzést teszi az író: „Kurizóumként, furcsaságnak, ideírom, hogy egyik bíráló azt mondta: ez az egy novella méltóvá teszi a szerzőjét arra, hogy bejusson az irodalom történetbe.”

Teljes őszinteséggel és tárgyilagossággal mondva: én a magam részéről nem osztozom az illető előttem különben ismeretlen bíráló véleményében. A novella szerkezete kissé szétfolyó; a tömörebb előadás érdekében jobb lett volna, különösen az elején, rövidebbre fogni az elbeszélést, ugyanígy a közepén gyorsabb üteművé tenni a cselekményt. Ellenben az igazi jó író tollára vallanak a novella végén a következő sorok: „Zakatol a vonat, zakatol a két lényben (t. i. a megmentett nőben és az életmentő férfiben) a legcsodálatosabb nedv, — és míg a fejük, a tisztességérzetük egymástól kergeti őket, addig a vérüket egymás felé korbácsolja a legkiszámíthatatlanabb hatalom, a Végzet — egy kocsiba, sőt az érintkezésig egymás mellé kényszeríti őket! Zakatol a vonat — mit gondol most a nő, mit gondol most a férfi?”

Sok hangulat van ezekben a sorokban és megcáfolhatatlan lélektani igazság!

És rendkívül drámai lüktetésű a 3-ik számú novella, a „Végkimerülés” című. Ez már igen, ez már nagy irodalmi értékű. Egy százados-hadbíró páratlan kötelességtudásának a végkimerülésig folytatott küzdelme a hóval, faggyal, tomboló viharral a Szandsák kietlen, elhagyatott vidékén. És amikor a fizikum már csödöt mond és már eltompul a lélek is annyira, hogy az egyén

életösztone is kialszik, új élniakarás villanyszikrája gyul fel a lélekben. Miért? Mert ott, — már oldala mellett a Halál: — magyar szó üti meg a fülét . . .

„Ez az eredményében oly határtalanul bámulatós csodaszer, — fejezi be az író ezt a remekbe szabott novellát, — mely engem az örök köd országába határáról képes volt visszazagadni, képes volt végkimerült testemnek álomszerű rövid idő alatt teljes emberi erőit, akaratát visszavarázsolni: a Föld? nem, a világegyetem legéltetadóbb, legzengzetesebb, legszivhezszólóbb, szivettestet erősítőbb zenéje, fluiduma volt: a drága, utánözhatatlanul szép, édes, szent magyar szó!”

A „Rózsák” című novella ellen az a kifogásom, hogy sok szerepe van benne a véletlennek s hogy a valószínűség határát átlépi.

„Az ötletes Gituska” című gyermekmese nemcsak kedves hangjával lep meg nagyon kellemesen, de frappáns befejezésével is.

Az Emlékkönyvek első kötetének 79—83 oldalait megint kizárólag az elhunyt feleségének szenteli az író, azután következik a „Régi sírokat kerestem” című elbeszélés, mely a „Weekendkirándulás” című könyvben jelent meg. Hangulatos szép leírás a főértéke ennek a dolgozatnak, valamint a csattanója: „Én régi sírokat kerestem — és friss virágot leltem . . .

. . . Amilyen nagy és mély Juristowski ezredesben a hitvesi szeretet és rajongás elhunyt Mártája iránt, ugyanolyan ragaszkodó szeretettel veszi körül szülei, *Juristowski Sándor* cs. és kir. százados és neje, született *Michl Emilia* emlékét. Az Emlékkönyvek első kötetének 91-ik oldalát egy páros fénykép díszíti.

Díszíti: ez a találó kifejezés! Egy édesarcú fiatalasszony, akinek szeme, minden vonása nagy-nagy lelki nemességet árul el és mellette egy katonatiszt, a férje, egy, a fénykép élettelen papirosán is rendkívül rokonszenves megnyerő külsejű férfi . . . Megmondom őszintén: J. M. sokszor tuloz írásaiban, sokszor szertelenkedik, amit a nem tárgyilagos olvasó esetleg hibájául is ró fel, de azt a széljegyzetet, amelyet J. M. a fénykép mellé írt s amely úgy szól, hogy: „Ennél bájosabb szebb emberpár alig akad”, — a legridegebb lelkű ember is aláírhatja és a magáévá teheti. Én, ennek a monografiának írója, ha akkor éltem volna „Száz év előtt”, bele tudtam volna szeretni abba az édes szép

Juristowski Miklós alezere-des-hadbíró
1911.

asszonyba és ha akkor leány lettem volna, bizonyára Juristowski Sándorban találtam volna meg álmaim lovagját.

Megrendítő olvasmány a kötet 93-ik oldalán kezdődő „a „Vérző Szívből” című könyvben megjelent nem novella, hanem elmesélés, melynek címe „A gyászév”. Ebből csak egy mondatot ragadok ki és iktatok ide: „Az özvegyé lett férfinak nem idő a gyászév, annak csak az örökkévalóság elég gyászidőnek!” Saját magáról nem írhatott J. M. megcáfolhatatlanabb igazságot mint ezt . . .

A megírás időrendje szerint az első, de az Emlékkönyvben nyolcadiknak és később a „Vérző Szívből” című kötetben megjelent elbeszélésben, a „Svabszka kádiá”-ban mely találóan rajzolja a Szandsák elmaradt parasztjainak életét, itt-ott aranyos humor is csillog, mint apró kristályok a homokban. Ennek igazolásául ide iktatom ezt a néhány sort: „Már pedig ha két ügynök — pardon — ha két nagy kutya támad egyszerre egy emberre, egyik jobbról, másik balról, akkor igen nehéz ellenük védekezni. Tudják ezt valamennyi nagy kutyák, azért jönnek többedmagukkal!”

Még az előbbinél is humorosabb „A veszedelmes szerb újév” című dolgozat. Nagyon jóízűen megírt élmény a plevljei katonai szolgálatból; az olvasó nem jön ki az édes nevetésből, amíg szeme végigsiklik a könnyed tollal papírra vetett sorokon . . .

Az Emlékkönyv 109-ik oldalán egy kettős fénykép: Juristowski Miklós ezredes-hadbíró civilben, mellette akkor már matronakorú, 84 éves édesanyjával. Egy magyar közmondás szerint: szép asszonymak, jónak kár megöregedni. Nos, Miklós ezredes édesanyjának nem kár, hanem isteni kegy és nagy lelki boldogság volt megöregedni, mert élvezhette fia gyöngéd szeretetét, büszkélkedhetett fia fényes pályafutása miatt és tanuja lehetett fia — sajnos — nem hosszú ideig tartott legboldogabb házasságának . . .

„A jabukai piece de resistance” című elbeszélésben kissé bágyadtan fog J. M. írótolla, de a következő elbeszélésben, melynek címe „A bőbeszédű törzsfoglár” megint csillog a humor és erőre kap a toll.

„A dezertor” című elbeszélésben beigazolást nyer, hogy jó szívvel és magyar ésszel kényesebb katonai ügyeket is intézhet el egy hadbíró és hogy nem kell mingyárt a törvénykönyv pa-

ragrafusait a meggondolatlanul bűnös baka fejére olvasni. Az Emlékkönyvek első kötetének sorban utolsó 14-ik számú „Megjutalmazott kegyelet” című elbeszélés első felében a történet hőse, Sándor, nem más, mint maga J. M., aki kultusszá emelte a sírápolás kegyeletes munkáját.

Költőibb sorokkal nem is lehetett volna az Emlékkönyvek első kötetét befejezni, mint a „Sebzett galamb” történetének előadásával. Minden kíséző kommentárnál szebben beszél, ha szószerint iktatom ide azt a néhány sort.

„1930 július 22-én derék takarítónőm, Lángné, ölében behoz szobámba egy vérző, sebzett szép galambot, mely az ablakán berepült s mondja, hogy bromvazelint fog vásárolni s azzal a kis galambot meggyógyítani.

Erre én előkerestem azt a tubus bromvazelint, mellyel vagy 13 hónap előtt a drága Szent Mártámnak — felfekvéstől keletkezett, fájó sebét gyógykezelttem, s azt Lángnének átnyujtva, szólok: A drága kis feleségemet, az én kis Galambom sebét gyógyítám egykor ezzel, s mivel ön is galambot akar vele gyógyítani, átadhatom ezt önnek, a Szentem-Mártám nevében.”

Költői kigondolásnak is remek szép volna ez a kis történet, de még szebbé, meghatóbbá teszi, hogy valóság. Ennek bizonyítékául maga Lángné írta alá sajátkezűleg a kötet 143-ik lapján olvasható, egyszerű fogalmazásában is tökéletes kis írásművet..

Multak a hetek, a hónapok. Sokat olvasunk regényekben és novellákban a mindent gyógyító, mindent feledtető Időről. De Juristowski Miklós fölött hatástalanul mult el az idő, sebe nem gyógyult, szeretteit nem felejtette el egy órára sem. . .

Az egész keresztény világ csak egy „Szent Sir”-t ösmer, azt ott messze Keleten; az Emlékkönyvek írójának kegyelete még egy másik sírt is avatott szentté, azt ott a kerepesi-úi temetőben, amelyben Mártája alussza álmát és amely majdan — reméljük, hogy az emberi kor legvégső határán túl — a hátramaradt férj örök pihenőhelye lesz.

Nos, multak a hetek, a hónapok és az irótoll, melyet J. M. quasi mint valami kábítószert vett a kezébe, hogy a bánat el ne hatalmasodjék fölötte, nem került ki a kezéből ezután sem. Így keletkezett az elhunyt feleség drága emlékének szentelt Emlékkönyvek

Az elején egy kis kiú fényképe. Olyan kicsi még a fiú, hogy alig látszik ki a zsöllyéből, amelyben ül, lába sem ér le a földre, de — miből lesz a cserebogár? — jobb keze már egy puskára támaszkodik. Ebből a „kis fiúból” lett az az „öreg úr”, akiről az utóbbi, hetvenéves korában azt a kedves, csupa melegség könyvét írta, amelynek címe: „Kis fiutól — öreg úrig”.

A második kötetnek sorban első novellája, melynek címe „A hűtlen jóbarát”, kár volt az első helyre tenni, sőt — tartozom tárgyilagosságomnak és őszinteségemnek a kijelentéssel, — kár volt annak az Emlékkönyvben helyet adni. Hosszabb lélegzetű, nagyon valószínűtlen történet, hősnőjének, Mancinak, viselkedése lélektanilag teljesen indokolatlan ... Mentségem az író számára? Sokszor mellőzik az önkritikát más írók is.

A következő „A jószívű Gituska” című dolgozatért szívesen bocsátjuk meg az írónak az előbbi novella gyengeségét.

A „Virágok” című írást, amely a következő a második kötetben, nem lehet elolvasni anélkül, hogy harmatos ne legyen még a férfiember szeme is. Kettős sírhelyet vásárolt a temetőben; felesége koporsóját kiemeltette a régi, 43-ik tábla, 2-ik sor 107 számú sírból és áthelyeztette az új 43-ik tábla, 6-ik sor 28 számú kettős sírba és természetesen a régi sírt diszító virágokat is átültette az újnak földjébe. 1930 július 23-ikán!

Nyár közepén, a legforróbb napokban átültetett virágok és dísznövények fonnyadozni kezdtek, de csakhamar — az író érző szívvel és gondolkozó lélekkel ruházta fel a virágokat — ezek „egyhangulag elfogadtak egy egészen különös elvi álláspontot. Érezték, hogy csakis drága halottja kedvéért gondozta őket olyan odaadó szeretettel a gyászoló öregember, ezt a szeretetet ők nem csufolhatják meg azzal, hogy elhervadjanak. És a virágokba új élniakarás költözött és tovább virultak és illatoztak, az alattuk pihenő halottnak és a fölējük hajoló szomorú öregembernek a kedvéért, egyformán.”

Juristowski Miklós nemcsak szépíró, de filozófus is. Sok novellájában adja ennek bizonyítékát, így a sorban következő „Ami kimaradt a teremtéskor” című elmefuttatásban is. Ebben kifejti, hogy miért teremtette Isten a jóságot.

„A boldog ifjúság idejéből” című humoros elbeszélés sikere

és különösen *Martinelli* szobrász nevének elismerése buzdította J. M.-t a további írásra. Ennek hatása alatt keletkezett „A keményszívű” című elbeszélése. Egy ember ennek a hőse, aki világeletemben mindig jó volt, segített mindenkin, aki hozzáfordult, később azonban, amikor kinyílt a szeme, hogy csak visszaélnék a jószágával, elzárkózott minden segítségkérés elől.

Jó megfigyelésre és egészséges humorra vall a „Zsuginé kosztja” című elbeszélés.

Milyen változó, örökké más-más színben jelentkező az ember, különösen a művészember, az író lelkivilága! A fentemlített „Zsuginé kosztja” című, derüs tollal az Emlékkönyvek második kötetébe írt elbeszélés után következik egy nagyon megindító sóhajtásos vallomás.

„1930 július 31. — olvassuk a második kötet 233-ik oldalán. Ezzel együtt lezárul egy év, egy végtelen szomorú év azóta, hogy az én gyönyörű, édes, jó, bájos kis feleségem Márta, elköltözött mellőlem!” És így tovább, a 235-ik oldal végéig.

A 236-ik oldal így kezdődik:

„A második szomorú év kezdete”.

Előljáróban egy elbeszélést közöl az író. „Ki a kavicsot is megbecsüli” a címe és mingyárt utána megint egy fájdalmas akkord. „1930. augusztus 2. szombaton. Dátum szerint ma van évfordulója a legszomorúbb temetésnek . . . (s a többi).

„A csintalan Pistike” című gyermekmese nagyon jól indul, jól folytatódik is, de rontja a hatást, hogy megint a véletlennek juttat szerepet az író. Nem is jelentette meg könyvben. De tekintve, hogy meséről van szó, szívesen barátkozunk meg ezzel a szépséghibával.

A 247-ik oldalon egy kis csoportképet látunk. Középen *Juristowski József*, az író édesatyjának fivére és ettől jobbra és balra két nővére, mindhárman az 1860-ik év divatja szerint öltözve. Juristowski József tipikus lengyel jellegű férfi, a két nővér, Lorcsa és Vikcsa, az ismert lengyel női szépség reprezentánsai . . . A rokonai iránti kegyeletes érzés őriztette meg J. Miklóssal ezt a fényképet és adatott vele helyet az Emlékkönyvek második kötetében, hogy ily módon óvja meg az elkallódástól.

A 248 és 249-ik oldalon beragasztott két fénykép a Magyar Királyi Hadimúzeumban elhelyezett emlékszekrényt mutatja

csukottan és kinyitottan. A szekrényben jelenleg már 61 kötet talált elhelyezést; ha a most 74 éves Juristowski Miklóst még sokáig élteti az Isten, — amit szívből kívánunk is, — akkor nem-sokára még egy szekrényt kell beszereznie és az első mellé állítani.

A „Falbontók” és a „Disznókereskedők” című elbeszélések a gyengébbek közül valók. A „Falbontók”-nak még zamatot ad hőseinek népies, talajjzú beszéde, de a „Disznókereskedők” vérszegény munka, melyet jobb lett volna véglegesen kihagyni a gyűjteményből. Hasonló sorsot érdemelt volna meg „A nyere-mény” című elbeszélés is, melyben bizony kevés humort és még kevesebb leleményességet fedeztem fel. No, de ez nem nagy baj. Egyetlen írónak sem csökkenti le értékét, ha olykor gyengébb dolgokkal is jelentkezik a nyilvánosság előtt. Egyébként megjegyzem, hogy ez nem is jelent meg.

Annál sikerültebb — mintegy kárpótlásul az előbbi gyön-gébb novellákért — a „Hinni” című elbeszélés. Arra a csattanós fordulatra, amelyre az olvasó nincs és nem is lehet elkészülve, büszkén hivatkozhatik az író. A szobalány beállítása elsőrangú.

A „Korai ébredés” sikeresen megírt apróság. Jellemző ki-fejező erejére, hogy az utcai lármát „a hangok ideggyilkos szennyének” nevezi. Élvezetes kis olvasmány az „Uralom” című elmefuttatás is. Gondolkozni tudó főre vall, különösen az utolsó mondat, hogy „a legnehezebb feladatot teljesítő uralom minden körülmények közt az: önuralom”.

Ezzel végeztem az Emlékkönyvek második kötetével, de mielőtt a harmadikkal kezdenék foglalkozni, itt mint összefog-lalást felemlítem, hogy a második kötetben J. M. írój értéke hol emelkedést mutat, hol a nála megállapított derekas színvonal alá süllyed. De hát nemcsak „Önuralom” van a világon, hanem „Ön-kritika” is, amelyet J. M. néha-néha bizony figyelmen kívül hagy. Különben is nincs olyan író a világon, akinek alkotó pályá-futásában nem állapíthatnánk meg bizonyos emelkedő és alább-szálló hullámvonalat. A

harmadik kötet

elején és végén megint a meggyászolt asszony fényképe, továb-

bá az elején egy hétsoros, sóhajtásos vallomás. „1930 augusztus 8. Az engem érhető legnagyobb veszteségnek, 1929 július 31-én kezdődött új mederű életemet tovább is, ugyanúgy folytatom! Majdnem naponta felkeresem a temetőben is Mártuskámat, — kivel különben otthon is mindig együtt vagyok, együtt érzek, együtt szövöm gondolataimat. Otthon írással, a temetőben virágápolással együtt foglalkozom Szentemmel!”

Következnek egymásután a „Szellemidézés” — „A puszták fia” — és a nyomtatásban eddig meg nem jelent „A tudós hagyatéka” című elbeszélések.

A harmadik kötet 309-ik oldalán ezt a feljegyzést találjuk: „1930 augusztus 13. Ma van 54-ik hete, hogy életem legmegrendítőbb csapása ért: az én édes kis Mucuskám elköltözése napja! Él-sz-e még? Van-e túlvilág? Értesülsz-e arról, hogy milyen végtelenül sajog a szív a Te elköltözésed, a Te rettenetes sok kínszenvedésed miatt? Tudod-e, hogy emberfeletti, Érted érzett fájdalom írói képességet váltott ki bennem, a Te hú ápolódban? Tudod-e, hogy Neked köszönhetem ezt a képességet? Hogy én tudom azt, hogy az csakis Tőled eredhet . . . (és így tovább.) Végződik ez a feljegyzés a következő meggyőző szavakkal: „Az ihlet, a képesség: az csakis az Irántad mindig érzett végtelen bánkódó szív szüleménye! Áldott legyen már ezért is Emléked, hogy az írási készségben egy kis megnyugvást juttatsz nagyon, de nagyon szerencsétlen Miklósodnak.”

Nagyon jól eshetett az írónak, mint apának, az a levelezőlap, amelyet Baseltől kapott akkor ott élő egyik lányától; 1930. augusztus 2-iki kelettel egyebek közt azt írja, hogy: „A levelet a novellákkal megkaptam . . . Elsőrangúak. Különösen a „Hinni” és a „Vége” tetszett.”

A 314. és 315-ik oldalon egy-egy fénykép. Az elsőn leánya, Gita, egy batáviai (Jáva) úri nyaraló főbejárata előtt, a másikon ugyanennek a nyaralónak a kertjében, a fűben ülve. Karcsú, remektermetű, nagyon széparcú leány; néhai édesanyja testi kiválóságait örökölte.

„Az író” című elmesélés és a „Csempészek” című elbeszélés között egy aforizmát találunk beékelve a 321-ik oldalon. Így szól: „Építs ki szívedben egy új naprendszert s akkor egész életedre el vagy látva minden lelki gyönyörűséggel”.

A „Csempészek”-re következő „Asszonyfurfang” című no-

velláját az a kitüntetés érte, hogy nagy és díszes közönség előtt a Nemzeti Kultúregyesületben felolvasta Cz. Baán Jolán úrinő, 1934 november 6-án.

„Virágvédelem” című elmefuttatását ezekkel a szavakkal vezeti be (lásd harmadik kötet, 341-ik oldal): Negyvenedik írásom a szent Mártuskám dicső emlékére szóljon egy igazán meleg szívből fakadó témáról: olyan témáról, amely Mártuskám jóérzésének megfelelő, s ezért az Ő-adta ihlettség diktálja nekem a következőt . . . (A „Virágvédelem” című elmefuttatás megjelent az „Élmények és elbeszélések” című kötetben).

1930 szeptember 16. Nevezetes dátum az író életében. Ezen a napon adta nyomdába „Vérző szívből” című első kötetének anyagát. És természetesen Mártuskának dedikálja első irodalmi termékeit.

„A megretírált Xantippe” című humoros novella, témájának eredetiségénél fogva is nagyon figyelemreméltó. Felolvasta 1934. április 17-ikén a Nemzeti kultúregyesületben a már fentebb említett Baán Jolán úrinő. Ezt megelőzően, mint a Műsor 3. a. pontja mondja: Juristowski Miklós irodalmi munkásságát ismerteti Balogh István, a Gyóni Géza irodalmi társaság elnöke.

A kötet 355-ik oldalán olvasható sorokból a testvéri szeretet beszél. Ezt írja: „Amily őszinte érzéssel viseltetem elhalt Ödön bátyám emléke iránt, oly ritkán mehettem ki a rákoskereszturi új temetőben (234-ik tábla, 23-ik sor 1 számú sír) levő sírhantjához. Ma, 1930 szeptember 13-án mentem ki Ödönömhöz, kinek sírhantját tavasszal hozattam rendbe, mert szegénynek elvitték még a keresztjét is, a hantját meg a szél hordta el! Én felhantoltattam, keményfából való nagy, szép keresztet csináltattam, azon öntöttvasból a felirat: „Itt nyugszik Juristowski Ödön hírlapíró, meghalt 1918 október 10-én. Béke hamvaira!”

A 356-ik odalon egy naplójegyzet-féle. „1930 szeptember 23. Rendíthetetlen hűséggel vagyok eddigi szokásommal szent Mártuskám hantjával s ápolom azt s a Vele való lelki érintkezést! De az írás, az szünetel, lelki depressiók miatt: az emlékmű-készítőnek érthetetlen, mondjuk lassúságáért. Ez egészen lesujt.”

Az Emlékkönyvek eme harmadik kötetének utolsó, kézzel írt lapjain (358—364 oldal) J. M.-nak quasi referátumát találjuk addigi irodalmi működéséről. Ebben rövid visszapillantást vet írói multjára, hogy már 1881-ben, mint hetedéves gimna-

zista, tárcákat fordított németből a „Fehérvári Hiradó”-ba, az ugyancsak Székesfehérvárott megjelenő „Szabadság” című lapban eredeti elbeszélései és útleírásai láttak napvilágot, végül joghallgató korában, 1882—1886-ig, az akkori magyar élclapok közlik dolgozatait. 1886-ban, hogy a hadbírói pályára lépett, beosztotta irodalmi termékeinek megjelentetéseit. Nem is hitte, nem is ambicionálta, hogy valaha író lehessen, helyesebben, hogy megint író lehessen, . . . csak amikor 1929 július 31-én az a nagy csapás érte, hogy elvesztette szeretett hitvesét, vette megint kezébe az író tollat. Azaz: csak tíz hónapi mély gyász után, 1930 május 2-ikán kezdett újra írni, ekkor került ki tolla alól első novellája, a „Svabszka kádia” című, amelyről már megemlékeztem.

Következik időrendi felsorolása annak, hogy mikor írta az egyes novelláit. 1930 május 4-ikén a Hidkeresztelést, május 23-ikán a Veszedelmes szerb újévet és így tovább. És megemlékszik sok helyen arról is, hogy mi adta neki egy-egy novella vagy elmefuttatás megírására a lelki lökést, illetve hol és milyen körülmények közt keletkezett egy-egy novellája. például: 1930 június 6-án a Spolarits-kávéházban írtam meg délután, talán egy óra alatt a „Végkimerülés”-t, mely bár szintén szóról-szóra megtörtént velem, de amelyben a küzdelem és kimerülés ecsetelése, azért sikerült oly pompásnak, mert teljesen átéltem azt . . . „Virágok”: átélt, teljesen igaz valóság. „Azért oly megható, mert ezt is szivemből írtam”. És így tovább.

„Nem elismerésért írtam — fejezi be a beszámolót — hnnem Mártuskáért, de a cél érdekében is előnyös volna a siker! (Nem az anyagit értem!) Isten veled, kis füzetem, elsőszülöttöm, szivem vére!!! Legyetek szószólói nagy, igaz kétségbeesésemnek Mártuskám kínszenvedése felett! Dicsőítsétek Őt, ti emlékei az én őszinte nagy bánatomban vergődő érzelmeimnek! Isten veletek!”

Már említettem, hogy „Vérző szívből” gyűjtőcím alatt jelent meg Juristowski Miklós első novelláskötete, belsejében az ajánlás: „Boldog, rövid évek hú osztályosa, drága jó feleségem felejthetetlen emlékének szenteli a szerző”.

Ezt a könyvet „Megható könyv”-nek mondja a róla, a Pesti Hirlapban 1930 október 10-én megjelent nagyon elismerő bírálat. Kitüntetően hosszú, harminchárom nyomtatott sorra terjedő

kritikát — nagyon lelkeshangú elismerést — szentel a kötetnek a Magyar Sütők Lapja.

De kapott az író elismerő, dicsérő szavakat, novelláinak beható méltatását magánosoktól is. Egy úriasszony például így ír:

„Kedves ezredes úr! Gratulálok! A mesteri miniatűrök mindegyikéből kitűnik, hogy olyan ember írta, ki határtalanul bír szeretni s a lélek minden rezzenésébe bele tudja magát élni. Miután minden egyes novellája egyformán bájolt el, nem emelek ki egyet közülök, a másik rovására . . .”

Ezzel leteszem az Emlékkönyvek harmadik kötetét és kezembe veszem a

negyedik kötetet.

A fedőlap belső oldalán egy beragasztott fénykép. (Itt megjegyzem, hogy minden beragasztott darab: fémkapcsolókkal is rögzítve van.) A kerepesi-úti temetőben lévő díszes síremléket ábrázolja, felül a már ismerttetett szoborcsoporthoz, az asszony, a két lánya és gyászoló férjének bronzalakja; alant balról a hitves sírhelye, jobbról a sírhely, amely — reméljük, post multos annos — majdan a férjének utolsó pihenőhelye lesz. Köröskörül virágdísz és örökzöld növények, előtte remekművű örökmécses.

Ennek a negyedik kötetnek első szövegoldalán ez a néhány sor:

„1930. szeptember 26-án, drága Szent-Anyácskám temetésének 60-ik hétfordulóján, kijavítottam a sírhantnak féregrágtatott oldalain a füvezést . . . Mily rohanást iramlík az idő, máris hatvan hét elmúlt a rettenetes legnagyobb csapásom óta!” — Azután három oldallal tovább egy marginális jegyzet: „Ma, 1930. október 1. Mucuskám halála hatvanegyedik hetiforduló napján, Ötöle Elzuskánk sírjához zarándokoltam, cserépben örökzöldet vittem, a hantját kigyomláltam és — elsírtam a magam baját. Bár lenne egyszer anyim, hogy neki is csináltathatnék egy szép bronz-mellszobrot! Pá! drága, édes, bájos Elzuso! Apuci.”

Egy mélyen érző szív szólal meg ezekben a sorokban. Egy férfié, aki a halottjainak él.

Néhány oldallal tovább találjuk kéziratban *Horváth Endré-*

nek, a „Stadion” főtisztviselőjének bírálatát a „Vérző szívből” című első novelláskötetről. „Jobbára átélt történeteknek” ismeri fel a közölt novellákat. Derült világnézet hangulata vonul át a könyvön . . . olyan életnézetet tanul a könyvből az olvasó, amelynek a hív kötelességteljesítés, a helyes modor és az ezekből folyó lelki nyugalom a velejárója . . . Művészien kiszínezett elbeszéléseknek mondja a kritikus a novellákat, amelyek lelki élvezetet nyújtanak . . .

A magam részéről itt hozzáteszem, hogy csatlakozom Horváth Endre nézetéhez.

Hogy az olvasóközönségnek mi volt a véleménye a „Vérző szívből” című könyvről, annak dokumentálása céljából itt közlök egy budapesti lakos levelét. „Élvezettel olvastam egy nagy idealista legnemesebb érzésekkel átítatott írásait. Finoman filozofáló hang szólal meg epigrammaiban. Ószinte hazafias érzés, aranyos derü és hön imádott hitvese, drága Mindensége elvesztése miatt ki-kicsengő panaszos, fájdalmas bele nem nyugvás vonul át írásain. Minden sorából a „Szív” beszél.”

Vox populi, vox dei — mondja a példaszó. A legjobb kritika is az, amely az olvasók táborából kerül ki . . .

Megjegyzem: az Emlékkönyvek negyedik kötetében befejeződik a „Vérző szív”-ből című kötet nyomtatott lapjainak a harmadik kötetben megkezdett beragasztása. És ezt írja az utolsó lap után a szerző:

„Ime! itt van talán a legszebb, amit édes, felejthetetlen, Márta feleségemért, az Ó emléke fenntartásáért tehetek — itt van! Fogadd kegyesen, jósággal — elnézéssel az emberi gyarlóság iránt! Légy üdvöz, drága Szentem! Budapest, 1930 október 4-én. Az érted élő Juristowski Miklós nyugállományú hadbíró-ezredes.”

A negyedik kötet hátsó fedőlapjának belső oldalán három fénykép. Mindegyik egy őrnagy-hadbíró-t ábrázol, aki kezében egy óriás zsebórát tart és nézegeti. Ennek a három fényképnek magyarázatát megtaláljuk a következő

ötödik kötet

667-ik oldalán. Így szól:

„1931 január 3. Szombat. Az órának minden szombaton reg-

gel való felhuzásakor jött jó eszmém alapján, annak remek, régi, tükörfényes belső oldalára, nikkembe vésettem ma a következő szöveget: „Ezen óra Juristowski Miklós hadbíró-ezredes *nejének* kedvelt tulajdona volt Budapesten 1915—1929-ig. Áldassék Mucikám szent emléke ebben az Általa szeretett órában is!”

Az Emlékkönyvek ötödik kötetének elején egy szép asszony fényképe. Az arc minden vonása nemes, különösen a finoman esztergályozott magas homloké. Szeméből egy nem mindennapi lélek fenköltsege sugárzik. Ezt az asszonyt nemcsak testi előnyei, de méginkább lelki kvalitásai miatt csak szeretni és imádni lehetett . . .

Az 569-ik oldalon egy picike emberi dokumentum, amely azonban sokat mond. 1930 október 23-iki kelettel ezt írja J. M.:

„Meglátogattam Kisanyácska volt fodrásznőjét. Kisanya bizalmát bírta e derék nő. A legnyomatékosabban lebeszélte arról, hogy a siremlékű fényképét sokaknak megküldjem, mert ő maga tapasztalta, mily szívtelenül fogadják azt sokan; szemébe dobják a képet, sőt ő látta, hogy azonnal eltépték. . . . Elhatároztam, hogy — nem valósítom meg azon tervemet, hogy a drága Szentségem szoborművéről 400 darab fényképet csináltassak és széjjelküldjem. Legfeljebb néhányat fogok azok részére csináltatni, akik külföldön vannak, vagy akikről biztosan feltételezem a kegyeletet.”

Ezek a sorok emberi dokumentumai nemcsak a magas műveltségű, előkelő állású és rangú férfinak, de az egyszerű fodrásznőnek is, akinek ösmeretlenül is kiállíthatom a bizonyítványt, hogy kebelében megértő, derék női szív dobog.

Az 571-ik oldalon egy találó aforizma. „Este sietünk az étellel, — reggel meg késünk — felébredni”. És mingyárt ezután: „A legszebb illúzió: a boldog valóság.” És a nevető filozófus elmeszlikrája a következő apróság:

„Egy aggszüz elmerengve nézi a kertben madárijesztőnek felállított, öreg, csúf női alakot, melyre igen sok madár repül. És felsóhajt: Hát én még ennél is csunyább lennék?”

Az „Apja fia” című elbeszélést szeretném nyomtatásban látni. Kár lenne ezt a tanulságos jó novellát csak az Emlékkönyvben hagyni, megérdemelné a nagy nyilvánosságot is.

Kedves szójátékot találunk a 600-ik oldalon, érdemes külön kiemelni. Így szól:

„Most vidéki turára megyek, mert egy egész sereg disznótorra vagyok hivatalos. Egészen bizonyos, hogy én erről a *disznó-torturáról* gyomorhajjal térek vissza.”

Juristowski Miklósnénak 1925 nyarán penziója volt Balatonlellén. Erről szól a 614-ik oldalra ragasztott ujságkivágás: „Hogy lesz a nyaraló-vendégből penziótulajdonos? Juristowski-né tudniillik előbb maga is csak mint nyaraló ment le Lellére, de ott annyi vendége volt, akik páratlan vendégszeretetét élvezték, hogy utóbb testet öltött benne a gondolat: penziót nyitni! Meg is nyílt és „Sirály-penzió” nevet kapott.

J. M. ehhez, mint méla akkordot, ezt a megjegyzést füzi: „Mártus ebben a penzióban annyira úr és finom volt, hogy az én pénzemen kívül ott maradt az ő egészsége is!”

Jó humorra vall a következő apróság: „Egy jól szituált festékkereskedő utazik a II. osztályon és hogy beszélgethessenek egymással, ugyanoda száll be egy olajügynök is. Egyszerre belép a fürkékjűkbe a leghirnevesebb festőművészünk, kinek a festékkereskedő következő szavakkal mutatkozik be: No, most együtt vagyunk kollegák . . . A művész: — Hogy-hogy? A festékes: — Hát, mert én is festékben utazom, a barátom meg olajban.”

Juristowski Miklós életrajzírója, dr. *Somos Lajos* említi mint adatot, hogy J. M. már diákkorában is ügyesen forgatta a tollat. Előbb csak fordított németből magyarra, azután eredeti dolgokat is írt. Izeltőül közlöm itt a következő apróságot: „A diák életéből.” — A diák is tud jó feleletet adni. Elment a diák mulatni, de előbb meghagyta édesanyja, hogy korán hazajöjjön. Reggeli öt óra után végre hazavetődött a juvenis. Alig járult anyja színe elé, rámondul ez: Most kell hazajönni?! Nem megmondtam, hogy korán itthon légy? — Hát, kérem édesanyám — beszélget a furfangos diák — tizenegy órakor eljöhettek volna, de akkor már késő volt, azért jöttem korán.”

Irt akkor színházi kritikát is a székesfehérvári „Szabadság” című lapba. Mint kezdő ezen a téren elég jószemű bírálónak bizonyul. Ugyanott, a lapnak 1883 április 25-iki számában, egy vezércikke jelent meg „Az egészségről”. Az író akkor még csak „gólya”, vagyis elsőéves jogász volt, de minden, amit mond, már érett, helyesen gondolkozni tudó világos főre vall. — „Saját alkotású” közmondása: „Még a szappan is piszkot hagy hátra, ha

nyoma egy tálcán megszárad.” És jó aforizma: „A hiúság rendszeren erősebb az emberben — az okosságnál.” Nagyon igaz.

Az Emlékkönyv 632-ik oldalán egy kivágott ujságszelvény: „Szerkesztői Posta”. Ebben J. M. Budapest, a következő üzenetet kapja: „A nagy győzelemhez (t. i. a budapest—gödöllői távgyaloglás) őszinte szívünkől gratulálunk. Szellemes tollára számot tartunk.”

Ez a szellemes toll a székesfehérvári „Szabadság” számára „Uti leveleket” írt, helyesebben: leírta utazásait gyalog, kocsin és vonaton, hazánkban és Galiciában.

Az első „Miskolc és vidéke” alcímmel 1884-ben jelent meg a nevezett lapban. Még ma is, ötvennégy évvel megjelenése után is mint friss olvasmány hat, tele jóízű megjegyzésekkel, éles szemre valló meglátásokkal... — A második útleveletről is (alcíme: A szerencsi kanász) csak jó véleményt mondhatok.

Az Emlékkönyveknek eddig ismertett ötödik kötetének hátralevő része a temetői emlékmű tervének keletkezését, kivitelét és felállítását ismerteti. Magamévá teszem J. Miklósnak a szobormű fényképe mellé írt széljegyzetét: „Elfogultság nélkül állíthatom, hogy a legeslegszebb sírműve a főváros legszebb temetőjének!”

Csakugyan, úgy elgondolásban, művészi kivitelében, mint kifejező erejében is csodaszép, s ezt a nézetet mások is vallják. Például egy uriaszony, aki 1931 április 30-iki kelettel ezt írja:

„Mélyen tisztelt Ezredes úr! Egész télen készültem a temetőbe menni, de nem jutottam hozzá; végre vasárnap délelőtt eleget tudtam tenni eme szent kötelességnek, hogy az elköltözött kedveseket felkereshettem. A síremlékre csak annyit mondhatok: nem találok szavakat annak kellő értékelésére, — ez egy valóban muzeális darab, méltó ahhoz, akinek emlékére emeltett”.

Az Emlékkönyvek

hatodik kötet

az „Uti levelek” harmadikával kezdődik. Megjelent a „Szabadság”-ban, 1884 szeptember 17-én. Ebben leginkább Sárospatakot, az ős kollégium városát ismerteti, pompás írói készséggel. A könyvoldalak margóján itt-ott nagyon kedves aforizmák, szel-

lemi sziporkák és élcek. Például: „Legnagyobb boldogság az: látni, hogy *mást boldoggá tettünk!*” Vagy: „Gyülölöm a halált, irtózom tőle, s a legnagyobb gonoszságnak tartom az *öntudattól való megfosztást.*” Kiragadok egy szellemes, német nyelven írt szójátékot is: „Was bedeuten die Sporen bei einem jungen Equitanten? — Die sind der Ansporn zur Reitlust. „Magyarul körülbelül így adható ez vissza: „Mit jelent a sarkantyú egy fiatal katonatisztnél, aki lovagolni tanul? — Sarkallást arra, hogy kedve legyen a lovagláshoz.”

Megint útilevél Galiciából, azután ugyancsak a székesfehérvári „Szabadságban” egy fővárosi karcolat, címe: „Szórakozottságomban”. Ezt követi a „Lemberg-i levelek” című cikksorozat; folyamatosan, szépen és rutinnal megírt útleírások, benyomások és élmények.

Tehát: novellák, cikkek, útilevelek, karcolatok, tanulmányok, színházi kritikák, aforizmák, élcek, sőt itt-ott kísérletek egy-egy népdalra is: megemlézésre méltó sokoldalúság egy író részéről, aki életének közel harminc esztendejét mint hadbíró töltötte el katonai íróasztalok mellett és a hadbíró-ság tárgyaló termeiben s aki ezalatt az idő alatt a díjtalan hadbíró-gyakornoktól az ezredes-hadbírói rangig vitte . . .

A legtöbb író, elmepihentetés végett, néha-néha játékos dolgokkal szokott foglalkozni. Juristowski Miklós ilyen pihentetőül egy „Szócsintalan-tanszótárt” állított össze, amelyet ezen hatodik kötet vége felé találunk. Sok kacagtató „szó-értelmezés” van benne, a sikerültebbek közül néhányat idejegyzek és pedig: Adóvetés — vetés, amelynél az állam arat; affelett — majommá változott (t. i. németül: Affe lett); ágyék — vánkos derékalj, díszpárna; álarc — a rendes emberi arc (nagy igazság!); aljas — a kávé; áradás — kifizetés; acél — néha csak eszköz; bojtár — a sallang ára; bővelkedés — sok „vel” ragot használ; borvíz — lőre; csapat — ütleget; csalfa — imitált fa; csapófa — nád-pálca; doktrina — női doktor; derékalj — csipő; épít — gyógyít; Főzet — a vőlegény; furorét csinál — dühöng; háztűznézni megy — a kéményseprő; Karika — ici-pici Károlyka; malom — holnap is az; pénzverde — mulatóhely, kártyaklub; tikkaszt — tyukok társadalma; zenebona — jó zene.

Az Emlékkönyvek

hetedik kötetének

belső címlapján a kerepesi-úti temetőben lévő, már többször említett síremlék fényképe. De ez a fénykép nem azonos az eddig említett fényképekkel, mert mint a melléje írt széljegyzet magyarázza: „Egy fővárosi tisztviselőnek amatőr-felvétele Juristowskiné síremlékéről . . . Csakugyan szembetűnő művészi emlék lehet, amely amatőr-fényképészek figyelmét magára vonja.

Egyebekben a hetedik kötet néhány, nyomtatásban már megjelent, valamint nyomtatásban még meg nem jelent novella kéziratát tartalmazza, a 899-ik oldaltól végig a 968-ik oldalig pedig az író művei második kötetének, a szintén nagy sikert aratott „Weekendkirándulás a villámrepülő-vasúttal és egyéb elbeszélések” című novelláskönyvének nyomtatott és egyenként beragasztott lapjait foglalja magában.

Erről a második kötet novelláról a következő ismertetés láttott napvilágot:

„Megjelent Juristowski Miklósnak „Weekendkirándulás a villámrepülő-vasúttal és egyéb elbeszélések” című novella-kötete, mely iránt szerzőjük széleskörű ismeretsége révén nagy az érdeklődés. A kötetben a szebbnél-szebb vidám, kedélyes és meghatározó elbeszélések váltakozó kedves sorrendbe csoportosítva, részben a mai modern irodalom kereteibe is beleilleszkedően illusztris öreg írójuk régi, jó békebeli, zamatos, egyenes őszinte, fenkölt magyarságú jellemét tárják az olvasó elé.”

Az Emlékkönyvek

nyolcadik kötete

egy érdekes vallomással kezdődik, illetve a hisztorikum elbeszélésével, hogyan keletkezett az itt nyomtatásban közölt „Régi sírokat kerestek” című novellája. Ezt olvassuk a kötet 974 és 975-ik oldalán mint széljegyzetet: „A Régi sírokat kerestek” című írásomat tévedés alapján írtam meg. Ugyanis egy idős MÁV-tisztviselő több ízben utánezett a székesfehérvári régi Sóstói-temetőben Édesapám s szeretetteim sírja után s mindannyiszor ujságolta, hogy azok már nincsenek meg. Én magam, testileg, abban az időben képtelen voltam odautazni, hogy

utánanézzek a hír valóságának — és megírtam ezt. És amikor végre odautazhattam s boldog izgalomban végigzuhanám Édesapám sírja mellett, akkorra már ez az írás ki volt nyomtatva. A három sír ma is ép, gondozott, virággal beültetve, Halottak napján kivilágítva s én gyakran felkeresem őket” . . .

Ehhez a marginális jegyzethez csak az a megjegyzésem, hogy talán jobb is volt, hogy így történt. Ha másként történik, talán nem születik meg az egész novella, még kevésbé annak szép befejezése: Mi régi sírokat kerestünk és friss életet lelünk . . .

A kötet 1011-ik oldalán található „Haladás” című írást külön ki kell emelnem azért, mert J. M. abban valamit megjósol, ami alig néhány esztendővel később már meg is valósult. Verne megjósolta a tenger alatt járó hajót és a technika megvalósította a francia regényíró álmát; Jókai Mór megjósolta a repülőgépet és ime, ami a nagy magyar író-költő fantáziájában született meg, az most már mindennapos valóság — és Juristowski Miklós ebben a Haladás című írásában ilyen jóslásba bocsátkozik: „Lesz kor, melyben a technika gépezettel fogja helyettesíteni a sok évtized munkájától kimerült emberi szívet” — és ime, alig hét-nyolc évvel később — A „Haladás” 1930-ban íródott — az amerikai Lindbergh ezredes, a híres óceán-repülő, már meg is szerkesztette a mesterséges emberi szívet, nem platinából, mint J. M. írta, hanem üvegből. A mesterséges emberi szív megjósolásának dicsősége tehát határozottan J. Miklóst illeti meg.

A kötet 1031-ik oldalától sűrűn találkozunk irott és nyomtatott emlékekkel, amelyek az író életére és pályafutására vonatkoznak. Mihályi Ilonka és Adolf Szegedről azt írják neki, hogy „végtelen hálával és köszönettel vettük a küldött könyveket, melyekben feledhetetlen Mártuskád emlékét oly remek sorokban örökített meg.”

Az 1032-ik oldalon egy ujságkritika a Weekend-kirándulás című kötetről. „Méltán tarthat számot olyan szép sikerre — írja egyebek közt a lap, — mint az első, amellyel az aranyösszívű és nagylelkű író oly hamar népszerűvé vált . . .

A magyar királyi Belügyminiszter 114.986/VI. b. 1931 szám alatt hivatalos iratban köszöni meg J. M.-nak, hogy a balatonfüredi csendőrségi gyógyház részére két könyvet küldött. (A „Vérző szívből”-t és a „Weekendkirándulás”-t) Ugyanígy mond

köszönetet egy megküldött tiszteletpéldányért a Beszkárt önképzőkörenek ügyvezető alelnöke és főtítkára . . . És kedves emléke lehet az írónak az a levelezőlap, amely az 1035-ik oldalon van be-
ragasztva és amelyben leánya kritikát mond a Weekendkirándulás című kötet több novellájáról, sőt azt is írja; hogy : „Egyáltalán én azt tartom, hogy Apus rövid, csattanós végű novellái sokkal befejezettebbek, mint a hosszabbak, sokkal hatásosabbak” . . .

Horváth Endre író, egy nagy budapesti nyomdavállalat főkorektora, a Weekendkirándulásról írt kritikájában a könyvnek „két kincsét” emeli ki leginkább. Az egyik „a kedves stílus, a tárgyakkal az életből vett közvetlensége; lebilincselők az epizódjai, melyeken különben egy bölcs, nemes lélek tükrözik”. Második kincse a könyvnek az, ami benne végigvonul: az eltávozott Hitves emlékének szól úgyszólván minden sora. Ez az érték egyetlen más író művében sem lelhető fel ennyire kidomborodva” . . . s a többi.

A kötet 1105-ik lapján szép kitüntetés írott bizonyítékát leltem. A Magyar Királyi Hadtörténelmi Múzeum igazgatója, vitéz *Aggházy* Kamil ezredes, értesíti az író, hogy a Múzeum arcképgyűjteményének kiegészítése céljából szükség van *Juristowski* Miklós fényképére is, kéri tehát, hogy keresse fel a Múzeum fényképészének, *Halmi* Béla udvari fotografusnak műtermét, hogy „mielőbb lehetővé tétessék ezen történelmi jelentőségű teljes gyűjtemény felállítása” s a többi . . . Ez a kitüntető levél kelt Budapesten 1931 március 5-ikén, aláírta a fentemlített vitéz *Aggházy* Kamil ezredes. *Halmi* el is készítette J. M. arcképét több változatban; a legjobb felvétel, amelyet az író kiválasztott, került a Hadtörténelmi Múzeum képtárába, ennek pedig egyik példánya, kicsinyített alakban, a nyolcadik kötet utolsó oldalát díszíti, éppen úgy, mint a következő

kilencedik kötet

hátsó fedőlapjának belső oldalát.

Ez a kilencedik kötet az 1108—1245 oldalszámig terjed és részint még kinyomatásra váró, többnyire novellák kéziratából áll.

Az 1171-ik oldalon egy zöldszerű levelezőlapot találunk be-

ragasztva, a meghívót a Nyukosz országos nagy választmányi ülésére. Ehhez megjegyzi J. Miklós: „Nemcsak alapító tagja, de egyik alapítója vagyok a Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetségének és alighanem ezért még mindig beválasztanak különféle választmányaikba, dacára annak, hogy talán már 5 éve feléjük se megyek! Azt hiszem, hogy *Grallert* altábornagy ragaszkodik az alapítótársaihoz . . . Derék úr! J. M.”

Az Emlékkönyvek

tizedik kötetének

1257-ik oldalán, 1931 június 9-iki kelettel egy védekezésfélét találunk. Azt írja J. M.: „Sokan megrónak azért, hogy túlságosan sokat áldoztam Mucika emlékének, ahelyett, hogy élveztem, utaztam, éltem volna azt! Én pedig boldog vagyok abban a tudatban, hogy megtettem azt, mert Mályvám megérdemli.”

Egyáltalán: a meghalt Hitves iránt érzett mélységes szeretet sok másból is csendül ki, például az előző 1256-ik oldalon, 1931 június 4-iki kelettel írt következő feljegyzés:

„Ma kezembe jött a Nyukosz, vagyis a Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetségének 1931-ik évi Évkönyve, melyben a J. betűnél, a tagok névsorában ez áll: „Juristowski Miklós ny. hadb. ezr. a. t. r. t. (alapító tag, rendes tag) VI. Király-u. 100. I. em. 8. — Juristowski Miklósné ezredes neje a. t. (meghalt)” — Amiből kitűnik, hogy a Nyukosz-ban, amíg létezni fog, mindig meg fognak emlékezni Kisanyáról, az én Szent Mártráról, mint a Nyukosz-nak alapító tagjáról. Áldassék az Ő neve!”

Ez a néhány sor is, jóllehet csak egy tényt regisztrál, arról a végtelen tiszteletről és igaz szeretetről tanúskodik, melyet J. M. a felesége iránt táplál. — És néhány oldallal tovább: „Tegnapelőtt — t. i. 1931 június 29-én — megláttam, hogy a Stefánia- és Thököly-utak sarkán lévő Corso-kávéház nyitva van és ezért tegnaptól fogva — szép időben — annak nagy kerthelyiségében reggelizek, délután ott uzsonnázom, mert Vele ezen kerthelyiségben együtt voltunk sokszor 1910—1915 közötti években, vagyis 16—21 évvel ezelőtt!”

Ime, a szerető, gyászoló férj egy kávéházi asztal mellett is

a felesége édes emlékének hódol, mert ott „16—21 évvel azelőtt sokszor együtt volt Vele.”

Az 1279-ik oldalon két fénykép. „A magyar Szent Korona elrejtése az 1848/49-iki szabadságharcban” az egyik, a másik pedig „A cs. és kir. 10-ik számú vadászzászlóalj ostroma a Vicenza melletti Monte Berico ellen.” Közvetlenül a kettő után egy nyomtatott kiáltvány 1848 szeptember 27-iki kelettel. „A Nemzet képviselői a Nemzethez” és ezt követi Ferdinánd osztrák császárnak 1848 október 16-ikán kelt kiáltványa „An das souveraene Volk von Wien!”

Hogy kerülnek ezek ide?

A magyarázatot megtaláljuk az Emlékkönyv 1283-ik oldalán: „Hogy Mártám emlékkönyveit érdekesebbé tegyem, bele fogok ragasztani úgy családi ügyeimre vonatkozó, mint általános ritkaságokat képező okmányokat, fotografiákat stb.”

Következik Windisch-Graetz cs. kir. tábornagnak a heztendorfi főhadiszálláson 1848 november elsején kelt proklamációja abból az alkalomból, hogy csapataival bevonult Bécsbe, — ugyanennek 1849 január 7-ikén Budán kelt németnyelvű proklamációja, amelyben a magyar szabadságharc hősi csapatait „Rebellenheer”-nek nevezi. Ugyannak a magyar történelemben gyászos emlékü tábornagnak Budán 1849 január 12-ikén kelt kiáltványa „an die unter Kommando der ungarischen Rebellenführer gegenwaertig noch stehenden k. k. Truppen”.

Következik egy nagyon érdekes és ma már fölötte ritka történelmi dokumentum, a Nagybecskerekén Pleitz Paul nyomdájában készült osztrák alkotmány „Reichsverfassung für das Kaiserthum Oesterreich”, mely kelt „in unserer königlichen Hauptstadt Olmütz den vierten Maerz 1849”. *Ferenc József* írta alá, vele együtt még Stadion, Krauss, Bach, Cordon, Bruck, Thinnfeld és Kulmer miniszterek. A Reichsverfassung első §-a a Gesamt-Oesterreichhoz tartozó országokat sorolja fel ezek közt Magyarországot, Erdélyt, Csehországot, Galiciát, Lombardiát, Veneziát stb. . . Hol van ma ezek közt Lombardia és Venezia és a többi ország és város, hol van maga egész Ausztria? De — ha csonkán is, — él és független életnek örvend Magyarország, az a Magyarország, amelyet az osztrák önkény és zsarnokság annyiszor le akart Európa térképéről törölni!

Ritka okmány a következő is, *Ferenc József*nek Schön-

brunnban, 1849 október 25-ikén kelt hirdetésménye, amely elrendeli, hogy minden fölösleges vágómarhát a hadseregnek kell átengedni a megállapítandó ár megfizetése ellenében. És végül az 1296-ik oldalon egy csoportkép: „Az 1867-ik évi magyar felelős minisztérium”, és pedig: Gróf *Andrássy Gyula* miniszterelnök, *Wenkheim Béla*, *Festetics György*, *Mikó Imre* grófok báró *Eötvös József*, *Horváth Boldizsár*, *Lónyai Menyhért* és *Gorove István*.

Az Emlékkönyvek tizedik kötetének 1324-ik oldalán kezdődik a „Megközelíthetetlen sziget” című fantasztikus regényének kézirata, mely regény mint külön kötet megjelent nyomtatásban 1931 december havában.

Az 1380-ik oldalon egy szomorú visszaemlékezés arról, ami 1928 szeptember 8-ikán történt. Délután öt órakor sétálni vitte feleségét a Vilma királynő-útra, de már a Király-utca 100 számú háza előtt, ahol laktak, váratlanul felsíkkoltott az asszony: „Jaj, végem van!” Ez a katasztrófa volt az ő szervezetének összeroppanása, — írja J. M. — kínjainak felujult és megsokszorozódott kezdete, az én boldogságomnak a vége!”

1931 augusztus 25-ikén Bécsben lakó nővérétől, Emmától (nemes Láng Károly gyalogsági tábornok özvegye) levelezőlapot kapott, amelyben arról értesül, hogy nővére beteg. Azonnal felutazott hozzá, amely alkalommal meglátogatta a bécsi Centralfriedhofban porladó szeretteit. Közös családi sírboltban pihennek. A sírbolton levő csonka terméskő-obeliszk aranybetűs felírásai a következők:

CARL EUGEN VON LANG

Ulanenoberleutnant

Ritter d. Ord. d. Eisernen Krone

III. Cl. mit den Schwertern.

Gefallen in der 10. Isonzoschlacht

bei Vertojba als Flieger

am 26/5. 1917. 24. Jahre alt.

CARL VON LANG

General der Infanterie

Ritter d. Ordens der Eisernen Krone II. Cl.

etc. Geboren 1846, gestorben 1923.

EMMA VON JURISTOWSKA
Hauptmannswitwe
geboren 1830.— gestorben 1916.

1937 óta ott pihen J. Miklós nővére is, Láng Károly gyalogsági tábornok özvegye.

Az Emlékkönyvek

tizenegyedik kötetében

folytatódik a tizedik kötetben megkezdett fantasztikus regénynek, a Megközelíthetetlen Szigetnek kézirata és az 1471-ik oldalon ér véget. A szó „Vége” után ezt teszi oda az író: „Mint ezen első regényemnek szerzője megjegyzem itt, hogy ennek megírását is szent kis feleségem inspirálta” . . .

Az 1498-ik oldalon egy éppen oly humoros, mint szellemes gondolatszilvánkot olvasunk. És pedig: „A *le* és a *fel* szavak akként hangzanak, mintha ellentétes fogalmakat fejeznének ki, pedig néha egy és ugyanaz az értelmük. Mert ha egy idős ember szélütötten *lefordul* a székről, akkor az tulajdonképen *felfordult*”.

A kötet végén *Say* Viktor altábornagynak, az író keresztatyjának 1895 december 23-ikán kelt eredeti levelét és ennek borítékát találjuk. Ebben gratulál ahhoz az elismeréshez, amelyben Juristowski Miklós egy emberélet megmentése miatt részesült. A boríték azért fontos, mert eredetileg Nagyszébenben szólt a címzés, ahol az író mint hadbíró-százados működött. De mert J. Miklóst éppen akkor helyezték át Plevljébe, sőt már el is utazott oda, a borítékon kihúzták a Nagyszében szót és Plevlje-t írtak a helyébe.

Az Emlékkönyvek

tizenkettedik kötetében

néhány novella-kézirat után, találjuk a Nyukosz című katonai társadalmi folyóirat 1931 december 25-iki számában a „Megközelíthetetlen Sziget” című regényről írt bírálatát.

Az Emlékkönyvek eddigi ismertetése alkalmával sok dicsérrő jelzővel illettem J. Miklóst mint író-t és mint embert. Munkám

olvasói közt lesznek, akik elfogultsággal fognak engem vádolni, akik azt fogják szememre vetni, hogy részrehajló voltam, nem eléggé tárgyilagos. Ezeknek a véleményeknek megerőtlenítése végett elég volna arra hivatkoznom, hogy munkámban minde-
nütt, ahol meggyőződésem szerint arra okot láttam, leszögeztem kifogásaimat, sőt több helyen kedvezőtlen következtetésemnek is hangot adtam. Hogy esetleges vádolóimat még jobban győz-
zem meg tárgyilagosságomról, itt szószerint közlöm le a Nyu-
kosznak a regényről írt bírálatát. Így szól:

„A Megközelíthetetlen Sziget. J. M. kis regénye. A szerző nevezi regénynek, holott inkább: mese — nagyok számára. Van, ki csupán „toll”-al ír, munkáján látszik a mesterkélttség; van, aki „ész”-szel ír, írásából sugárzik az értelem, és van aki „szívél” ír, érzéseit veti papírra . . . Juristowski ez utóbbiakhoz tar-
tozik. Bíró ember. Míg hivatalban volt, Themist, a törvény és igazság istenasszonyát szolgálta, most a muzsákkal tart össze-
kötötést. Akkor az igazságot írta meg ítéleteiben, ma . . . ma is azt, de érzéseit a törvény paragrafusai helyett a szíven szüri át . . . Munkáján kiütözik valami Jókai, Jules Verne, Camille Flammarion csapongó képzelőtehetségéből. Regényének meséje kedves, iránya egyszerű, keresetlen, közvetlenségével érdekessé és élvezetessé teszi olvasását. Aki azonban akar, komoly elgon-
dolásokat is találhat a kis műben, ilyenek például az ismeretlen sziget állami és társadalmi berendezkedése; ezekből egy és más beszámoló akár program nélküli politikusok is kölcsön kérhetné-
nek”.

— Ez is részrehajló bírálat? — kérdezem minden további vitatkozás helyett mindazoktól, akik engem elfogultsággal fog-
nak vádolni. De rájuk cáfolhatok azzal a kritikával is, amely-
nek Sieber Alfréd nyug. MÁV-főintéző az írója. — „Olvastam a „Megközelíthetetlen Sziget” című regényt és meglepődtem a teljes modern szöveg szakszerűen feldolgozott érdekfeszítő for-
dulatain” veti papírra a nyolcvanéves aggastyán . . .

Megható sorokkal végződik a tizenkettedik kötet. „1931 de-
cember 1. Szent Édesanyácskának, Juristowski Sándorné száza-
dos özvegyének halála évfordulója van ma. És mert nem lehetek sírjánál, a bécsi hősi halottak temetőjében levő kriptájánál; ezért Mártám sírjára teszem le koszorúmat Anyácska részére is! Ők úgymint nagyon szerették egymást!”

tizenharmadik kötet

első oldalait édesanyja emlékének, özvegy Juristowski Sándorné, született Michl Emilia asszonynak szenteli az író. A már eddig is kifejezésre juttatott, szinte a szertelenkedéssel határos szeretet nyilatkozatok után itt megjegyzi, hogy:

„Még nem írtam meg azt, hogy Anyácska a világ legnemesebb szívű, legszerényebb és leghübb lénye volt ... Egy ízben egy előkelő urról vot szó közöttünk, mikor Anyácska akként nyilatkozott róla, hogy: „Az a gonosz ember!” — Kérdésemre, hogy miért gonosz, azt felelte Anyácska, hogy azért gonosz, mert anyácskának özvegyasszony korában megkérni merészelte a kezét, hogy legyen a felesége!”

„Ennyire hű volt Anyácska a már régen elhalt férjéhez, Édesapámhoz és ennyire felbonthatlannak tartotta ő a házasságot, — a férj halála után is!”

„De Anyácska végtelenül gyengéd is volt, — folytatja J. M. — még velem, a legifjabb fiával szemben is, aki pedig mindig nagyon szenvedélyes voltam, kit vére ezerszer is elragadott. Soha, de soha egyetlen szóval sem korholt, sohasem bántott. Ő félretolt, egy végtelenül finom, előkelő gesztussal eltolt magától, mikor pedig megérdemeltem volna a fenyítést vagy legalább is a rendreutasítást. De ő még azt sem tette. — Ez a végtelenül gyengéd jósága hatott rám legerősebben, mert ilyen alkalmakkor én mélyen megszegyenülve kerültem az ő szent pillantását. Áldott légy Te, Te legnemesebb földi lény; áldott legyen fenséges emléked is, minden porszeded! A Téged haláláig szerető Miklósd!”

Ime, ezeket a megható sorokat szenteli J. M. édesanyja emlékének. Értékesek ezek a sorok nemcsak azért, mert a fiui szeretet olyan hatalmas erővel csendül ki minden szavukból, hanem azért is, mert ha gyermekkel bíró anyák elolvassák, tanulhatnak néhai Michl Emiliától — gyermeket nevelni. Hja, megcáfolhatatlan tény, hogy az igaz embert és asszonyt túlélik a szavai és haláluk után még hosszú-hosszú évekig is (Juristowski Sándorné szül. Michl Emilia 1916-ban halt meg) termékenyítően és nemesítően hatnak az utókorra ...

Néhány sikerült elbeszélés és három „Teve-mese” után J. M. tolla megint az elhunyt feleséggel foglalkozik. Az Emlékkönyvek tizenharmadik kötetének 1695-ik oldalán ezt a feljegyzést találjuk:

„1930 év május 2-án kezdtem el — írni. Nem akkor tanultam meg a betüvetést, megtanított arra már a kis iskola, de emlékeimet papírra vetni, ötleteimet betüruhába öltöztetni, szívem vérző sajnásának vonaglását tintába csepegtetni, hogy lelki megkönnyebbülést hozzanak hőnszeretett életpáromnak gyászos elköltözése felett érzett fájdalomnak. Csak pillanatnyi enyhülést jelentenek ezek a kis írások, hatvanhétéves, agyongyötört agyammak szerény, gyengeszárú mezei virágai, színnel alig bíró szirmai. Időleges, néha csak percekig tartó enyhülést hoznak ezek, kiapadhatlannak látszó szenvedésekre, mely szenvedéshez jobban, bensőségebben ragaszkodom, mint bármikor is ragaszkodtam valaha életemben, mert Érette szenvedek, az ő elmúltán sajog ez az öreg szív” . . .

Sokféle önvallomást olvasunk és hallunk itt meg ott. Az egyik döngeti a mellét, hogy milyen önfeláldozó jóbarát, a másik, hogy milyen hazafi, a harmadik, hogy egész életét és munkaerejét a közjónak szentelte . . . és nem tehetünk róla, sokszor csak rázzuk a fejünket és gondolunk valamit magunkban. — J. M. önvallomását olvasva gondolatban kinyújtjuk kezünket és az övé felé nyújtjuk, hogy melegen megrázzuk.

Az 1702 és következő oldalain „A kapzsi veréb” címmel egy helyes kis mesét találunk J. M. tollából. Valamelyik kiadandó könyvében helyet kellene szorítani annak a mesének.

A „Ki-mi szeretne lenni” című novella megjelent a „Kis fiutól—öreg úrig” című kötetben. Itt csak azért emlékszem meg erről az elbeszélésről, mert olyan jónak találtam, hogy „Die beste Antwort” címmel lefordítottam németre és a Budapesten megjelenő „Neues Politisches Volksblatt” című napilap közölte 1934 április 22-iki vasárnapi számában. Megjegyzem, hogy a német olvasóközönségre való tekintettel nem szó szerint, hanem szabad fordításban adtam vissza az eredeti magyar szöveget.

Az Emlékkönyvek

az „Élmények és elbeszélések” című könyvének a tizenharmadik kötetből kimaradt nyomtatott lapjai töltik meg. Azonban talál-
tam ebben a kötetben érdekes széljegyzeteket, amelyeknek leg-
többje egy-egy elbeszélés keletkezésének történetére vonatko-
zik s amelyeket mellőznöm kár és mulasztás volna részemről.

A kötet 1823-ik oldalán „A plébános úr kerti bora” című
elbeszélés mellett ez a széljegyzet olvasható: „Valóságon ala-
pul, — csak a vége kitalált, mert a derék *Novák* plébános meg-
halt, míg az utolsó, jól pecsételt csak háromdecis üveg 1908-as
kerti rizlingjét én még ma sem merem meginni, hanem azt erek-
lyeként őrzöm!”

Az 1834 és 1835-ik oldalon „Az unoka legélénkebb emléke”
című elbeszéléshez ezt a magyarázatot közli mint széljegyzetet,
az író:

„Ebből annyi a valóság, hogy én évekkal ezelőtt, de még
Mártukám életében, elvittem az ő unokáját, *Bartos Hanzit* egy
cukrászdába, hogy ő is átélvezze ugyanazt a boldogságot, amely-
ben kisfiu koromban nekem is részem volt. Ugyanis egy ízben
Győrben, Édesanyácska sógoránál, *Szabó Károly* posztókereske-
dőnél lévén, az ugyanazon házban lakó *Hortoványiné* be-
hívott cukrászdájába és ott kijelentette, hogy amire csak ked-
vem van, megehetem. Én mindig túlszerű voltam és egy je-
geskávával és 3—4 süteménnyel már túlboldoggá lettem téve,
de eme nagy érzésnek emléke ma is boldogítja lelkemet! Ezen
emlékem hatása alatt hívtam meg egyik napra *Hanzikát* és men-
tem velle egy közeli *Lipót-körúti* (ma *Szent István-körúti*) jó
cukrászdába”.

Százszor és ezerszer idézett mondás, hogy egy csepp tenger-
vízben az egész óceán. Ehhez hasonlóan megállapíthatom, hogy
sokszor egy-egy rövid sorban vagy megjegyzésben megtaláljuk
írójának egész egyéniségét és lelkének finomságait. „Anyám
tyukja” című rövid költeményében előttünk áll *Petőfi*, mint em-
ber ... ebben a kijelentésében: „Nekem tökéletesen mindegy,
nemes ember-e vagy jobbágy, szükölködő-e, vagy gazdag valaki,
csak egészséges legyen és tiszta”, megtaláljuk a legnagyobb ma-
gyart, gróf *Széchenyi Istvánt*, mint embert ... és *J. Miklósnak*
fent idézett marginális jegyzetében képet alkothatunk magunk-

nak J. Miklósról, az emberről. Édes gyermekkori emléke, hogy megvendégelték egy cukrászdában, az „öreg úrnak” eszébe jut ez a boldogság s hogy ugyanezt Hanzi is átélvezze, elviszi a kis fiut egy cukrászdába és traktálja...

„A teremtés misztikumából” című elmefuttatáshoz ezt jegyzi meg: „Egy salátalevél megtekintése vezetett ennek megírására”... a „Gyümölcsmese” című írásában a különböző gyümölcsökkel kongresszust tartat az író és elmondja, hogy korelnöknek Éva almáját választották meg. Széljegyzetben kérdezi, vajjon elég jó-e ez az ötlet?

Hadd feleljek én erre a kérdésre. Nemcsak „elég jó”, de egyenesen pompás, éppenúgy mint az, hogy a kókuszdiót „borotvátatlannak, majomszőrűnek és nagyfejűnek” mondja.

„Gyuszika levele Jézuskához” című karácsonyi gyermekmeséjéhez megjegyzi, hogy ez „egyik legbájosabb kis meséje”. Igazsága van! mondom én. Felnőtteket is megindító mese.

Ennek a tizenegyedik kötetnek 1888-ik oldalán egy németnyelvű levelezőlapot találunk beragasztva. Dr. Schemmelné nevű úriasszony írja:

„Gehrter Herr Oberst!

Will ich mich angenehm zerstreuen,
So nehme ich Ihr Buch zur Hand
Und wandre einem frohen Kind gleich
Dann in ein schönes Maerchenland.
Und was da grünt und blüht am Wege,
So reich an Herzensgüte ist,
Dass wer da liest, was Sie geschrieben,
Den grauen Alltag leicht vergisst.”

Hevenyészett fordításban így szól ez a verses kritika:

Ha felejtkezni kedvem támad,
Előveszem írásait
És látom, mint egy kis leányka,
Tündérvilág szép tájait.
És ami ott virul és zöldel,
Az mind oly megkapó, oly szép,
Hogy aki könyvét elolvassa,
Bús árnyékból — napfénybe lép.

Erre a kritikára büszke lehet az író, mert mindig az a legigazabb bírálat, amely spontán a közönség köréből jön.

Nem versben, csak prózában, de hasonló elragadtatással ír két úrinő. „Mélyen tisztelt Ezredes úr — írja az egyik — csak a könyvein keresztül ismerem, de a rövid novellákból megállapítom, hogy sajnos, ilyen „igazi ember”-rel ma már nem lehet találkozni. Bájosak s nagyon élvezetesek a kis olvasmányok. Ismeretlenül a legszívélyesebb üdvözléssel ... A másik úrinő pedig ezt írja: „Gratulálok. Mint író az aktuális jelenből pillanatra sem kapcsolódik ki. Eszméiben vetett hite nem inog meg s így csírázik ki finomhangú könyve, melyben a keserűen vívódó higgadt, megnyugvó férfi nemesedik ki” ...

Befejeződik az Emlékkönyvek ezen tizennegyedik kötete Szabó Bélának, a Pesti Hirlap egyik szerkesztőjének hosszabb levelével, amelyben a leghizelgőbben nyilatkozik Juristowski Miklós könyvéről. „Élvezettel ovastam a kis rajzokat, finom megfigyeléseket — írja — és az érdekes történeteket. Különkülön remekmű a sok írás, együtt pedig bizonyítéka annak, hogy író, még pedig a legtehetségesebbekből való az, aki azokat papírra vetette”. Levelét így fejezi be: „Aki a sors nagy csapása után is így talpra tud állani és a gyászos özvegységben sem omlik össze, az lelkének nagyságáról adhat példát a gyöngéknék. Gratulálok a nemesveretű írásokhoz”.

A

tizenötödik kötetben

ennek mingyárt az elején, egy értékes elmefuttatást találunk, amelynek címe: „Hit, remény és szeretet”. El ne mulassza J. M. és legközelebb megjelenendő könyvében adja közre ezt az írást, hogy szélesebb körök is olvashassák és épülhessenek a kifejezésre juttatott mély gondolatokon.

Talpraesett kis dolgozat a „Csicsergés-csevegés” című is. Ezt, csakúgy mint az előbb említett „Hit, remény és szeretet” címűt, át kellene menteni egy kiadandó könyvbe, egy kicsit rövidítve és hogy írói kifejezéssel éljek, kissé megfésülve, mert abban a fogalmazásban, ahogy az emlékkönyvben van, sok a pongyolaság.

A 2028-ik oldalon egy aforizma. „Hölgyek figyelmébe:

Az elillant éveket nem az arcnak, hanem a nyaknak redőire írja fel (a sors helyett talán) az idő keze”.

A 2040—2041-ik oldalon egy megtisztelő dokumentum. Szinnyei Józsefnek, a Magyar Tud. Akadémia főkönyvtárnokának levele, amelyben értesíti Juristowski Miklóst, hogy könyvét, a Megközelíthetetlen Sziget és három kötet novellát, az Akadémia könyvtárába besoroztatta s amelyben az értékes ajándékért az Akadémia nevében őszinte köszönetét fejezi ki. Ugyanezért a könyvért egy másik levélben Jakubovich Emil, a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárának igazgatója mond hálás köszönetet.

A 2044-ik oldalon egy harmadik megtisztelő dokumentum. Lovag dr. Falk Zsigmond, az Ország-Világ című képes folyóirat szerkesztője, felkéri Juristowski Miklóst, hogy valamilyen formában létesítsen kapcsolatot az Ország-Világgal.

A 2046-ik oldalon egy érdekes kéziratot találtam 1884 augusztus ötödiki kelettel. Az akkor még nem egészen huszéves J. M., aki akkor Lembergben, Emma nővérénél volt, ezt írja:

„Azt akarom, hogy azon pillanatban, midőn az életet bevégezem, azt mondhassam: Céljaimat elértem, mosolyogva halok meg, mint amikép éltem”.

És így folytatja: „Végcéljaim: 1. Hosszú életűvé lennem. 2. Lehetőleg boldogan, megelégedetten élni, vígnak lenni. 3. Minél több tudományt szerezni. Jelszavam: mindig a legjobbat!”

Hát nem bámulatraméltó ez, kérdezem. Más tizenkilencéves fiatalember ilyenkor még a Heine-féle „blöde Jugendeselei”-korban van, még nem gyomlálta ki magából a kamaszévek sok félszepségét, J. M. pedig úgy gondolkodik, mint egy bölcs férfi és életprogramot tűz ki maga elé, amit három szóba sűrűsít össze: Mindig a legjobbat!

A 2055-ik oldalon egy kis fiú arcképe, akit gyermekkorában Lolo-nak becéztek. Az író nővérének, született Juristowski Emmának egyetlen fia ez, ifjabb Láng Károly Eugén, aki tényleges katona, lovastiszt lett s aki a világháborúban mint repülőfőhadnagy teljesített szolgálatot s aki a tizedik isonzói csatában hősi halált halt.

A kötet következő lapjain érdekes képeslevelezőlapok, amelyek abból az időből származnak, amikor J. M. mint hadbíró-százados a Szandzsákban szolgált. Priboj látképe az egyik; en-

nek a képeslapnak értékét emeli két török tisztnek az aláírása, Nazmi effendi századosé és Hassan effendi főhadnagyé és van rajta még egy török betűs névaláírás is.

Jabukát mutatja a másik kép; a „Jabukai piéce de resistance” című novella szülőhelyét.

Csajnicai útrészlet a harmadik kép, ennek a „Végkimerülés” című novellában jutott jelentékeny szerep, Metalka látképe a negyedik, ez volt Bosznia és Törökország között a határállomás.

Következik egy nagyon érdekes eredeti közokirat, az akkor Székesfehérvárott állomásozott gróf Horváth-Tholdy nevét viselt cs. kir. 69-ik számú Cürassier (vértés) ezred lelkésze által 1864 december 11-ikén kiállított „születési és keresztelési anyakönyvi kivonat”. Ebből kitűnik, hogy J. M. Székesfehérvárott (az okirat Alba-nak nevezi) 1864 december 5-ikén született, mint az időközben elhalt J. Viktor ikertestvére. A kivonat főbb adatai: Vallása róm. katolikus, atyja: J. Sándor cs. k. százados, hadkiegészítő parancsnok; anyja: Michl Emma, keresztszülők: Say Viktor magánzó (később altábornagy), Say Rudolf gyógyszerész, Gebhardt Antónia, Szabó Kornélia, lovag Juristowski Ödön tengerésztiszt és neje Mária. A keresztelést végezte Farkas Imre székesfehérvári megyéspüspök, a kivonatot aláírta Wichta J. F. cs. k. ezredkaplán. A keresztelés a szülők lakásán történt. Odament a megyés püspök. Ezt az okiratot követi egy elsárgult papirosú ezredparancsnoksági parancs (Regimentskommando-Befehl), mely kelt Nagyszebenben 1896 március 14-ikén. Ebben az ezredparancsnokság két napi szabadságot engedélyez J. M. százados-hadbírónak a Praesbe nevű havasra.

Mire kellett J. Miklósnak az a két napi szabadság? Egyszerűen azért, mert a kapott parancs folytán J. M. bajtársa, Mangesius Hermann főhadnagy, lábszán (ski) járórt vezetett fel a a hótakarta havasra és a minden sportért lelkesedő J. M. ezen részt akart venni.

Utolsó darabja ennek a kötetnek egy előírás, hogyan kell — sósüvegét eltenni? Ez a recept J. M. anyai nagyanyjától, férjzett Michl Ferencnétől maradt a családra és szép világot vet J. M. fejlett kegyeletérzésére, hogy még ezt az önmagában jelentéktelen írást is ereklénynek tekinti és megőrzi.

tizenhatodik kötete

Juristowski Miklósnak addig nyomtatásban megjelent műveit tartalmazza. A

tizenhetedik kötet

katalogus. Következik tehát az Emlékkönyvek

tizennyolcadik kötete.

A „Nyukosz”-nak hivatalos értesítéseivel, amelyek a kötet elején találhatóak, nem foglalkozom részletesen. Említettem már, hogy J. M. és néhai felesége ennek a szövetségnek alapítói közé tartoztak s hogy J. M. annak választmányi tagja. De foglalkozom azzal a rendkívül meglehetősen hangú levéllel, melyet a Nyukosz női osztályának nevében ennek vezetője, Kirchner Hermanné orsz. alelnök J. Miklósnéhoz intézett 1921 május 10-ikén. Kitűnik ebből a levélből, hogy J. M.-né milyen odaadó működést fejtett ki a Nyukosz védelme alatt levő katonatiszti özvegyek és árvák javára. Felkereste otthonukban ezeket az úri szegényeket, nyitott szeme volt és meglátta azoknak sokszor eltitkolt bajait; ahol segíthetett, maga is boldogan segített, vagy bizalmas értesítést küldött a Nyukosz női osztályának és ez nyult szerető kézzel az arra rászorultak hóna alá. Erre vonatkozik a levél utolsóelőtti és utolsó bekezdése: „Fogadja méltóságos Asszonyom hálás köszönetemet azon tapintatos és szeretetteljes értesítésekért, melyeket a helyi szemlékről oly kegyes volt beküldeni és kérem továbbra is szíves működését özvegyeink és árváink érdekében. Negyedévenként kérjük szíves megjelenését ügyünk érdekében és annak idején értesíteni fogjuk összejövetelünk pontos idejéről” . . .

Ime, egy nagyasszony, akinél nem üres szólam volt a nobilesse oblige; a nemeslelkű J. Miklósné tudta, hogy mivel tartozik előkelő nevének és állásának és aszerint cselekedett is, a felebaráti szeretet szent nevében. Férjével együtt összesen hat-ezer koronával a Nyukosz alapító-tagjai sorába iktattattott.

De elismerték és melegen méltatták Juristowskinének a közjó terén kifejtett nemes munkáját mások is. Dr. Schemmel Emilné, akinek pompás zeneszerzeményeit a honvéd-zenekarok, a Rádió és sok orchester játssza, „Virágzik az orgona” címmel magyar dalegyveleget adott ki s ezt Juristowski Miklósné emlékének ajánlotta. Egy halottnak, akitől nem várhatott semmit. Annál szebb világot vet ez Dr. Schemmelné úrnőre és annál nagyobb felmagasztalása ez a halott nagyasszonynak . . .

A 2930-ik oldalon egy kérvény felzetének eredetijét látjuk. Első megtekintésre azt hisszük, hogy nyomtatvány, oly csodaszépek a latin, gót és kurziv betűk, de figyelmesebb vizsgálódás után szinte megdöbbenéssel arról győződünk meg, hogy kézírás az egész. J. M. nagyatyjának, akit szintén Juristowski Miklósnak hívtak, munkája a kérvény, amely túlzás nélkül, a kaligrafia remekének mondható. Megemlítésreméltó, hogy J. Miklós, aki akkor egyszerű napidíjas irnok volt, később a galíciai államnyomda megalapítója lett és mint ennek igazgatója halt meg, alig hatvanéves korában.

A kaligrafiának még egy másik ilyen csodaművét találjuk a kötetben. Ebben egy megüresedett irodatiszti állásra pályázik és egyáltalán nem szertelenkedtem, hogy csodaműnek mondtam a kézzel írott, de a legművészebb rézkarcnak látszó kérvényt. Derék és kegyeletes dolgot művelt az unoka, hogy ezeket az értékes műdarabokat megmentette az elpusztulástól azzal, hogy az Emlékkönyvben őrizteti . . .

Juristowski Miklós, már mint a mi J. Miklósunk, mindig szenvedélyes sportember volt. Lovaglás, vívás, úszás, turisztika, horgászás és a többi és olyan odaadással művelte a sportolást, hogy testi épségét, sőt életét is kockáztatta. Erre jellemző dokumentum az a levél, amelyet a „Nemzeti Balesetbiztosító részvénytársaság” szegedi főügynöksége írt 1895 november 18-án Juristowski Ödönnek, J. M. testvérbátyjának, s amelyben értesíti, hogy: „J. M. százados urat csak 25% pótlék-díjmeléssel vehetjük fel, tekintettel a veszélyesebb sportokra, melyeket a százados úr űz.”

. . . Ebben a munkámban leginkább J. Miklóssal, az íróval foglalkozom, de azért nem mellőzhetem azokat az adatokat sem, amelyek hadbírói működésére vonatkoznak. Ilyen érdekes dokumentum a nagyszombeni cs. és kir. 31-ik gyalogezred parancsnok-

ságának 1896 szeptember 23-ikán kelt ezredparancsa abból az alkalomból, hogy J. M. százados-hadbíró onnan elhelyezték. A katonai hatóságok nem szoktak a dícséretekkel nagyon pazarul bánni, az ezred parancsnoksága mégis ilyen ezredparancsot bocsátott ki: „J. M. százados-hadbíró úr közel öt éven át az ezred kötelékébe tartozott. Mint hadbíró és előadó szalgálatát a legeslegjobbban látta el és bajtársait minden időben tanácsaival a legkészségesebben támogatta. Az ezred a távozó bajtárs emlékét állandóan őrizni fogja, egyúttal a legmelegebben minden jót kíván neki további jövőjét illetően. Schödler s. k. ezredes.” . . .

J. M., akinek éjjel-nappal minden gondolata egy korán elhalt édes feleségnél időzik, emellett is nyitva tartja a szemét és észreveszi a körülötte zajló életet és ennek fény- és árnyoldalait. Meglátja a sok szennyet is, melyet a gazdasági élet felkavar; erről tanúskodik a kötet 3087-ik oldalán olvasható következő apróság:

„Milyen szomorú jelenség az, hogy már a leggazdagabb emberek is menedékhelyre szorulnak. — Micsoda ostobaságot beszél maga össze-vissza? Hol van az a menedékhely, amelybe vagyonos emberek is szorulnak? — Hát Liechtenstein — Vaduz nem az?

A

tizenkilencedik kötet

emlékkönyv tulajdonképen nem emlékkönyv, inkább egy lapos kazetta-féle, amelyben két nagyalakú fényképet találunk. Mindkét fénykép ravatalon fekvő embereket mutat, a fentemlített néhai Juristowski Miklós, az író nagyatyja az egyik, aki 1798-ban született, 1858-ban halt meg és kiváló tehetségénél fogva egyszerű díjnokból nagyon előkelő állásba emelkedett, amennyiben mint a galíciai államnyomda igazgatója fejezte be munkás- és közhasznú életét. A másik fénykép az író nagyanyját, Juristowski Miklósné született Klein Viktóriát mutatja halottas ágyán. 1855 július 15-én halt meg.

A

huszadik kötet

elején néhány még kiadatlan és kiadásra nem is elég színvonalas

elbeszélés után, mint 212-ik írásművet „Szél és eső” címmel egy kis elmfuttatást találunk. Ezt már érdemes lenne kiemelni az Emlékkönyv rejtettségéből és nyilvánosságra hozni. Ugyanez a véleményem a 221-ik írásműről is, amelynek címe „A legtehetségesebb”.

1932 szeptember vége nevezetes dátum J. M. életében. Találkozóra jöttek össze azok, akik ötven évvel azelőtt a székesfehérvári cisztercita-gimnáziumban érettségiztek. A „Fehérmegeyi Napló” 1932 évi szeptember 29-iki száma hosszabb tudósítást közöl a találkozóról és mint a megjelentek névsorából látjuk, nagyon szép karriért futottak be az egykori maturusok. A találkozón résztvettek mások közt: Dr. Gold Ferenc nyug. miniszteri tanácsos, Dr. Göbel József szefehérvári nyug. tisztiorvos, Mosdóssy Imre min. tanácsos, nyug. kir. tanfelügyelő, Dr. Say Viktor ügyvéd, Schier József pátkai esp. plébános, Dr. Végh József egészségügyi főtanácsos. Elmaradásukat kimentették Huszár Dezső orsz. képviselő, Juristowski Miklós hadbíró-ezredes, ismert író és Körmöci Gáspár fogorvos...

Élet és Halál egy emlékkönyv lapjain is sokszor találkozunk. Mingyárt az előbbi laptudósítás után egy háromnyelvű (német, orosz és lengyel) hivatalos nagy gyászjelentés eredeti példányát találjuk, amely hírül adja, hogy J. M. (az író nagyatyja) a galíciai cs. k. államnyomda alapítója és igazgatója, 1858 január 5-ikén Lembergben meghalt s hogy temetése január 8-ikán délután 3 órakor lesz. Ezt a gyászjelentést követi a Lembergben, 1858 február 13-ikán kelt hivatalos hiradás, hogy 14-ikén az elhunyt lelki üdvéért engesztelő szent miseáldozatot fognak bemutatni a városi plébánia-templomban.

J. M. kegyelete nem engedte, hogy családjának elhunyt tagjaira vonatkozó gyászjelentések elkallódjanak. Más halandó ember az értékpapirjait, sorsjegyeit nem őrzi olyan gondosan, mint ő a gyászjelentéseket. Hűségesen beragasztva az Emlékkönyvbe megtaláljuk a feketeszegélyű kartont, amely édesanyja, özvegy Juristowski Sándorné szül. Michl Emiliának Bécsben, 1916 december elsején, nyolcvanhétéves korban történt elhunyását jelenti, továbbá atyai nagyanyja gyászjelentését, Farkas Imre székesfehérvári megyéspüspökét, aki megkeresztelte J. Miklóst, Say Viktor nyug. altábornagyét, az író keresztatyját, Juristowski Vilhelmináét, aki viruló leányéletének tizenhetedik

évében, és Juristowski Antal hadapród-örmesterét, aki reményteljes katonai pályája elején, huszonegyéves korában, valamint Juristowski Johannáét (az író atyjának nővére), akit huszonhároméves korában ragadott el a kegyetlen halál.

Mennyi könny, mennyi bánat tapad ezekhez a féltő gondaldal megőrzött gyászjelentésekhez! De valamennyi együttvéve nem hallhatott annyi fájdalmas sóhajtást, nem láthatott annyi könnyet, mint az a gyászjelentés, amelyről ez a név feketéllik a szemünkbe: Juristowski Miklósné nyug. hadbíró-ezredes neje.

Pompás elmfuttatás az „Ágy és álom” című, 240-ik számú írás. Ez nyomdafestéket és nyilvánosságot kíván. Csakúgy, mint a 243-ik számú írás, a „Mai emberek gondolkodása”. Elő a véka alól ezzel a két irodalmi értékkel, hadd olvassák mennél többen és okuljanak egy talpig becsületes író fejtegetéseiből.

Örökmécses lángja a kegyelet, de magának a kegyeletnek mértéke — embere válogatja — nagyon különböző lehet. Az egyiknél csak odáig terjed, hogy egy bizonyos ideig gyászruhát hord és kerüli a zajos multságokat, azután tovább éli megszokott életét; a másiknál jóval mélyebbre ereszti le gyökereit a szívébe és élete rendjében bizonyos változásokat is idéz elő a kegyelet. Az egyik nem lát abban semmi kegyeletsértőt, ha drága halottjának ruháit, ékszereit és más értékeit pénzzé teszi, a másik pedig nem válna meg ezektől még akkor sem, ha esetleg házbérre vagy kenyérre kellene neki a pénz.

Volt alkalmam rámutatni arra már többször is, hogy J. M. milyen mélységes kegyelettel őrzi elhunyt felesége, szülei, nagyszülei és más rokonai emlékét; hogy szent és sérthetetlen előtte minden fénykép, minden sor írás, minden nyomtatvány, minden egyébként értéktelen tárgy is, amely szeretteire emlékezteti; de az, amit a

huszonegyedik kötetben

találtam, még az eddiginél is élesebb világításban mutatja be J. M. kegyeletes érzését.

A „rég jó időben” minden úri háznál az volt a szokás, hogy a látogatók névjegyeit nem dobták el, hanem egy díszesebb kosárába vagy tálcára tették és ezt a tálcát a „vizitszoba” asztalán tartották. Az esztendőök folyamán azután száz meg száz

ilyen névjegy gyűlt össze, amelyek később a tűzbe vándoroltak ugyan, de csak az illető úriház lakóinak elhalálózása után érte azokat a megsemmisülés sorsa. A hátramaradottak lornak nézték a sok névjegyet és eltűzelték vagy a szemétre dobták.

Juristowski Miklós szülei nagyúri társas életet éltek Székesfehérvárott, rengeteg úri ember és asszony fordult meg a házuknál, aminek következtében számtalan névjegy is gyűlt össze. J. Miklós ezeket a névjegyeket nem dobta el, hiszen valamikor édesatyja kezében voltak, vagy anyácskája szemepillantása nyugodott rajtuk és ahány ilyen névjegyet csak talált, mind összegyűjtötte és gondosan megőrizte az Emlékkönyvek huszonegyedik kötetében.

Első helyen J. M. nagyatyjának, a galíciai cs. k. államnyomda igazgatójának névjegyét látjuk. A kaligrafia mesterműve ez a névjegy is, mert J. M. maga csinálta. Ezenkívül még 93 névjegyet, mint a szülei házra vonatkozó emléket őrzött meg a megsemmisüléstől J. M. megható kegyelete, ezek közt nagyon sok, a felső tízezerhez tartozott társadalmi előkelőség névjegyét találjuk. Óvári és szentmiklósi gróf Pongrácz Károly, báró Cordon József ezredes, bélafalvi Fekete Miklós altábornagy, budapesti városparancsnok, löwensbergi Chiolich Hermann műszaki vezérkari ezredes, kisjókai Udvarnoky százados, Zech báró kapitány, báró Testa őrnagy, Pellet Sándor, őszentsége a pápa t. káplánja, Buckow Károly cs. k. udvari orgonaépítőmester, Hollán Ernőné sz. Békássy Antónia, comtesse Mariette Gorcey de Longuyon, ikladi gróf Szluha Aladárné szül. Bolehovszky Eszther, székhelyi Majláth János és mások névjegyét, amelyek mindegyikéhez valami emlék fűz. Boldog újévet kíván az egyik, boldog karácsonyi vagy husvéti ünnepet a másik, házi estélyre, táncmulatságra hívja meg Juristowski Sándor századost és nejét egy harmadik . . .

A kötet 3457-ik oldalán találok a Nyukosz folyóiratának bírálatát J. M. könyvé-ről, melynek címe: „Élmények és elbeszélések.” Azt írja erről a könyvről a kritikus, hogy: „Meglepő a könyvben az erkölcsi tisztaság, hogy úgy mondjam: a szerző erkölcsi világa. Mesemondása lebilincselő, megragadja az olvasót . . . Érzőszívű, kegyetlen sorscsapásokon keresztülment, a szenvedések tüzeiben megtisztult, igaz ember könyve ez, melegen ajánlom mindazoknak, akik szeretnek befelé nézni az emberi

szivekbe, a mélységekbe, hol a csodálatos lélek legszebb igazgyöngyei teremnek . . .”

Igy ír J. M. könyvének egy kritikusa, akit nem ismerek, akit sohasem láttam, csak annyit tudok a bírálat alatt olvasható névalírásból, hogy egy előkelő hölgy a kritikus . . . nos, van-e még valaki, aki elfogultsággal vádol, amiért J. Miklósról úgyis mint íróról, úgyis mint emberről annyi jót írok?

Kitünő szatira a „Kázmér” című karcolat, mely a „Társaság” című folyóirat 1933. évi 2-ik számában jelent meg és nagyon jó a harminc nyomtatott sorba sűrített kis elmefuttatás, a „Munkanélküliség” című. Nem tudom, olvasta-e J. M. Bölcs Salamon királynak a Prédikátor című könyvét, mely az Ótestamentum egy része? Ebben a királyfi filozófus azt írja, hogy: Lusta, tanulj a hangyától . . . Ha nem olvasta, akkor érdekes gondolat-találkozást fedezünk fel ebben az elmefuttatásban, amennyiben J. M. azt írja, hogy: Tanulj a bogártól vagy akitől akarsz, — valamennyitől megtanulhatod azt, hogy dolgoznod kell. Ha pedig olvasta, akkor sem vádolom Juristowskit azzal, hogy plagizált, legfeljebb azt mondhatom, hogy befolyással volt rá az, amit a Prédikátor könyvében valamikor olvasott.

A kötet 3484-ik oldalán találok a Nyukosz közlönyének kritikáját J. Miklósnak „A vak zongoraművésznő” című hosszabb elbeszéléséről. „Egy életregény ez — írja a bíráló — amelynek főszereplője sok megpróbáltatáson megy át, sok kisértést kell kiállania, de végül mégis megmenekül és győzedelmeskedik a tisztaság és a becsületesség . . . Szerzőnek éles a megfigyelése, nagy az élettapasztalata és nemes a célja, hogy ne csak szóra-koztasson, hanem javítson is. Mondanivalóit keresetlenül és mégis érdekesen adja elő.”

Jóízű humor nyilvánul meg az eddig kiadatlan „Képviselőházi szűzbeszéd” című apróságban. Az egyik választókerület egy szép úrilányt küldött képviselőül az országgyűlésbe. Amikor a remek kis teremtes legelőször felszólalt a képviselőházban, egy rossznyelvű napilap így emlékezett meg erről az első felszólalásról: „A Ház tegnapi ülésén tartotta meg az új képviselőkisasszony nagyszínvonalú „szűzbeszédét” (?)

Pihentetőül egy tréfás kérdést tesz fel magának J. M. és erre humoros válaszokat ad. „Ki miben jár?” az általános kér-

dés, a különböző válaszok sikerültebbjei pedig a következők: A japáni most: Kinában jár, a lírai költő: a fellegekben, tolvaj: tilosban, az ószeres: mindenben, a jávaszigeti ember: forró égőben és így tovább.

Bezárja ezt a változatos tartalmú kötetet egy csoportkép, a székesfehérvári Juristowski-család tagjainak képe. Özvegy J. Sándorné, mellette leánya J. Irma férj. Pellet Ignácné, mögötte J. M. a felvétel idejében cs. és kir. hadbíró-gyakornok, tőle jobbra nővére Emma, később nemes Láng Károly gyalogsági tábornok neje, emellett J. Ödön volt hírlapíró és nemes Láng Károly, aki a felvétel idejében cs. és kir. ezredes volt.

A következő

huszonkettedik kötet

elején egy beragasztott újságcikk „Jótékony író”-nak aposztrofálja Juristowski Miklóst, megemlítve, hogy könyveiből 400 példányt küldött szét különböző népkönyvtárak részére. Erről különben a „Függetlenség” című budapesti napilap is megemlékezett és mélynyomású képes mellékletén az író arcképét is közölte.

A következőkben megköszönik J. Miklósnak a tőle kapott és a különböző könyvtárakba besorozott könyveket: A magyar kir. Kuria elnöke, a m. k. Központi Statisztikai Hivatal könyvtára, a m. k. Hadilevéltár IV. csoportja (Nagykönyvtár), melynek hivatalos elnevezése most: Magyar királyi Honvéd-Központi Könyvtár, a budapesti Népegészségügyi Múzeum, Győr szab. kir. város könyvtára, Gerhardt Alajosné festőművész-tanár, aki egy szép eredeti festménnyel köszönte meg a neki küldött könyvet, a Nyomorék Gyermek Országos Otthona, mely 298 kötet könyvet kapott, végül László János nyulfalusi plébános. Egy lelkes olvasója pedig, a már említett Dr. Schemmelné, az ismert nevű zeneszerző pedig azt írja, hogy J. M. könyvében (A vak zongoraművésznőről van szó) „sok kedveset, sok szépet, sok érzést talált és egy kevés szatirát is”.

A kötet néhány következő oldalán fényképek sorakoznak egymás mellé, melyeket szintén a kegyelet őriztetett meg az íróval. Édesanyja és édesatyja kabinet-nagyságú fényképe; az aszszony itt is csupa női báj és nemeslelkűség, az ember, Juris-

towski Sándor százados, itt ezen a felvételen kissé szigorú katonarcot mutat, de átható nézésű szeme mégis nagyfokú jósnak beszédes tanúja. Azután Juristowski Sándorné (még mindig édes, bájos, sőt szép asszony) az ő százados-hadbíró fiával J. Miklóssal. Emlékfényképek is találhatóak, például: a Negoi hegycsúcs megmászása (2548 méter) 1892-ben, azután J. M., amint „Gyorgyele” nevű medvéjének egy darab kenyeret ad, továbbá: megérkezés katonai postakocsin a Metalka-nevű határállomásra és még néhány különböző fénykép.

A 3777—3778 oldalon egy eredeti hivatalos „Nyugtázó levél”, kelt 1933 október 29-én 324 iktatószám alatt, amelyben a győri Szent Benedek-rendi kath. Czuczor Gergely gimnáziuma hálásan megköszöni „a Győr város és megye életében oly fontos szerepet játszott Michl-család hét ősét ábrázoló hét festményt... egyben jelzi, hogy a képeket a Győri Bencés Rómer Flóris-Múzeum szerzeményi naplójában 65/1933 szám alatt könyvelték el, elvégeztetik a képek szakszerű restaurálását, mely munkálatok befejezése után a képeket az intézet dísztermében függesztik ki addig is, míg a győrvárosi múzeum épülete el nem készül, hogy ott véglegesen is elhelyezést nyerjenek a képek művészi értékének és az ábrázolt személyek várostörténeti szempontból fontos szerepének méltó környezetben”. Ugyanerről szól a fentnevezett gimnázium tanári karának ellenőrző értekezletéről készült jegyzőkönyve.

A 3917-ik oldalon, mint 296-ik írásmű, egy még kiadatlan okos kis elmefuttatás, címe: „A nagyobb úr”. Az író arra a következtetésre jut, hogy „mindig az a nagyobb úr, aki még él!” Például a meghalt miniszternél nagyobb úr a helyettes államtitkár fia”... Megint egy érdekes szellemi találkozás jut eszembe; Goethe mondja valahol, hogy: Der Lebende hat recht, aki él, annak az akarata érvényesül...

Érdekes élménye J. Miklósnak, hogy milyen körülmények közt nyújtott neki át egy Poták Fridolin nevű fiatalember egy saját szerzeményű költeményt, akit foglalkozása a kerepesi-úti temetőhöz köt, nap-nap után látta Juristowski Miklóst, ahogy felesége sírjához zárandokol. Ez annyira meghatotta, hogy egy csinos költeményt írt hozzá. Ennek első két versszakát itt közlöm:

Kijárok a temetőbe,
Végigjárom útjait.
Nekem ott egy drága hanton
Egy virágszál most virít.

Piros szirmán harmatcsepp reng,
Fénylik a nap sugarán . . .
Ki tudja, hogy harmatcsepp-e,
Vagy hogy rejtett könny talán?

Ugyanez a Poták nevű fiatalember „Az én kritikám” címmel még egy másik szép költeményt is írt és ajánlott „Juristowski ezredes úrnak”.

A kötet 3938-ik oldalán a „Függetlenség” című budapesti napilap bírálata az „Élmények és elbeszélések” című novelláskötetről. „A hangulatos kedves könyv olvasása — mondja egyebek közt a kritikus — élvezetes órákat szerez az olvasónak. Különösen megkapó a „Legénybúcsú” című elbeszélés” . . . s a többi.

1934 április 4-ikén újabb nagy megtiszteltetés érte J. Miklóst. A Gyóni Géza irodalmi társaság közgyűlése egyhangulag rendes tagjává választotta. Székfoglaló novelláját, a „Gépember” címűt, 1934 május 16-ikán olvasta fel Baán Jolán úrinő. A novella nagy tetszést aratott, német fordításban a Kőszegen megjelenő „Günser Zeitung” közölte.

A kötet végén — elmepihentetőül — sok okos tanácsot gyűjt csokorba J. M. Egyikében másikában egészséges humor is csillog. Például: Fiatallányokkal ne maradj egyedül. — Husáanggal ne hadonássz. — Hiábavalóságokkal ne rövidítsd életedet. — Igérni ne ígérj semmit, de tégy jót állandóan. — Kisszakasz-éremmel szabályozd járkálásaidat. — Korodat ne feledd tetteid megválogatásánál. — Pofont ne adj, nehogy visszaadják. — Szíveddel kiméletesen bánj; *szíves*, az lehetsz . . .

Már ismételten hangsúlyoztam, hogy a közönség köréből érkezett bírálatok a legőszintébbek. Ezekben a bírálatokban nincs vállvergetés, mint sok napi- és időszaki lap hasábjain; a közönség spontán őszinteséggel és teljesen érdektelenül mondja meg a maga véleményét.

Ilyen véleménynyilvánítást találunk a

huszonharmadik kötet

elején, írója vitéz Jánosi Tibor budapesti gyógyszerész. Ennek Juristowski Miklóshoz intézett levele így szól:

„Budapest, 1934. március 30. Méltóságos Uram! Szavakkal ki sem tudom fejezni azt a jóleső örömet, melyet az Ön által írt élettörténete és elbeszélései okoztak. (A levélíró itt a „Kis fiútól — öreg úrig” című könyvre céloz.) Ha méltóságos uram megengedi, szerény véleményemnek adok kifejezést. A könyv olyan szép stílusban van megírva, hogy annak irodalmi értékét fel sem tudom becslülni. Őszintén szólva feleségemmel együtt kevés ilyen meleg szavakkal megírt könyvet olvastam. Méltó a nemes, fenkölt gondolkozású szívemberhez és igazán dísz a magyar irodalomnak . . .”

A kötet 4065-ik oldalán a Gyóni Géza irodalmi társaság eredeti értesítése, hogy J. Miklóst rendes tagjává választotta, a 4068-ik oldalon pedig a már többször említett Samardzic Ádám századosnak, az író testi-lelki jóbarátjának arcképe. Rendkívül rokonszenves nyílt férfiarc. A fénykép hátlapján ez a néhány sor: „Zur freundlichen Erinnerung an deinen aufrichtigen Tischgenossen in Plevlje, am 25/12. 1897. Adam Samardzic, Hauptmann d. R.”

A 4073-ik oldalon megint egy hang a közönség köréből. 1933 december ötödiki kelettel *Gerhardt* Alajosné ezt írja: „Igen tisztelt Ezredes úr! Mint majdnem ideglen, talán nem is helyénvaló, hogy névünnepe alkalmával soraimmal, illetve gratulációmmal felkeressem. De rövid leszek! Isten étesse még sokáig erőben, egészségben, hogy még sok szépet alkothasson barátai, tisztelői számára és örömére . . .”

Dr. Feleki Sándorra, a Petőfi Társaság tagjára még az irigye, rosszakarója sem mondhatja, hogy nem valaki a magyar szellemi életben. Nos, *Dr. Feleki* Sándor így ír a „Kis fiútól — öreg úrig” és a „Vak zongoraművésznő” című könyvekről: . . . „tisztá szívből gratulálok neked. Nem tudom, mit bámuljak elébb, a te iráskészségedet, avagy a te csupa jóságtól, szeretettől eltelt szivedet, amely a költészet gyönyörű, színes és melegen illatozó virágait garmadaszámra tárja elénk. Különösen megha-

tott a „Kis fiútól — öreg úrig”, mely a memoir-irodalom egyik legszebb terméke. Van-e költő, aki gyönyörűbb emlékoszlopot tudott állítani betük tégláiból drága hozzátartozóinak, mint ahogy te állítottál édesanyádnak és imádott feleségednek? A glóriának szentséges sugarait látja az olvasó a két szent aszszony feje körül . . .” s a többi . . .” Mindkét munkád a szeretet apotheozisa, gyöngyszemekből füzve”.

Olyan komoly irodalmár, mint Feleki Sándor, még barátságából sem volna képes arra, hogy belső meggyőződésének meg nem felelő véleményt nyilvánítson. Tehát hinnünk kell, még pedig minden hátsó gondolat nélkül, hogy J. M. fent megnevezett két könyve komoly irodalmi értéket jelent.

Ugyanaz a véleménye a „Nyukosz” katonai társadalmi folyóirat kritikusanak is, amire nézve elég ennek a lapnak 1934. évi május 5-iki számára hivatkoznom. „Kedves, lebilincselő és élvezetes szavakban adja elő élettörténetét a szerző, melynek minden sora egy melegen érző, jóságos szívű író ismertet meg olvasóival. Az élettörténet leírásában meghatóan adja elő az anyai és hitvesi szeretet, vagyis azt a két legszentebb és legnemesebb emberi érzést, amely a család és így a nemzet boldogulásának alapját képezi, s a mű éppen ezért minden jóérzésű embernek kedves és élvezetes olvasmányt nyújt.”

A kötet 4115-ik oldalán újabb hizelgő elismerés. *Györgyné Czikle* Valériának, több egyesület elnökasszonyának értesítése, hogy Juristowski Miklóst a „*Nemzeti Kultúregyesület*” tiszteletbeli tagjának terjeszti elő, az egyesületnek 1934 május 24-ikén megtartandó közgyűlésén. „Ennél többet — írja Györgyné, — írói és hazafias érdemeinek és tudásának jutalmazó kitüntetésként egyetlen egyesület sem nyújthat. Ez a mi legnagyobb megtiszteltetésünk”.

És mint az íróhoz intézett, 1934 július 2-ikán kelt levelében olvasom, a Nemzeti Kultúregyesület május 24-ikén tartott rendes közgyűlése egyhangú lelkesedéssel tiszteletbeli tagjául választotta meg Juristowski Miklóst.

Alig négy és fél hónappal később pedig, 1934 október 4-ikén, a *Gárdonyi Géza Társaság* választotta tagjává J. Miklóst, egyúttal kéri kedves tagtársát, hogy: „közismert tehetségével és munkásságával a társaság egyetemes munkásságában részt-

venni és azokat a célokat, amelyeket a társaság maga elé tűzött, támogatni szíveskedjék.”

A 4116-ik oldalon egy megkapó szép mondás: „A jó szív a méregből is csak jóságot képes termelni”.

A kötetben 328. sorszámmal jelölt „Bajtársias elintézés” című visszaemlékezést érdemes lenne nyomtatásban is megjelentetni a nagy nyilvánosság számára. Nem azért, mert talán kvalitásos mű, hanem azért, hogy hadd lássa a mai nemzedék, hogy egy szívvel bíró „rest hadbíró és egy ugyanolyan katonai orvos” (ezekről van ott szó) miképpen mentett meg két fiatal, meggondolatlan katonatisztet attól, hogy esetleg megítéljék őket. Hány tiszt katonai pályája nem tört volna ketté, ha más hadbíró is olyan „rest” lett volna, mint Juristowski Miklós . . .

A 4197-ik oldalon a „Magyar Hirlapban” 1934 augusztus 2-ikán megjelent kritika a „Kis fiútól — öreg úrig” című könyvről. Ezt írja a bíráló: „Juristowski Miklós ebben a könyvben életét rajzolja meg sok érzéssel, meleg szívvel. Megismerjük családjának összes tagjait, szinte köztük élünk, fájdalmukban, örömeinkben egyformán osztozunk, annyira szívünkhöz férkőztek J. M. írásán keresztül. A szeretet és nőiség szobrát faragja meg anyjának és feleségének alakjában, örök emléket állítva nekik könyvében. Érző szívvel, mélységes hittel minden iránt, ami szép és jó, írta meg J. M. élettörténetét, amely feltétlenül a meghatottság érzését váltja ki mindenikből, aki szakít magának egy csendes, nyugalmas órát ennek a kis könyvnek elolvasására”.

A 4319-ik oldalon egy okos aforizma: „A végre teljesen kiismert barátunkban gyakran annak barátjára, vagyis önmagunkra ismerünk”. Vagy a 4330-ik oldalon: „A jóság nem kérdez, de ad” . . .

A huszonharmadik kötet végén a Nemzeti Ujság bírálata J. M. könyveiről. „Hat kis regénnyel lépett a nyilvánosság elé J. M., aki a világháború után mint hadbíró-ezredes vonult nyugalomba s hatvanhatéves volt már, mikor írói tollat fogott. Regényei és novellái kedves, egyszerű történetek, kedvesen, vonzón, könnyed írói készséggel megírva. Levegőjük tiszta, erkölcsi felfogásuk emelkedett, különösen megkapó a meleg közvetlenséggel megírt életregénye (Kis fiútól — öreg úrig)”

Az Emlékkönyvek

**huszonnegyedik,
huszonötödik,
huszonhatodik,
huszonhetedik és
huszonnyolcadik számú kötetei**

Juristowski Miklósnak eddig nyomtatásban megjelent műveinek gyűjteményét foglalják magukban. Következik a

huszonkilencedik kötet.

J. M. szigorúan római katolikus család sarja, korán elhunyt felesége is katolikus volt. Ennek a kötetnek elején, sok oldalán végig, felmenőinek és oldalági rokonainak szentképeit őrzi meg az író kegyelete. Ezek a képek kétszeresen szentek az ő felfogása szerint; először is azért, mert ő is hívő katolikus, de leginkább azért, mert az anyja, atyja és más hozzátartozóinak ájtatos pillantásai tapadtak valamikor ezekhez a képekhez. Harmincnégy ilyen régi, részben már megfakult szentképet mentett meg vallásos érzése és fiui kegyelete a megsemmisüléstől.

Mint katona, irodalmár és a képzőművészet iránt lelkesedő kulturember, más képeket is gyűjtött össze ebben a kötetben. Ferenc József és Erzsébet királyné különböző felvételi képeit, Tegetthoff altengernagy, Radetzky tábornagy és az osztrák-poros háború hadvezérének, lovag Benedek tábornagy képeit, azután Goethe, Pestalozzi, Sarah Bernhard, majd egy egész sereg olyan képet, mely világhírű festményeknek fotografált reprodukciója, mint Tizian: Amor és Venus, Tizian: Venus a tükrökkel, Palma Vecchio: Venus, Van Dyck; Danae és az aranyeső, Tiepolo: Fürdő után, Rubens; Paris ítélete, Delaroche: Mózes a Nilusban és sok más kép.

Találunk még ebben a kötetben több említésre méltót. A „Függetlenség” tudósítását ilyen címmel: „Négy száz könyvet küldött a Függetlenség útján a nyomorék és szegény gyermekeknek Juristowski Miklós ezredes-hadbíró” — a Gépember című novellának a „Günser Zeitungben” megjelent német fordítását „Maschinenmensch” cím alatt; „A kutya” című szaklapban az író „Kutya és ember” című novelláját, a „Köszeg és vi-

déke" lapban a „Negyedik világjamboree" című elbeszélését, végül a „Duna-Tiszaközi Nagykőrösi Hírlap"-ban a „Legénybúcsú" című pompás novelláját.

A

harmincadik kötet

elején a Magyar Királyi Államvasutak igazgatóságának 22503 számú Budapesten 1885 április 22-ikén kelt értesítése, mely „T. Juristowski Miklós III-adéves jogász"-nak szól s amelyben értesíti őt, hogy Bicske állomásra díjtalan üzletgyakornokká nevezi ki. Mint ilyen, gyorsan egymásután tette le a különböző szakvizsgákat; a vasúti távirdai szolgálatból 1885. július hatodikán, a vasúti forgalmi szolgálatból 1885 szeptember tizenharmadikán és mindegyikből képesítettnek nyilvánított.

Bicskéről az 1885 december 3-ikán kelt értesítés szerint Herceghalom állomásra helyeztetett át, „december hó elsejétől folyósítandó egy forint negyven krajcár napidij mellett”.

Juristowski Miklós ezen a pályán is megállta a helyét. Eről tanúskodik az 1885 évi december hó 18-án kelt irat, amely a fiatal, alig kezdő vasútast „önálló forgalmi szolgálattételre" felhatalmazza. 1886 május 12-én a „Vasúti kereskedelmi szolgálat" ellátására is képesítettnek nyilvánítja az illetékes szakosztály. De már négy nappal ezután vége szakad J. M. vasutas pályafutásának, mert mint Dr. Somos Lajos könyvéből is tudjuk, semmi megértést nem tanúsító herceghalmi állomásfőnökkel támadt differenciái miatt állásáról lemondott, amit a Máv elnökgazdája 1886 május 16-ikán tudomásul is vett. Herceghalomról Lembergbe ment J. M. és ott felvétette magát a volt közös hadseregben hadbíró gyakornoknak . . .

Kegyetlen humor van az 5648-ik oldalon található „Tréfa" című apróságban. „Az ifjú feleség egyik napon örömmel ujságot olvasson, hogy elsősülött gyermekét már megtanította arra, hogy azt mondja neki: Papa! . . . A férj: Első szava is huzugság legyen?!"

. . . Ezután a kissé diszsonáns hang után folytatva a harmincadik kötetben a lapozgatást, újra idegzsongító halk sercegést hallok. A kegyelet mécszlángjának édes sercegését, mert megint fényképeket találok a kötetben, melyeket mint szent-

képeket kezel J. M. gyöngédsége és fiúi rajongása mindazok iránt, akiknek vére az ő immár öreg vérében csergedez, és amelyeket e sorok írója is csak nagy tisztelettel tud nézni, mert olyan embereket és nőket ábrázolnak, akik amíg éltek ezen a földön, dolgos, hazaszerető, becsületes férfiak és szent hivatásuknak élő igazi anyák, asszonyok, nők voltak.

Az első kép Michl Ferencet ábrázolja, J. M. anyai nagyatyját, a Győr városában hasznos életet élt becsületes szappanfőző mesterét. A mai kor embere: szappangyárosnak nevezné magát és dehonesztálónak vélné a szappanfőző meghatározást, de abban a korban a foglalkozások elnevezése is becsületesen fedte a foglalkozást és azok a jóra való régiek, ha szekrényeket, ágyakat állítottak elő, nem lakberendező iparművészeknek mondták magukat, hanem asztalosoknak s aki szappant vagy gyertyát állított elő, az nem szégyelte a szappanfőző vagy gyertyamártó elnevezést.

Nézem ennek a szappanfőző öreg Michl Ferencnek és mellette J. M. anyai nagyanyjának, Michl Ferencné született Niebler Magdolna arcképét. Tiszteletben, becsületben megöregedett ember mindkettő, akiknek beszéde olyan őszinte és minden hátsó gondolatot nélkülöző lehetett, mint az Evangélomban előírt „igen-igen ... nem-nem” szó. Különösen Michl Ferenc arca olyan becsületes arc, hogy arra az emberre, ha akkor éltem volna, tanúk nélkül is olvasatlan ezreket bíztam volna, hogy őrizze meg addig, amíg visszakérem.

A győri Karmelita-templom alatt levő sírboltban még négy Michl alussza örök álmát; J. M. édesanyjának oldalági rokonai és pedig: Johann Baptist Michl az egyik, aki szintén szappanfőző mester volt és 1802-ben halt meg, azután Frau Eleonora Michl, geborene Saxinger, meghalt 37 éves korban 1806-ban, továbbá Herr Franz Michl, szintén szappanfőző mester, meghalt 1809-ben, végre Frau Elisabetha Michl, geboren Scheller, meghalt 1821-ben ... A kötet 5708-ik oldalán látható a győri Karmelita-templom fényképe, amely a Michl-család temetkezési helye volt.

Néhány lapszámmal tovább J. M. édesanyjának négy különböző fényképe 1864-ből, három különböző képe 1866-ból, hat különböző képe 1868-ból, egy képe 1881-ből és végül egy képe 1896-ból. Ezen látható J. M. nővére Emma, férjezett ne-

mes Láng Károlyné és ez utóbbinak kis fia, Lolo is. Beszédesebb szemű és édesebb gyermekarcot el sem lehet képzelni, mint azét a fiucskáét, aki a világháborúban, a tizedik isonzói csatában, mint repülőhadnagy hősi halált halt.

Az Emlékkönyvnek

harmincegyedik kötete

a „Vén diófák árnyékában” című fantasztikus regény kéziratát tartalmazza, az 5899-ik oldalon pedig *Hadffy* ezredesnek, a későbbi gyalogsági tábornoknak levelezőlapját J. Miklóshoz, mint akkori őrnagy-hadbíróhoz, melyben az utóbbi legfelsőbb kitüntetéséhez szívből gratulál . . . A

harminckettedik kötetben

Vándor Ivánnak, a jeles íróőnek bírálatát találjuk J. Miklós-nak „Vén diófák árnyékában” című fantasztikus regényéről. Szó szerint közlöm itt ezt az avatott tollból származó kritikát, mint újabb bizonyítékát annak, hogy más írók is olyan véleménnyel vannak J. M. írói qualiásáról, mint e mű szerzője. Így szól a bírálat:

„Vén diófák árnyékában. Juristowski Miklós regénye. A fantázia birodalma határtalan. Várakat épít a föld felett, paradicsomi tájakat teremt a föld alatt. Emberek sorsát kénye kedve szerint intézi. Jelen, múlt és jövőendő engedelmesen változik, fejlődik keze intése nyomán . . .

Juristowski Miklós íróművészetének legértékesebb tulajdonsága ez az istenáldotta teremtő fantázia. Ez teszi őt értékes, szívesen olvasott íróvá és regényét érdekesítő olvasmánnyá. De e teremtő fantázia mellett értékes mondanivalói, felélesztik az olvasóban a jobbratörekvés, segíteniakarás vágyát és ez az írói qualitàs J. Miklóst felülemeli a kalandos regények írói átlagán. J. Miklós könyvének gyermeknevelő és emberjavító tendenciája van és e könyve, izgalmasan lüktető meséjével, megkapó elképzelésével nemcsak érdekesítő regény, hanem a legjobb ifjúsági olvasmány is . . . Vándor Iván s. k.”

Vándor Iván, a Magyar Íróók Körének elnöknője, akinek regényei és hosszabb-rövidebb novellái kedvelt olvasmánya a

művelt magyar közönségnek, semmiesetre sem írt meggyőződése ellen, amikor a fent közölt bírálatot írta. Vérbeli íróról, akinek szent minden sor, amelyet leír, nem lehet, nem is szabad feltenni, hogy bármilyen érdekből megalkudnék meggyőződésével és azt vetné papírra, ami hite szerint az igazságnak nem felel meg . . .

Az 5966-ik oldaltól fogva megint szót kér a kegyelet, az emberi érzések legnemesebbjeinek egyike. A kegyelet, amellyel a halottaknak adózunk, nem vár, nem is várhat ellenszolgáltatást; a legönzетlenebb lelki megnyilvánulás a kegyelet, és a következőkben újra és újra kapjuk sok bizonyítékát annak, hogy Juristowski Miklósban milyen fejlett fokra emelkedett ez az érzés.

Két kép a nyulhegyi szőlőből, mindkettőn az író édesanyja, akit így aposztrofál: Drága felejthetetlen őrangyalom és Véd-szentem . . ." azután a székesfehérvári „Égettváros” Széchenyi-utcai Németh Lajos-féle ház, amelyben J. M. 1864 december ötödikéről december hatodikára virradó éjjel született, pont éjfélkor; ez és a következő kép, mely az író édesanyjának fogatát mutatja, Juristowski Sándor százados sajátkezű írása szerint 1864 július 12-ikén készült, további tizenöt különböző felvételű fénykép, amelyek mindegyike az író édesatyját, Juristowski Sándor századost ábrázolja 1861-től 1869-ig; Irma nővérének három leánykori fényképe — de nagyon szép lány volt az a Juristowski Irma! — és egy asszonykori képe 1878-ból. Következik az író atyai nagynénjének, J. Johannának arcképe 1868-ból, és mingyárt mellette egy síremlék fényképe, ezé a J. Johannáé, aki Székesfehérvárott halt meg és az ottani sóstói régi katolikus temetőben porlad. Ugyanitt találjuk két, bimbókorban elhalt gyermek ravatalának fényképét; J. Kornélé, Miklós bátyjáé az egyik, aki Miklós születése előtt, 1864 augusztus 19-én halt meg, és J. Viktoré, Miklós ikertestvéréé, aki alig három és félhónapig élt.

De még a dadájáról sem feledkezett meg Juristowski Miklós kegyelete. Ott látjuk a dada fényképét az Emlékkönyv 5986-ik oldalán, maga a fotografia J. Miklós édesanyjának felvétele, 1865 október havában készült.

Néhány „pro memoria” fénykép után a Prijepolje község (Szandsák) mellett lévő Límhid képe. Nevezetes hid. Az isteni

Gondviselés itt megmentette J. M. életét. Át akart lovagolni a hidon, hogy Pribojra menjen, de útközben valami ok miatt tíz percre félbeszakította útját. Amikor folytatta és a hidhoz ért, megdöbbenéssel látta, hogy elvitte az árvíz a több pilléren nyugvó építményt. Megkérdezett valakit, aki a parton állt: — Mikor történt? a megdöbrentő válasz az volt: — Pont tíz perccel ezelőtt.

Következik több közkönyvtár értesítése, hogy J. M. műveit a könyvtár állományába besorozta. Ilyen értesítést küldött: Győr szab. kir. város könyvtára, a Magyar Nemzeti Múzeum orsz. Széchenyi könyvtára, a bécsi Militaerwissenschaftlicher und Kasinoverein, a Magyar Országgyűlés könyvtára és a Magyar Tudom. Akadémia könyvtára. Végül ideiktatom a „Pesti Hirlap” 1935 május 17-iki számában megjelent közleményt, mely így szól:

„Juristowski Miklós nyug. ezredes-hadbíró könyveiből összesen ötszáz példányt ajándékozott a Magyarok Világkongresszusának arra a célra, hogy juttassa el azokat a szegényebb külföldi magyar egyesületeknek. E nagylelkű adományozásért ezúton is köszönetet mond a Világkongresszusi Iroda a külföldi magyarság nevében, és szolgáljon ez a példa buzdításul az óhazai társadalomnak, hogy gondoljanak különösen a következő könyvnap alkalmával a magyar betű után vágyódó külföldi magyar testvéreinkre. Ugyanilyen lelkesen írt „Könyvajándékozás a külföldi magyaroknak” cím alatt 1935 május 18-ik számában a „Magyarország” című napilap is . . .

Naturam expellas furca tamen usque recurret: olvassuk egy latin klasszikusban. Szépírói munkálkodása közben is, amikor az alkotás láza hevíti a lelkét, szót kér benne és tettekben meg is nyilatkozik a kegyeletes érzés, mely minden elszáradt virágot, minden elsárgult falevelet, minden porszemet összegyűjt és megment pro memoria anteriorum. A

harmincharmadik kötetben

is fényképek. Mingyárt az elején egy csoportkép, egy nagyon szép asszony, Juristowski Emma, az író nővére, egy rokonszenves arcú magasrangú katona, nemes Láng Károly, akkor altábornagy, később gyalogsági tábornok, és kettejük között egy

lányos arcú, a bécsi Therezianum növendéke, a kettő fia, a Lolo, a világháború egyik hősi halottja. Azután Juristowski Irma, az író másik nővérének fényképe, aki J. M. széljegyzete szerint: „áldott jó lélek volt”, továbbá Juristowski Lorcsa, Worowski orosz ezredes neje, az író atyai nagynénjének, J. Sándor százados nővérének képe.

Pro memoria-kép is több van ebben a kötetben. A budapesti cs. és kir. 32-ik gyalogezred búcsúztatása Plevléről, 1896-ban; báró Goumoin altábornagy és társasága medvevadászata Boszniában, a celebici k. u. k. Defensionskaserne képe és több más is. Az előbbi kettőn J. M. is rajta van.

Azóta is „hullajtotta levelét az Idő vén fája”, — majdnem mind a múlté lett, amit J. M. akkor látott; hol van ma Bosznia-Hercegovina területén, vagy pláne a Szandsákban, cs. és kir. katonaság, hol van ma ott német szó, kétfejű osztrák sas és feketesárga zászló? Nincs Defensionskaserne, nincs őrtálló magyar vagy osztrák baka; épületek eltűntek a földszinéről, emberek, nagyok és kicsinyek, egyszerű alantas tiszték és nagyhatalmú tábornokok elmentek a föld alá — de él az emlékezet, él J. Miklós lelkében és megóvat, megőriztet vele mindent, ami az elmúlt régi, ha nem is mindig jó időket eszébe juttatja. Megőriztet vele még egy szimpla kartont is, mely a „Verein der Oesterreicher in Ungarn” tagsági jegye Frau Martha Juristowski számára . . .

Többnyire magánosoktól érkezett könyvbírálatok tarkítják a következő oldalakat. Egy *B. M.* nevű úrilány egyebek mellett ezt írja: „. . . nyelvének kifejező ereje a toll avatott mesterévé tesz . . . egyéni meglátásaival messze kimagaslik az átlagíró hétköznapi problémáinak köréből s az egyetemes emberi felé halad . . .” és egy tisztelője, *Guyon grófné* azt írja: „Könyvét elolvastam, kritikám a lehető legjobb. Bámulom élettapasztalatát és szívjóságát, melyet oly találóan alkalmaz”.

A következőkben a családi élet körébe tartozó, valamint J. M. gimnáziumi éveire vonatkozó, végül bizonyos tekintetben történelmi értékkel bíró iratok tarka gyűjteménye. Például az író édesatyjának, J. Sándor századosnak kérelme a cs. kir. 69-ik gyalogezred „Reserve Commando”-jához, amelyben előjegyztetését kéri, helyi alkalmaztatásra, őrnagyi rangban és az azal járó öregségi pótdíjakra.” J. Sándor t. i. az olasz harctéren

sulyosan megbetegedett és azóta sem jött helyre. 1870. november 8-ikán kérte helyi alkalmaztatásra leendő előjegyeztetését, de már két hónappal ezután meghalt.

Irma, Emma, Ödön, Sándor és Miklós nevű kiskorú gyermekei gyámjául özvegy Juristowski Sándornét rendelte ki — nem a polgári hatóság, hanem a „kk. Landes-Militärgericht für Ungarn”, még pedig 1871 június 24-ikén. Akkor t. i. a kk. hadsereg úgyszólván állam volt az államban. Ha egy tényleges katonatisztnak, illetve általában, ha bármely havidíjasnak gyermeke született, azt az illetékes parancsnokság anyakönyvezte, és ha egy havidíjas meghalt, a halálesetet ugyanaz vétette fel és gyakorolta a gyámhatóság jogait is. Érdekes, hogy az az „Urkunde”, amely özvegy J. Sándornét gyámul rendeli ki, a lelkére köti az özvegynek, árván maradt gyermekei gyámjának, hogy a kiskorúakat „becsületességhez, istenfélelemhez és éretnyes élethez” szoktassa, de azt szóval sem mondja, hogy jó magyarokká és hazafiakká nevelje gyermekeit.

Nos, özvegy J. Sándorné enélkül is jó magyarokat faragott gyermekeiből. Miklósról nem is beszélve, akinek magyar hazafiasságát nem kell külön kiemelni, rámutatok ifjabb Juristowski Sándorra, Miklós bátyjára, aki a triesti cs. kir. hadapródiskola növendéke volt, ott német szellem és befolyás alá került és többnyire délszláv, német és olasz nemzetiségű tanuló-társak körében élt, mégis magyarul érzett és magyarul levelezett otthon maradt testvéreivel. Tanulótársainak névjegyei közt egyetlen magyar nevűt sem találtam; van Chmielevsky, Hineh, Primozic, Garimberti, Dobrilla, Cocianig, Malle, Scordilli — és ifjabb J. Sándor mégis megőrizte magában az otthon belejoltott magyar érzést.

Milyen tanuló volt J. Miklós mint gimnazista? A közepesnél is gyengébb tanuló. Előttem van a székesfehérvári katolikus főgimnázium által kiállított negyedik, ötödik és hatodik osztályú bizonyítványa és magyar nyelvből mindháromban — elégséges! A későbbi magyar író mindig csak elégséges osztályzatot kapott magyar nyelvből. Latinból és görögből is csak elégséges, számtanból és mértanból is csak elégséges, a többi tantárgyból, még vallástanból is csak — jó. De mindez nem akadályozta életpályáján való előmenetelében; mint hadbíró: ezredességig vitte és mint magyar író sem maradt subalternus rangban, mert

az alkotó irodalom terén is — törzstiszti grádusra emelkedett.

Érettségi bizonyítványa (kelt 1882 június 8-ikán) a következő osztályzatot tünteti fel: Latin, görög és német nyelv, valamint előkészítő filozófia: sufficientes, vagyis elégséges; magyar nyelv, mathematica, történelem és földrajz: bonos, vagyis jó, fizikából eminentes, azaz jeles.

Megemlítésreméltó dokumentum J. M. hadbírói életéből az a hadtestparancsnoksági parancs, mely Nagyszebenben 1895 augusztus 10-ikén kelt. Ebben Galgóczy altábornagy hadtestparancsnok J. M. százados-hadbírónak és vele együtt Schuster Viktor 31-ik gyalogezredbeli hadnagynak egy vízbefuló bátor és elszánt megmentéséért legteljesebb elismerését fejezi ki, hangsúlyozva azt, hogy J. M. saját élete kockáztatásával mentette meg vízbefuló embertársát.

Végül egy érdekes dokumentuma a katonai igazságszolgáltatásnak 1868 május 26-ról, amelynek ugyan semmi összefüggése J. M. életével, de amelyet mégis gondosan megőrzött, mint kortörténeti adatot. Két oláh katona, Beres Juon és Marosán Mihály fölött ítélkezett a hadbíróóság; a bíróság tagjai voltak: egy közlegény, egy őrvezető, egy tizedes, egy őrmester, egy hadnagy, egy főhadnagy, egy százados és egy hadbíró. Rablás és súlyos testi sértés büntette miatt Berest hetven, Marosánt pedig hetvenöt botütésre, Berest, aki altiszt volt, ezenfelül még lefokozásra is ítélték.

Hetven és hetvenöt botütés: kiadós porció! Azóta megváltoztak az idők; Juristowski Miklós hadbírói pályája alatt egyetlen botütéses ítélet sem mondatott ki...

A

harmincnegyedik kötet

elején egy okos aforizma, mely nem annyira J. M. fejéből, mint inkább a szívéből pattant. Így szól: „Nincsen bővebb kincsforrás a szeretetnél. Aki táplálja azt, önmaga meríthet belőle legtöbb kincset.”

Fent említettem, hogy J. M. a gimnázium felsőbb osztályai-ban nagyon közepes tanuló volt s hogy magyar nyelvből csak elégséges osztályzatot kapott. Ebben a harmincnegyedik kötetben találok J. M. gimnáziumi első osztályú bizonyítványát, itt

latin és magyar nyelvből jeles osztályzatot vitt haza, a többi tantárgyból is csupa jelest és jót, de — milyen feltűnő hanyatlás! — már a következő második osztályban négy tantárgyból és pedig latin és magyar nyelvből, azután földrajzból és számtanból szekundába pónálták. Ugyanitt találok a hetedik osztályban kapott bizonyítványát, ebben a latin elégséges rendületlenül tartja magát, de magyarból már jó-ra vitte fel...

„On revient toujours á son premier amour” mondja egy francia példaszó. Juristowski Miklós pedig élete nagy fájdalomához tér mindig vissza. A kötet 6278-ik oldalán ezt a feljegyzést találok:

„1935 július 31. Hat év pergett le kis Mindenségem elköltözése óta. Mélységes fájdalmam az írásban (nyolc kötetben 398 novella megírásában) keres enyhülést, levezetést. Isten vezéreljen és támogasson ezentul is!”

1908-ban magas kitüntetés érte J. Miklós, akkor hadbíró-örnagyt; Ferenc József király, a Ferenc József-rend lovagkeresztjét adományozta neki...

Münchenben, a „Fliegende Blätter” városában, megjelent „Leuchtkugeln” cím alatt egy élclap, melynek egyik, a kötetben megőrzött száma, kacagtató karikaturában mutatja be az 1848/49-iki osztrák hadsereg siralmas kudarcait a dicső magyar honvédséggel szemben. Bizonyítja a lengyel származású Juristowski Sándor cs. kir. százados magyar érzelmét, hogy az élclapnak ezt a számát gondosan eltette és tőle került fiának, J. Miklós-nak birtokába. Nem állom meg, részletesen közlöm ezt a gyilkos szatirával és fényes humorral megírt karikaturát. Címe: Neuestes k. k. Siegesbulletin aus Ungarn. (Legujabb cs. kir. győzelmi jelentés Magyarországból.) Rövidség kedvéért mindjárt magyarul írom ide az eredeti német szöveget.

Az első kép egy nagybajuszú, jóltáplált magyar huszárt ábrázol, aki elől a cingár, kiéheztetett osztrák katonák eszeveszetten megfutamodnak. Szövege ez: A gyáva insurgenseket a mi dicsőséges k. k. hadseregünk tegnap végre ütközetre kaphatta, mely oly fényes véget ért, hogy a haditörténelemben ragyogni fog, mint dicső multú gyönyörű hadseregünk minden hősi fegyverténye.

Második, harmadik és negyedik kép: A magyar honvéd-husárok attakra mennek az osztrákok ellen, ezek lóhalálában

szaladnak, de amikor a magyarok utolérik és bekerítik őket, térdre vetik magukat és kegyelemért könyörögnek. Szövege ez: Virradatkor ujjongva vettük észre az ellenséget, aki védett állásba vonult, mi átakartuk karolni és ez olyan fényesen sikerült, hogy jobb szárnyát egészen elvágtuk. Most kezdődött az öldöklés, a mieink nem kegyelmeztek meg senkinek.

Ötödik kép: A magyarok elfoglaltak egy osztrák ágyút és lövik vele a megfutamodott császáriakat. Szöveg (klasszikus példája a gyilkos szatirának): A rebellisek kipróbálták a mi ágyúink tűzhatását . . . Hatodik kép: Győzedelmes magyar honvédek járják be a csatateret, melyet osztrák halottak sokasága borít el. Szöveg: Megsemmisítő veszteséget állapíthattak meg a rebellisek. Hetedik kép: Az elfogott osztrák tábornokot két honvéd kéznél fogva elvezeti. Szöveg: Vuhvuh tábornok személyesen két foglyot ejtett, de eddig nem hozhatta be őket, mert az elszállításuk nehézségekbe ütközött . . .

Haló porában is áldom azt a derék, magyar érzelmű Juristowski Sándor cs. kir. századost, hogy nemcsak örömét lelte ebben a szatirában, de gondosan meg is őrizte, hadd élvezzék meg fiai is azt a minden magyart büszkeséggel eltöltő remek szatirát. Hja, a lengyel mindig magyarbarát volt és lesz, J. Sándor is szívvel-lélekkel magyarbarát k. k. katonatiszt volt.

Folytatva a szemlét a harmincnyedik kötetben, nem mellőzhetem Vecsey Géza honvédezredes két szép versét. Az egyiket J. Miklóshoz írta, ennek 1932. évi névnapjára; így szól:

„MIKULÁSRA”!

Szöknek az évek mint röpke percek . . .
Szökve szökik el férfikorunk;
Búba borulva búsul a lelkünk,
Hová tűnt boldog régi sorunk?!

Félre a bú és félre a bánat . . .
Volna bár ma is bőven ok rá;
De ünnep az ünnep s Névnapod az . . .
Isten éltesse . . . igen soká!”

A másik vers Nagymagyarországot s benne Csonka-magyarországot mutatja a Turul-madárral, rajzban. Szövege:

„Ne keseregj, Turul madár,
Hazánk szép határán . . .
Miénk lesz még — ha másként nem —
Piros vérünk árán!
Ám addig is zugd fülébe
A süket világnak:
Igazságot ezeréves
Szép Magyarországnak!”

És mulasztást követnék el, ha nem emlékezném meg két nagyon megtisztelő levélről. Az egyiket Varju Elemér nyug. múzeumi igazgató, a Révai Nagy Lexikona szerkesztője írta, értesítve J. Miklóst, hogy nevének és írói működésének helyt ad a készülő pótkötetben, a másik levélben Palóczy Edgár 1933 július 29-iki kelettel ezt írja: „A tegnapi nap nagy részét nb. írásainak szenteltem, amelyek mindvégig lebilincseltek érdeklődésemet. Fantasztikus regénye kitűnő ifjúsági olvasmány, kisebb írásai a visszaemlékezésnek érző szívvel megírt, gyakran kortörténetileg is becses alkotásai.

Az Emlékkönyvek

harmincötödik kötetének

elején egy betegen fekvő leánygyermek írása, amely meleget lopott a szívembe. Ezt írja (szó szerint közlöm) a kis lány:

„Kedves Miklós bácsi! Talán tetszik még rám emlékezni, én vagyok az a kékszemű, szőke, hosszúhajú kis lány, akivel egyszer a villamoson együtt tetszett utazni (mi a Körútnál szálltunk le.) Azt tetszett akkor nekem mondani, hogy megírhatom a címem és mivel Miklós bácsi nemcsak a nagyoknak, hanem a gyerekeknek is ír, hát elküldi majd nekem „Gyuszika levele a Jézuskához” című mesét. Ugy-e nem haragszik rám Miklós bácsi, hogy most írtam, de beteg vagyok, mindkét fülemet felszurta tegnap a doktor bácsi és most olyan jó lenne olvasni. Bocsánatot kérek, hogy ceruzával írok, de az ágyban nem tudok tintával írni. A könyvet előre is köszönöm. Kezeit csókolja Ilmike. Cím: Polgáry Ilmi, Budapest, VIII. Kálvária-tér 14.”

J. M. elküldte a kis csöppségnek „Élmények és elbeszélések” című könyvét (ebben van a Gyuszika levele is) és a „Megközelíthetetlen Sziget” című regényét.

Kohlbach Simon nyug. magy. kir. honvédalezredes pedig az őszinte elragadtatás hangján így ír: „Budapest, 1935 május hó 30. Kedves Bajtárs uram, nagy élvezettel olvastam el legújabb regényedet, írói apaságnak nyolcadik gyermekét, amelyhez sok sikert kívánok azzal az óhajjal, hogy a nyolcadikat még kétszer nyolc kövesse. Mert amilyen bámulatos termékenységgel író vagy, nyolcvanadik születésnapodra meglesz minket a huszonötödik gyermekeddel . . .

„A vén diófák árnyékában” nagyon jól találtam magamat: regényed egy hazafiasan gondolkozó, minden szépért és nemesért lelkesülő magyar ember munkája. Mindvégig ébren tartja a figyelmet, mert meseszövése fordulatos és eredeti. Hálás elismerést érdemelsz mindenkitől, különösen az ifjúságtól, hogy ezt a regényt megírtad, fogadd az én köszönetemet is, bajtárs uram. Legszívegyesebben és legmelegebben üdvözöl lelked olvasód: Kohlbach Simon s. k. m. kir. honvédalezredes.”

Juristowski Miklós írói érdemeit a legnagyobb elismerés hangján méltatja „A magyar legújabb kor lexikona (1932-es kiadás), melyet Strazimir Oszkár és Rátky Zoltán szerkeszt. Hatvankilenc sort szentel neki, lexikális műben a legnagyobb ritkaság és — kitüntetés!

Nagyon elismerően nyilatkozott J. M. írói működéséről Pintér Jenő tankerületi főigazgató, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság elnöke is. 1935 szeptember 16-ikán hozzáintézett levelében egyebek közt azt írja: „Örvendetesnek tartom, hogy a mai anyagi világban még vannak ideális lelkek, akik a költészet terén áldoznak.”

Hasonló elismeréssel van az író „Borország” című könyve iránt az „Ujság” budapesti nagy napilap. 1935. december 17-iki számában ezt írja:

„Juristowski Miklós „Borország” címmel, újabb kötetével lép a nyilvánosság elé; szebbnél szebb novellák egész tömegével. Az írónak ez a kilencedik kötete, mellyel rövid öt év alatt lepte meg nagy olvasótáborát. Mondanivalója mindig érdekes, nyugodt stílusú, izzó hazaszeretete messze kimagaslik, mint égő fáklya a sötét éjszakában. Mély bölcséleti igazságait is olyan élvezetes millióbe burkolja, hogy azok sohasem válhatnak unalmasakká. Novelláiban a humoros, víg, hangulatos, megkapó té-

máit egyaránt vonzó, tiszta levegőjü írói készséggel dolgozza fel. Könyve a legjobb irodalmi művek közé tartozik.”

Ugyanígy ír erről a könyvről a „Függetlenség” című napilap is. „Vén diófa árnyékában. Regény. Irta Juristowski Miklós. A serdültebb ifjuságnak szánt kalandos, vagy mint írója nevezi „fantasztikus” regény. Juristowski fel is használja a fantasztikus fogalom lehetőségeit, képzelete szabadon csapong. A meszeszerű történetet ügyesen építi fel” (s a többi).

Nagyon kedvesen megírt és frappáns hatású csattanóval befejeződő apróság a „Két eltűnt” című kis elbeszélés. Könyvbe vele! És pompás élet- és emberismeretre vall a „Modern rabló” című cikk. Ez sem maradjon csak az Emlékkönyv egyik értéke, hanem nagyobb nyilvánosságra kerüljön mennél hamarabb...

Pozsonyi gimnazista koromban rendes látogatója voltam az ottani „Toldy-kör” felolvasásainak, de tényleges katonatisztet sohasem láttam a közönség sorában, jóllehet a Toldy-kör abszolút politikamentes, tisztán magyar ismeret- és nyelvtérjesztő egyesület volt. J. M. magyar hazafiasságát bizonyítja, hogy alig került Pozsonyba mint hadbíró-őrnagy, sietett belépni mint rendes tag a Körbe. Évi 16 korona volt a tagdíj; tényleges, külön vagyonnal nem bíró, csupán fizetésére utalt tisztnek ez nagy összeg. J. M. mégis belépett a Kör rendes tagjai sorába, amit az Emlékkönyvben talált eredeti nyugta is bizonyít... A csókot ne definiáld, hanem gyakorold — mondja egy hangulatos elbeszélő költeményében egy nagy magyar költő. J. Miklósról applikálhatom azt a véleményemet, hogy a magyar hazafiasságot nemcsak hangoztatja, de gyakorolja is... Ugyanilyen áldozatkész hazafiasságot bizonyít a „Nyukosz” értesítése is: „Hálás szívvel mondunk köszönetet azért a nemeslelkű adományért, amelyet nyomorban szenvedő özvegyeink és árváink részére karácsonyi segély címén adományozni méltóztatott”.

Minden magyarázó szó nélkül közlöm itt az egri érseki róm. kath. tanítóképzőintézet igazgatóságának és tanári karának J. Miklóshoz intézett levelét. „101/1935/36 szám. Méltóságos uram! Az egri érseki róm. kath. tanítóképzőintézet tanári karának f. hó 2-ikán tartott értekezletének határozata alapján intézetünk és tanári karunk nevében mély tisztelettel mondok igen hálás köszönetet Méltóságos Uramnak azért a kegyességéért, hogy kilenc kötet elbeszélését ifjusági könyvtárunk részére aján-

dékban megküldeni méltóztatott. Ezek az elbeszélések fehérek, kedvesek, a családi életnek és erényeknek erősítői, lelkeket építők, hiányt pótolnak valósággal, mert a régi erkölcsöket ápolják, a sokkal több szeretettel átszótt magyar életet tükröztetik, szemben a mostani szeretetlen, minden jóságot nélkülöző étellel. Fogadja Mélt. Uram őszinte köszönetünk, hálánk nyilvánítását, mellyel vagyunk Egerben, 1935. december 4-ikén az egri érseki róm. kath. tanítóképzőintézet tanárai: Dr. Csanádi László s. k. tb. kanonok, igazgató”.

A „Mesél az ablak” című, csupa hangulat-könyvről pedig így ír Varga Gábor, a székesfehérvári Vörösmarty-Kör könyvtárosa:

„Mesél az ablak — kedves, hangulatos elbeszélések, melyeket mi, multszázad szülöttei, azért olvasunk oly örömmel, mert gyermekkorunk balzsamos tiszta levegőjének éltető ózóna száll belőlük felénk”.

Az Emlékkönyvek

harminchatodik kötete

elején egy már megfakult írású, ötvennégy évvel ezelőtt írt névnapi verset találtam. J. Miklós, az édesanyján rajongó szeretettel csüngő fiatal jogászyerek írta. A vers, mint ilyen, kezdetleges, de dicséretreméltó benne először is az, hogy megható fiui szeretet csendül ki soraiból, másodszer az, hogy megszívlelendő okos életfelfogás nyilvánul meg benne. Mint például: Takarékoskodjunk idővel és pénzzel, de nem munkával és ésszel . . .

A továbbiakban fényképek és képeslevelezőlapok, amelyeket a kegyelet gyűjtött és őrzött meg. Egy ferencjózsef-szakállú úr, atyai nagybátyja, lovag Juristowski Ödön volt tengerésztiszt; emléklapok Plevljéből, Csajnicáról, ahol az író édesanyja látogatóban volt hadbíró fiánál, ahol az akkor már hetvenéves úriasszony, mint az Emlékkönyvben olvasom: „az ő hasonlíthatatlanul bájos, megértő, bölcs és jóságos egyéniségével azonnal meghódította az egész tisztikart” . . . azután Spalatoból, Pozsonyból, Győrből és még nagyon sok bel- és külföldi városból.

A kötet 6770-ik és 6771-ik oldalán báró Appel lovassági tábornoknak, a cs. és kir. 15-ik hadtest parancsnokának és Bosznia-Hercegovina katonai kormányzójának Sarajevóban 1902.

évi február 3-ikán 243. szám alatt kelt hivatalos dícsérő irata Juristowski Miklóshoz, az akkor már a m. kir. honvédség kötelekébe tartozó százados hadbíróhoz. Érdemesnek találom, hogy ezt a rendkívül megtisztelő dícsérő iratot szószerinti fordításban közöljem.

„Az elsőszámú gyalogdandár parancsnokának jelentése Nagyságod működéséről úgyis mint a plevljei helyőrségi bíróság vezetője, úgyis mint a konzuli bíróság ügyészségi megbízottja, végül mint a plevljei cs. és kir. polgári biztos helyettese, kellemes alkalmat ad nekem, hogy az Ön által ezekben az állásaiban tanúsított kiváló szolgálati buzgamát elismerőleg kiemeljem. Megemlékezve még arról is, hogy Ön mindig a legtapintatosabban járt el és minden tisztársát a legbajtársiasabb módon támogatta, („Jeden Offizier zur Seite standen”) Nagyságodnak többévi kiváló szolgálati teljesítményeiért dícsérő elismerésemet és hálámat fejezem ki a legmagasabb szolgálat nevében”.

Ez a dícsérő elismerés a m. k. budapesti I. honvédkerületi parancsnokság rendelkezése értelmében Juristowski Miklós minősítvényi táblázatába is bevezettetett.

A 6784-ik oldalon J. M. végzett joghallgató és úgy a jogtudományi, mint az államtudományi államvizsgát sikerrel kiállott pályázónak kinevezése díjtalan hadbíróvási gyakornokká. Az okirat harmadfél ivoldalra terjed s ehhez megneveltető humorral ezt a megjegyzést fűzi J. M.: „A két és fél oldalos irat, pontosan 47 sor, 194 szó, csak három mondatból áll. Az első mondatban van 26 szó, a másodikban 138 szó, a harmadikban 30 szó. Klasszikus példája az akkori fogalmazásnak, a hivatalos fogalmazásnak . . . rettenetes!”

Persze, hogy rettenetes. A jó stilusú magyar író joggal neveti ki a hosszadalmas és cikornyás hivatalos írásmódot, mely fölöslegesen szaporítja a szót, hosszú lére ereszti közlenivalóját és tulajdonképpen nagyon keveset mond . . .

Annál tömörebben ír és annál többet mond R. Rössel Adrienne úrhölgy, az íróhoz 1936. február 4-ikén intézett levelében. Ezt írja: „Méltóságos Juristowski Miklós úrnak, a kitünő írónak, aki olyan sok gyönyörű órát szerzett nekem finom megfigyelésű szépirodalmi írásaival, színes karcolataival, — sok közzönetet mondok. Kívánom, hogy a jó Isten segítségével még pár

száz kötettel gyarapítsa a szellemi tőkét. Szívélyesen üdvözli há-
lás olvasója R. Rössel Adrienne”.

A 6829-ik oldalon megint egy kitüntető dokumentum. A ma-
gyar kir. honvédelmi miniszterium leiratot intéz a magy. kir. po-
zsonyi IV-ik honvédkerületi parancsnoksághoz, hogy őfelsége
legfelsőbb elhatározása J. Miklós százados-hadbírónak az ör-
nagyi hadbírói illetékeket engedélyezte . . . Ilyen legfelsőbb szol-
gálati kitüntetést nem sok százados-hadbíró kapott.

Ezzel a dokumentummal, amelyre J. M. joggal büszke lehet,
végződik a harminchatodik kötet és ugyancsak büszkeségre jo-
gosító elismeréssel kezdődik az Emlékkönyvek

harminchetedik kötet

Hász István tábori püspök levelével kezdődik, mely így szól:

„Méltóságos Uram, sietek lelkem mélyéből forró köszönetet
mondani Méltóságodnak azért a rendkívül megörvendezett ke-
gyességéért, amellyel ritka nemes szép Géniusának öt remekét
a tábori püspöki könyvtár számára odaajándékozni méltózta-
tott. Az Ur áldja, tartsa és ihlesse, vezérelje továbbra is Méltó-
ságodat. Budapest 1936 január 20. Méltóságodnak főpásztori
szeretettel Dr. Hász István tábori püspök”.

Erre a mindenképen őszinteséget sugárzó levélre csak any-
nyit jegyzek meg, hogy olyan magasállású főpapi és katonai
funkcionárius nem szokott meggyőződése ellen beszélni, még
kevésbé írni, mert hiszen: scripta manent.

Kellemesen meglepett a 6884-ik oldalon Dr. Kiss Ernő, volt
tamásii ügyvéd, később szekszárdi tiszti főügyész levele. Ennél
a dr. Kiss Ernőnél én ügyvédjelölt koromban patvarista voltam.
Nagyon sokat tanultam attól a kiváló jogásztól.

J. Miklóshoz 1901 március 7-ikén intézett levelében egye-
bek közt azt írja: . . . „Tudtam, hogy erős akarat van benned,
azt is tudtam, hogy amely pályára lépsz, azon felfelé haladsz,
amíg csak erőd és az Istenek engedik” . . . Nos, Kiss Ernő jó
jövendőmondónak bizonyult; J. M. aki 1887-ben fizetéstelen
hadbíróági gyakornok volt és 1902-ben a törzshadbírói vizs-
gát „igen jó” eredménnyel tette le (lásd Gromon Dezső volt
honv. miniszteri államtitkár által aláírt 2462/1902 eln. számú

„minősültségi okmányát”) huszonnyolc évi effektív szolgálat után mint ezredes-hadbíró vonult nyugalmába...

Végre, hosszú hallgatás után, megint irodalmat találok ebben a kötetben. Mint 438-ik számú írásművet egy nagyon okos, szatirikusan humoros és minden sorában az igazságot eltaláló elmefuttatást leltem. „Nevetnem kell” címmel. Véték lenne ezt kiadatlan hagyni!

Hasonlóképen nem lenne meddő vállalkozás, ha J. M. az eddig megírt aforizmáit csokorba gyűjtené és egyik legközelebb megjelenendő könyvében helyet szorítana azoknak.

A kötet végén egy kedves virágot találtam. Egy hatodéves gimnazista nyújtotta át az írónak egy levél alakjában, amelyben egyebek közt azt írja, hogy „műveinek minden sora igazi élmény volt számomra”.

Az Emlékkönyvek

harmincnyolcadik kötete

is kaleidoszkopszerűen tarka és változatos.

A régi közös hadseregben a hadbírák nagy tekintélynek örvendtek. Ennek a tekintélynek következménye azután az volt, hogy egy-egy különleges alkalomra kiszemelt és meghívott katonatisztek közül a hadbíró sosem hiányzott Plevlén. Így például Szulejman Hakki ferik basa, aki magas állami méltóságot töltött be Plevlén s akit a nagyméltóságú címzés illetett meg, 1900 évi június 2-ikán nagy díszebédet adott, melyre meghívást kapott: Klein ezredes, Witek főtörzsorvos, Steinhardt százados és J. M. százados-hadbíró — négy héttel később, július 2-ikán, díszvacsorát adott Szulejman Hakki Ferik basa őexcellenciája és erre meghívást kapott: a dandárparancsnok, Klein ezredes, Berg alezredes, Malle őrnagy és J. M. százados-hadbíró. — Másnap, július 3-ikán, báró Appel lovasági tábornok, hadtestparancsnok, Bosznia és Hercegovina kormányzója adott díszebédet és erre néhány kiválasztott tábornok és törzstiszt mellett J. M. százados-hadbíró is kapott meghívást.

1901 január 23-ikán a plevljei állomásparancsnok, Klein ezredes, a bajrám-ünnep alkalmából üdvözlő küldöttséget vezetett a fentemlített Szulejman basa török császári kormányzó elé. A küldöttség tagjaiul kirendeltettek: a 31-ik gyalogezred

törzstisztjei, a helyőrség orvos-főnöke, az állomásparancsnok és J. M. százados-hadbíró...

Ideiktatom az adatot, hogy a „Magyar Katonai Írók Köre” már 1936 március 26-ikán választotta J. Miklóst rendes tagjai sorába.

Fentebb dícsérően foglalkoztam J. Miklós „Nevetnem kell” című elmefuttatásával, amelyben kigúnyolja azokat, akik visszasírják az úgynevezett régi jó időket. Most leleplezem Juristowski Miklóst, hogy a saját kapujába gölt lőtt. Tudniillik ennek a harmincnyolcadik kötetnek 7104-ik oldalán Flury Emil berni szivarkereskedő egy számláját találom, amely szerint „Nikolaus Juristowski kk. Hauptmann-Auditor-nak Plevljében küldött kétezer valódi habana-szivarért 84 svájci aranyfrankot számít fel... A számla margóján J. Miklósnak ez az újabb keletű megjegyzése: „Akkor erre is volt mód! Szép idők — jó idők!”

Vagyis J. M. is sóhajtván emlegeti a jobb multat. No de igaza van. Melyik százados-hadbíró engedheti meg magának ma, hacsak nem gazdag ember „von Haus aus” és a finánc meg a Magyar Nemzeti Bank megengedi, hogy külföldről drága habana-szivarokat importáljon, hogy kedves vendégeit megkínálhassa? Mert J. M. aki csak gyenge dohányos volt, csakis vendégei számára hozatta a külföldi szivarkülönlegességeket.

A következő oldalakon egész sereg fénykép tarkítja a kötetet. Az első négyhez ezt a megjegyzést fűzi az író:

„Négy drága szent emlék! Négy fénykép! Féléletem bája, jósága, kedve van e négy emberben. Áldás emlékükre!”

Az első: *Láng Ludwig* ulánuskapitány fényképe. Vendégül látta hosszabb időn át a Bécsbe került fizetés nélküli hadbírógyakornok J. Miklóst... *Fuchs* Emil gyalogos százados fényképe a második. „Komoly, eszes, pompás bajtárs”: ezekkel a szavakkal emlékszik meg róla J. M. kegyelete... A harmadik egy kis fiú fényképe, Pongrácz Miklósé, J. M. gyermekkori jóbarátja volt; végül a negyedik a már többször említett Adam *Samardzic* százados, később őrnagy fényképe.

Következnek: *Sterger* alezredes-hadbíró, nagyszebeni igazságügyi előadó, *Eder* József cs. és kir. tábornok-hadbíró, Dr. *Zeiler* plevljei katonai főorvos, *Nickl* Róbert hadbíró-főhadnagy, *Ripper* Ádám alezredes-hadbíró, plevljei igazságügyi elő-

adó, az író bátyjának, J. Ödönnek két különböző felvételi fényképe és még több más, melyeket mind a kegyelet őrzött meg a megsemmisüléstől.

Az Emlékkönyvek

harminckilencedik kötetének

elején néhány fénykép (Vajda-Hunyad, Gyulafehérvár stb.) a 7205-ik oldalon „Jajkiáltás” címmel egy kis cikk, melyet harmadszori elolvasás után még szebbnek és megkapóbbnak találtam, mint első elolvasás után. Első fele: Költemény prózában, második fele: egy nemes lélek szózata más nemeslelkű emberekhez. Mennél hamarabb a nyilvánosság elé ezzel az irodalmi gyöngyszemmel!

A továbbiakban: érdekes fényképfelvételek Prijepolje, Priboj, Plevlje, Boljanics és Metalka nevű volt törökországi, most jugoszláviai községekről, azután ugyancsak fényképek Karintiából és Erdélyből.

Az egyéni szerénység nagy mértékéről tesz tanuságot az, amit J. M. a kötet 7254—7255 oldalain leír. Szó szerint közlöm, minden további kommentár nélkül és pedig:

„1936 július 4. Másodizben volt ma — szinte megdöbbenő élményem. Először akkor, amikor 1934 év végén a gyáli-úti honvédkórházban B. *Czikle* Valéria, a Nemzeti Kultúregyesület elnöknője látogatott meg és mert ismételten adakoztam az Egyesület rezszi-kiadásaira, lelkesültségében e szavakra ragadtatta magát: — Maga, ezredes úr, is olyan, mint Prohászka püspök volt, az is elosztogatta havonta minden pénzét.

„Ma pedig betértem *Lázár Géza* férfidivatkereskedőnek IV. Károly-körút 28. alatti üzletébe, gallérok vásárlása céljából. Közben egy koldus jelentkezik a derék házaspár előtt és a férfi e szavakkal nyújtja adományát a koldusnak: — Szent Juristowski nevében, fogadja.

„Engem, a bünöző, gyenge, sok gonosz gondolattal vert embert merészelnek ilyen jelzővel és összehasonlítással jutalmazni?

„Igen jól és szégyenkezve érzem, mennyire méltatlan vagyok erre”.

Befejezésül kivonatossan közlöm *Lázár Géza* budapesti kereskedő hadirokkant és neje 1936 július 16-ikán kelt levelét.

„Háromszor is elolvastuk írásaidat, a Te okos „gyermeked”. Izmosok! Zamatos színmagyarsággal, leheletszerű finom humorral telített írások. Igazi irodalom . . . Adja a jó Isten, hogy soká járj egészségben a földön s szórjál szét a forró lázban égő szenvedő emberiség között sok-sok Juristowski bibliát”.

Magam ehhez hozzáteszem, hogy: úgy legyen!

Az Emlékkönyvek

**negyvenedik
negyvenegyedik
és negyvenkettedik**

kötete a már nyomtatásban megjelent művek gyűjteményét tartalmazza. Tehát áttérek a

negyvenharmadik kötete.

Az elején egy ismert magyar írónak, Dr. *Rózsa* Ignác nyug. felsőkereskedelmi-iskolai igazgató 1936 június 26-ikán kelt levele, melyben J. Miklós műveit a legnagyobb elismerés hangján méltatja.

A 8672-ik oldalon egy aforizma. „Minden tanács annyit ér, amennyire megszívlelik”.

Mint 456-ik számú írásmű egy sikerült apróság szerepel a kötetben, „Kisszakasz” cím alatt. Jóízű humorral írja meg ebben J. Miklós, hogyan tanult meg Pénzszegény János budapesti adóalany, pont a „kisszakasz” segítségével takarékoskodni és pénzt gyűjteni.

A 8722-ik oldalon a korán elhalt kiváló író és költő *Kosztolányi* Dezső sajátkezű aláírású arcképe, melyet — már a halálos kórral küzdve — küldött J. Miklósnak, viszonzásul a neki juttatott könyveiért, melyeket élvezettel olvasott . . .

Mélyen megindító és lélekemelő írás a 471 számú, melyet J. M. 1936 december 5 és 6-ika közötti éjjel, pont éjfélkor írt. Ebben a pillanatban töltötte be 72-ik és kezdte meg élete 73-ik évét. Az imaszerű írás így szól:

„Öntudatlanul imára kulcsolom tíz ujjamat és meleg hálát rebegnek ajkaim a Mindenható felé! Hálaimát, hogy az én szent Édesanyácskámnak azt a magasztos asszonyt juttatta, aki fen-

költ lelkiületének ragyogó kincseivel diszíté fel az enyémet, belém oltván a vallásosság boldogító hitén felül a jóság, szeretet, könyörületesség és mélyen ragaszkodó hála csiráit, melyek eddigi hat tucat életévem egybefolyó idejét aransugaras szivárványúton vezették. Ezen a mennyeien szép úton haladhattam eddig az Ő és nemesszívű édesapám kegyelméből, ezerszeres veszedelmek leküzdése után mai — mint vélem — kiegyensúlyozott, boldogító lelkiállapotomig, szerény anyagi s szellemi kincseim gyarapításáig . . .

„Légy áldott, Te édes Asszony, aki ikertestvéremmel egyetemben engedted akkor a napvilágot megláttatni és napos úton vezettél, sok-sok tévelygésem közben, mai csendes megnyugodtságomig. Te ajándékoztál meg kebled dús gazdagságának isteni tartalma egy részével akkor is, amikor Lethe vizéből engedté néhány nemestartalmú kortyot izlelnem, aminek eredménye mai vénségem napjait megédesíti.

Hála, lelkem egész hálája szálljon Felétek, könnyeim melegforrású igazgyöngyei diszítsék dicsőségeitek füzereit, örök hálám legragyogóbb ajándékaként.”

Nem lehet ezeket a sorokat elérzékenyülés nélkül végigolvasni. A szülők iránt való rajongó szeretet, az öröklétbe költözött nemzök iránt érzett hála már nagyon sok író lelkét mozgatta meg, ami azután egy-egy nemestónusú költeményben vagy más írásban nyert alakot, de közvetlenebbül és nagyobb sugesztív hatással még kevesen emlékeztek meg szülőikről, mint a mi — nem vén — hanem öreg jó Juristowski Miklósunk . . .

Véges lény az ember. Ha majd — reméljük — post multos annos — Juristowski Miklós is megtér őseihez és odaát viszontlátja szüleit, Szentanyácska a meghatottság könnycseppjeit fogja hullajtani fia fejére és azt fogja mondani neki: — Büszke vagyok rád, Miklós! Addig is, amíg melletted voltam, azóta is, hogy Isten akaratából eltávoztam mellőled, úgy éltél mindig, mint az én fiam!

Mint ennek a kötetnek pièce de resistance-át leközlöm J. M. afirozmaszerű, amellet bájos „Bugyor a háton” című versét. Így szól:

„Minden ember maga tudja,
Milyen nehéz saját bugyra.

De nem képes megítélni,
Meddig bírja terhét vinni.

Egyik soká, másik sehogy —
Amaz megél, emez lerogy.”

A

negyvennegyedik kötetnek

mingyárt az elején egy rendkívül okos, egyszerű szavakkal is nagy igazságot hirdető elmefuttatás. Címe: „Miből okuljunk?” Remélhetően nem marad véka alatt ez a nyilvánosságot követelő, megállapodott bölcseségű írás.

A kötet 8924-ik oldalán az „Esti Kurir” híre „Juristowski Miklós ezredes-hadbíró élete és irodalmi munkássága” címszó alatt. Néhány oldallal arrább egy aforizma. Kissé kesernyés igazság, de igazság. Hogy „a nő olyan, mint a sorsjegy. Mind egyformán jó akkor, amikor vételre-eladásra kínálják. De közülök igen kevés az, amelyik később is annak bizonyul . . .”

A 8950-ik oldalon egy unikum. Egy tábori levelezőlap a világháborúból, de nem az a közismert, rózsaszínű kemény papírosból készült levelezőlap: az, amelyet a megnevezett odaon taálunk, parafából való. Az akkori Orosz-Lengyelországból küldte *Földes Artur*, az író barátja. És a 8954-ik oldalon J. M. édesanyjának egy régi zárt levelezőlapja. Német nyelven írta, de kiütözik belőle a magyarlelkű magyar asszony magyar gondolkozása. Mert bevezetőül így ír: „Wie mein heutiger Brief ausfallen wird, weiss ich nicht, da alle meine *látó* Augenglaeser zerbrochen sind und ich mit dem *néző* schreibe . . .” A 8968-ik oldalon az író édesanyjának egy másik levele, amely híven jellemzi özvegy Juristowski Sándorné nemes gondolkozását. Azt írja, hogy „leveled, édes fiam, nagyon boldoggá tett, mert ahogy téged ösmerlek, bizonyára boldoggá fogod tenni azt, akit kiválasztottál és ugyanezt teszem föl utóbbiról is. Ahogy leírod nekem, nagyon kedves teremtés lehet és már azért is rokonszenves előttem, mert te olyan nagyon szereted őt. Add át neki anyai csókjaimat s a többi . . . Kevés anya gondolkozik ilyen emelkedett nemesen, mint J. M. édesanyja . . .”

A 8982-ik oldalon egy jóízű apróság. Az író játszi humorának egy csilláma. „Pincér: A vasuti menetrendet tetszik parancsolni? — Szórakozott utas: Nem a menetrendet, hanem a jövetrendet, mert várok valakit, aki jön”. És néhány oldallal ezután: „Én oly jó ember vagyok, hogy lakásomban még az óra is úgy jár, ahogy akar”. Azután: „A borhamisító felkiált: — Borban az igazság! — de kifejejtette belőle az „i”-t.

Pompás kis olvasmány az „Őszinteség” című apróság. Különösen a csattanója elsőrendű. Kár ilyen értékes dolgokat kiadatlan hagyni. És szellemes írás „Az ébresztő-óra” című is. Megállja helyét a szigorúbb mértékkel mérő bíráló előtt is.

Minden egyéb, ami ebben a kötetben van, a mult időkre való visszaemlékezést szolgálja. Régi levelek régi jóbarátoktól, akiknek legnagyobb része már bevégezte földi pályafutását; pozsonyi, székesfehérvári és más városbeli ujságok cikkei, képeslapok, névjegyek, sürgönyök, gratulációk névnapra és előléptetésekhez, szóval mindaz, ami egy hosszú emberélet folyamán összegyűl. És jellemző J. M. lelkének gyöngédségére, hogy ami másnál idővel lommá lesz és a papírkosárba, innen meg a fővárosi köztisztasági hivatal szemétdyűjtő kocsijaiba kerül, az J. Miklósnál ereklyévé válik és beragasztja az Emlékkönyvek egy-egy kötetébe, hogy megmaradjon. Még egy fürdőhely szállodájának szobaszámláját is elteszi, ha csak 24 óra hosszát is időzött ott, de jól érezte magát. Akihez vagy amihez a melegebb vonzalomnak vagy a kellemes visszaemlékezésnek csak egy szála fűzi, annak gondosan megőrzi az édes emlékét. Aki így tesz, az nem tucatember, hanem nemesebb anyagból való felsőbbrendű lény.

Igazolja ezt a felfogásomat a

negyvenötödik kötet

tartalma is. Mingyárt az elején egy levelezőlap nagyságú eredeti festmény, felsőmagyarországi tájképet, erdőtisztást ábrázol. Széljegyzetül ez a néhány szó: „Sajnos, már kezdek felejtetni, de azt hiszem, hogy az ideragasztott festmény készítője *Lika* Margit kisasszony Árva-Szlenicáról, akivel a Felvidéken ismerkedtem meg 1906 telén, amikor arrafelé utaztam. Talán két izben láttam csak, bájos, szép művész nő volt.”

Az emlékek tárháza, helyesebben: kincsháza ez a kötet a továbbiakban is. Levelek és névjegyekre írt meleg sorok dr. *Feleki Sándor* nyug. tiszti orvostól, *Pávai-Vajna Béla* altábornagytól, *Melha Kálmán* székesfővárosi t. főügyésztől, *Sztrechay Vince* pozsonyi kir. ítélőtáblai bírótól, bátyjától *Juristowski Ödöntől*, aki a korinthusi csatorna egyik építője volt, a már többször említett *Láng Lolótól*, aki a világháborúban hősi halált halt, *békéscsabai Takács Kálmántól*, a pozsonyi *Hajós-Egylettől*, *Pap Kálmán* tábornok-hadbírótól, a m. kir. honvédelmi miniszterium Hadbírói Osztályának főnökétől, *Novák Ferenc* plébánostól, *Hanskarl Sándor* tábornok-hadbírótól, *Klein* ezredes ezredparancsnoktól, *Irma* és *Emma* nővérétől, anyai nagybátyjától, *Michl* Ferenctől, *Macher Gyula* alezredes-hadbírótól, és — amit első helyen kellett volna hogy említsek: több levél *Szentanyácskától*.

Egy arabs közmondás szerint: Ha az ember túl van az ötvenen, több rokona, jóbarátja és ismerőse van a temetőben, mint a városban. *J. Miklós* már túl van a hetvenen; csak kevesen maradtak rokonai és jóbarátai a városban és az országban. *De J. M.* frissen tartja emléküket; azokat az embereket, akik valamikor vétettek ellene, akik megbántották, harag nélkül kitolta lelkéből, azokra úgy nem emlékszik vissza, mint egy tövisre, amely valamikor megsúrta az ujját, — de akiket szeretett, akiknek hálával vélt tartozni és azok a sokan, akik neki tartoztak hálával és erről nem feledkeztek meg: ezeknek emléket megőrizte féltő gondosan és fogja is őrizni utolsó lehelletéig . . .

És közbe-közbe szellemességek, szójátékok, jó mondások, aforizmák, tréfás megjegyzések, amelyeknek azonban komoly magjuk is van, megannyi apró rakéta, melyek színesek is, éles fényt is vetnek.

Mutatóban néhányat ideirok.

„Egy védőbeszédből. A vádlott oszlopos tagokat gyanúsít és sarkigazságokat támad meg! Olyan, mint a kutya, mely oszlopokat és sarkokat mocskol . . .

Más:

„*Ki-be*. Befellegzett annak, akinek kifelé áll a rúdja . . . A begombolkozott embernek kijelentései rendesen nagy jelentőségűek . . . A berügött embernek ki kell józanodnia . . .

Más:

„Was kann man nicht aufheben, wenn man es fallen laesst? — Ein Wort!”

Más:

„Az az ember, aki túlságbamenően élvezzi az élet tavaszát, az hamar őszi!”.

És vannak még a kötetben a derús multba visszavezető ujságcikkek mint például az Egyetértés, a Pester Lloyd, a Budapesti Hirlap, a Pesti Napló és a Pesti Hirlap hasábokra terjedő sporttudósításai az emlékezetes Budapest-Gödöllői második versenygyaloglás, amelyben az akkor még nem huszéves Juristowski Miklós lett az első, amennyiben a Budapestről Gödöllőre és vissza vezető utat hat óra 55 perc alatt tette meg. Tizenhárom perccel rövidebb idő alatt, mint a másodiknak beérkezett Follinusz Árpád... Azután a Nyugatmagyarországi Híradó és a Pressburger Zeitung című pozsonyi lapok tudósításai a pozsonyi kereskedelmi bálról, 1904 február havában, amelyekben J. M. hadbíró-őrnagyról mint a megjelent notabilitások egyikéről emlékeznek meg... a Fejérmegyei Napló tudósítása a székesfehérvári Vörösmarty-Társaság irodalmi kamaraestjéről, amelyben J. M. új tag székfoglaló novelláját olvasta fel B. Szabó István; — ugyanannak a lapnak a „Hadsereg Köréből” című, 1907. március 18-ikán megjelent közleménye, hogy J. M. őrnagy-hadbíró Kolozsvárra helyeztetett át. „Ezt a hírt — írja a lap — nemcsak meglepetéssel, de a legőszintébb és legigazabb sajnálattal hallják mindazok, akiknek J. M. őrnagyot megismerni alkalmuk volt. Egyike volt azoknak a legritkább embereknek, akiket mindenki nemcsak tisztelt, hanem előkelő társadalmi műveltsége, lekötelező disztinvált úri modora miatt mindenki meg is szeretett. Nagyrabecsülte őt a tisztikar, mert benne a bírák mintaképét tisztelte, s szerette a polgári társadalom, amelyben mint Székesfehérvár szülötte, a legszimpatikusabb emberek helyét tölötte be”. — Végül a Pesti Hirlap és a Budapesti Hirlap híradása arról, hogy „J. M. a budapesti egyetem anthropologiai intézetének Lembergől, ahol akkor tartózkodott, tiz régibbkorú lengyel koponyát küldött, amilyenekkel kitünően haladó embertani intézetünk még nem bírt”. — Ez 1887. március havában történt; lám, a huszonhároméves,

hazájától messzekerült magyarnak arra volt gondja, hogy hazájának egyik tudományos intézetét gazdagítsa.

A

negyvenhatodik kötet

legelején egy gyönyörű dokumentum, amely méltán büszkévé teheti J. Miklóst. Dr. Hász István tábori püspök újabb levele ez, amelyet akkor írt, amikor Dr. Somos Lajos könyve „Juristowski Miklós ezredes-hadbíró élete és irodalmi munkássága”, a kezébe került. Mintha egy apostol vagy egy evangelista írta volna, olyan stílusú az a levél. Ideírom szószerint, hogy ne vádoljon senki szertelenkedéssel.

„Méltóságos Ezredes-Hadbíró uram!

„Megkaptam Méltóságod életrajzát!

„Azonnal átmentem rajta!

„És nem bántam meg!

„Ellenkezőleg!

„Ismét felragyogott előttem Méltóságod nemesszép lelki-világa!

„És megtelt a szívem-lelkem örömmel és gyönyörúséggel, Méltóságod ritka kincseinek a láttára!

„Az Egek legdúsabb áldását kérem Méltóságodra!

„Méltóságodnak Budapest, 1937. évi március hó 31-ikén. odaadó Főpásztora:

Dr. Hász István s. k. tábori püspök.”

Kevélység töltheti el J. Miklóst; csak kivételes egyéniség lehet, akinek egy püspök így ír!

De írtak neki mások is ilyen lelkesült hangon, mint például László Elek tanár. Gazdálkodnom kell a rendelkezésemre levő térrel, ezért csak a levél első mondatát közlöm itt. „Határtalan örömmel, boldogsággal és a legnagyobb élvezettel ovas-tam Somos Lajos dr. könyvét, amely a Te becsületes, igazságot mindig szem előtt tartó, hasznos, tevékeny, eredményekben gazdag, példátadó életről szól és magasra szárnyaló, nevelő-oktató és olvasóidnak ritka élvezetet nyújtó irodalmi munkás-ságot kívánja méltatni”.

És hogyan írt *Dormándy* Henrik altábornagy? Azt írja: „Nagy kár, hogy nem jóval korábban, tüzes szemű, pléhgallérenélküli idődben kezdtél hozzá s így olvasóid tábora már előbb elérte volna a grande armée hadilétszámát. De nem késett, nem mult el; élvezze a mai kor embere a mult szép emlékeit, gondolkodjunk a poétikus részeken és mulassunk az egészséges humoron”.

Méltatják J. M. irodalmi működését hosszabb-rövidebb cikkekben a különböző lapok is, pl. a Nemzeti Ujság, Neues Politisches Volksblatt, az Eger-Gyöngyösi Ujság, a Függetlenség, a „Magyar Tanítóképző” és más napilapok és időszakos folyóiratok.

És most nézzük, mit ír „egy a nagy közönségből?” Egy úriasszony, főhadnagy özvegye, így nyilatkozik: „Egészen különös, nem mindennapi élvezetet köszönhetek Juristowski Miklós hadbíró-ezredes írónak, mikor könyveit olvasom. Igazi pihenést nyújt. Világos stílusa szép, egyszerű, nem kell gondolkoznom olvasás közben. Gyermekek számára is könnyen érthető...” Továbbá: „Tárgyát mindig önmagából meríti, nem fordul máshova, kifelé nem keres témát, kitermeli önmagából. Az események a saját életéből vannak kiragadva, a cselekmények tárgya mindig ő... Ami nagyon megható munkáiban: édesanyja és feleségének kultusza! Egész szokatlan és ritka eset férfiaknál, hogy elhalt kedveseiket ilyen nimbuszal övezik...” és így tovább. A meggyőződés, az átértzett igazság szól ennek a finomlelkű úriasszonynak leveléből, levelének mindes egyes sorából.

És végül még egy levél. Irta: Egy a népből, aki ismeretlen kívánt maradni. A lelkes hangú levél így szól: „Méltóságos J. M. úrnak, Budapest. Olvastam öntől rövid idő alatt megjelent könyveit s mondhatom, hogy régen nem olvastam oly szellemes, szórakoztató, lebilincselő elbeszéléseket, mint az Ön által írottakat... élvezetes órákat töltöttem el könyveivel... Mily megható, ahogyan ír drága szeretteiről, drága jó Édesanyjáról, hitveséről. Szinte beleéltem magamat a szép családi élet boldogságába.”

Összegezve az eddigieket: Így ír J. Miklósról egy püspök, egy tanár, egy altábornagy, egy úriasszony és egy ismeretlen. Megbeszélték ezek egymással, hogy kiki mit fog írni? És lényegében mégis ugyanazt írják...

A kötet 9553-ik oldalán ráakadtam J. M. egyetemi hallgató indexére. Ebből kitűnik, hogy jogi tanulmányait nagyon komolyan vette. „Szorgalmas, jó előmenetelű . . . Jól colloquált . . . Szorgalmas . . . Dícséretes szorgalmú . . . Szorgalmas előmenetelének jó bizonyosságát adta . . . ilyen és ezekhez hasonló megjegyzések olvashatók az „Adnotata” rovatban *Vécsey, Kerkápoly, Kautz, Schnierer, Lechner, Pulszky Ágost, Cherny, Herczegh Mihály*, és *Sághy* egyetemi professzorok kezétől, és a kötelező két alapvizsgát is idejében tette le. Szóval: Juristowski Miklós nem volt „ősjogász”, nem volt „Bukovay Absentius”, hanem szorgalmas diák volt, aki kitűzött célja felé törekedett.

Egyebekben ez a kötet családi és más leveleket tartalmaz.

Végül kijegyzek a kötetből néhány afirozmát nekem ezek a csemegéim.

„Türelmes, gondos munkával minden csomót ki lehet bogozni, — csak a türelmetlen vágja ketté a fonalat”.

Más:

„Minden „talán”: talány.”

Más:

„Irigylem a növényeket, mert megélnék vízből és levegőből.”

Más:

„A Hold kisebb és fénytelenebb a Napnál, mégis több boldogságot látott, mint emez — míg mindkettőnél többet a családi tűzhely lángja . . .” és

„Inkább követünk el szépért valamilyen rosszat, mint a csúnyáért jót!”

Az Emlékkönyvek

negyvenhetedik kötete

a székesfehérvári róm. kath. gimnázium értesítőit tartalmazza azokból az évekből, hogy J. M. annak a középiskolának növendéke volt, valamint tartalmazza Dr. Somos Lajosnak már többször említett könyvét „J. M. ezredes-hadbíró élete és irodalmi munkássága”. Tehát előveszem a

negyvennyolcadik kötetet.

Tartalmazza elsősorban J. naplóját 1878 december 26-tól 1886 elejéig.

1878-ban J. M. még csak tizennégyéves kis gimnazista volt. Stilusa ekkor még olyan kezdetleges, mint általában a kis diákoké szokott lenni. Első feljegyzése arról szól, hogy: „A karácsonyt az Irmánál töltöttük s hogy a krisztkindli *nagyon jól ütött ki...*”

A kamaszkor kedves félszegségéről tanúskodik a napló 3. és 4-ik oldala. Az első flirt-öt írja le egy szép kis csitrilánnyal, akivel a korcsolyapályán ismerkedett meg. Egyszer „haragban” is voltak „egy ideig”, azután megbékültek. S a többi. Idának hívták a „nagyon szeretett leánykát”.

1879. elején került sor az első szivarra (hogy milyen utóhatással, azt nem jegyezte fel a kis Miklós) azután, hogy *Oberhuber* jó barátja lakásában „színielőadást” tartottak. A darab (már mint „A tojástartó” című) „rosszul adatott elő”; a házbeliektől, mint belépődjak, *tizenegy* krajcár „jött be”... (A mai viszonyok közt még öt deka prominli-cukorkára is kevés.)

Május elsején igen rossz előérzetei voltak. Három temetést látott éjjeli álmában. És május 3-ikán jött a megdöbbenő értesítés, hogy bátyja, Sándor, aki a triesti hadapródiskola negyedéves növendéke volt, agyonlőtte magát. Miért, azt sohasem tudták meg.

1880 január 5-ikén felakasztottak Székesfehérvárott egy katonát, mert agyonlőtte szakaszvezetőjét. Aznap délután négy órakor „látta lógni és azután egy szál alsóruhában a gödörbe tétetni... Béke szegény poraira”; ezzel fejezi be a naplójegyzetet, s ez jellemző a kis fiú részvevő lelkére.

Április havában, a székesfehérvári szentgyörgynapi vásár alkalmával, jegyet váltott a „Párizsi Muzeumba”, ahol viaszból készült életnagyságú történelmi alakokat mutattak. Salamon királyt, Napoleont, Kilencedik Pius pápát, Kossuth Lajost, Petőfi Sándort és másokat... De mit csinált, naplóbeli vallo-mása szerint, a kis huncut? Öt krajcárért külön jegyet váltott egy külön kabinetbe, amelyben *Venust és Ámort* mutatta a Muzeum tulajdonosa.

A napló 12-ik oldalán: „Egy leány a zsidótemplom mellett

térdig mészbe esett, sírt. Egy suszterinas kéri gazdáját, hadd húzza le a cipőt és harisnyáját, különben a mész kieszi a leány lábát. Én tehát megjutalmazva tettét, ami pénz nálam volt, mind odaadtam neki; „derék gyerek vagy, e pénzt megérdemled, mondtam.” — Lám, a jó szív és a felebaráti szeretet szót kért J. Miklósban már kisgimnazista korában is.

Emlékezetes napja lehetett J. Miklósnak 1880. augusztus 17-ike. Keresztatyja, *Say* Viktor, egy tizforintos bankjeggyel ajándékozta meg. Tiz forint! Mekkora összeg volt ez egy kis gimnazista kezében! De azt nem örökítette meg naplójában, hogy mire fordította azt a krózsusi kincset.

Kacagató humor van a következő feljegyzésében: „1880. augusztus 31-ikén 250 könyvem, 10-féle ujságom stbbi volt, ezután rendkívüli fogfájásom volt.

1881. május 8-ikán „megismerkedtem *Beksics* Gusztáv íróval.” Micsoda gimnazista önérzet! Nem, hogy bemutatták őt, az akkor 16 éves surján legénykét, *Beksics* Gusztávnak, a neves publicistának, hanem „megismerkedett” *Beksics* Gusztáv íróval! És ugyanezen az oldalon: „Ez időben jelent meg első fordításom nyomtatva. A Fehérvári Híradó 1881. évi 25. és 26-ik számában saját nevem alatt „Udine” című beszély.”

Augusztus 7-ikéről az a feljegyzése, hogy: *Este Hollósy* plébánosnál mulattunk tizennyolcan férfiak... Vagyis a még nem egészen tizenhétéves Miklós úrfi a férfiak közé számítja magát!

Ezután a következő feljegyzés: „Ez időben lovagoltam néha Láng lovain, *Contesse-en* és *Michl-en*; egyszer lebuktam *Contesse-ről* fejtetőre... Baj nem történt”.

És 1881 végéről ez: Ez ideig olvastam éppen 200 munkát, valami 115 írótól. Könyvem van mintegy 420 és több ujság, kézirat. Bélyegygyűjteményem 5778-at számlál.

1882. január 13. Délután a Sárre'tre mentem korcsolyázni, hol két vasuti leány izené, miszerint szeretnének velem megismerkedni. Engedtem a női óhajnak. (Ejha!)

Január 16. Iskolában nagy drukkot álltam ki. (Mert nem készültünk, mi?)

Január 29-ikén látta a székesfehérvári színházban *Lumpácus Vagabundus-t*, másnap *Gáspár* lapszerkesztő megkérte, hogy írjon kritikát a darabról. „Én örömmel teljesítém.”

Február 7. Magyar óra alatt felálltam Vörösmartyra kritikát mondani; nem nagy sikerrel!

Április 26. „Szalay cipésznél voltam, hol majd egy óra hosszat beszélgettem ennek felnőtt, csinos, erőteljes leányával.”

Május 15 . . . „azon gondolkoztam, vajjon mi lesz 1-2-3 nap mulva, 1-2-3 hét mulva, 1-2-3 hónap — egy év mulva, 10 év mulva? 20-30-40-50 év mulva? . . . És ugyanezen a napon: „Tettem tíz krajcárt a lutrira — hátha? Délután *Pillér* Marinál voltam a régi lakásunkban. A kertben minden fánál, minden darab földnél a „régii”, a mult jutott eszembe, midőn az atyám, anyám, Irma, Emma, Ödön, Sándor, Láng néni s tudja Isten még kivel töltött jó idők tüntek fel előttem. Mennyi emlék. Én mosolyogva gondolok vissza rátok! Két szál virágot hoztam el, Bécsbe küldendő”. (T. i. J. M. édesanyja akkor már Bécsben lakott, ahová röviddel fia érettségije előtt költözött.)

Május 23-ikáról egy érdekes és jellemző feljegyzés az érettségi vizsga után: „Este, vacsora után, ki akartam menni, mire az öreg Ignác (itt lakott J. M.) megtagadta azt, hogy a kulcsot odaadja, mert csak egy van. Ugy, majd csengetek, ha hazajövök — mondok. — Nem engedem meg, hogy zavarjon éjjel — mond ő — ha kimegy, úgy künn kell maradnia! Én ifjú tüzes véremmel ez utóbbinál maradtam, de nem engedtem. Félkilenckor tehát az utcán valék. Egy akkori barátomnál elmondtam az ügyet, az adott esernyőt, féltízkor a Mátyás király kávéházban egy pár virslit, két kiflit és két krigli sört „bevágtam”, szivaroztam, ujságot olvastam. Innen a város felé mentem . . . Séta után a Vörösmarty-téren elszundikáltam; több kalandon átmenve még reggel félhatkor hazamentem s déli 12 óráig aludtam.”

Május 28. „Pünkösöd vasárnap. Egy barátomnál voltam, ki jó óborral kínált meg. Ezután a vasut felé sétáltunk, az ottani leányok majd meghaltak utánunk.” (No, no, talán mégsem?!)

Junius 1. „Junius hó 1-től fogva „világfi” akarok lenni. Eddig semmisem voltam! Mától kezdve elvem: az élet bölcs felhasználása, élvezése! Okossá, tudóssá lenni! Majd meglátjuk, mennyiben felelek meg elvemnek!”

Junius 5. „Délelőtt görög, délután hittan-érettségi vizsgánk volt: mindkettő balga semmiség!”

Junius 8. „Megkaptam 8-ik osztályú bizonyítványomat. —
Érett vagyok! Mi szép szó ez!”

Junius 9. „Aláírtam az ívet, miszerint 10 év múlva, vagyis
1892. junius 1-én a „Magyar Királyban” összejövünk . . . Ma a
harmadik éjjel, amikor mindig lumpolok. E három nap és éj
alatt legalább félakó sört megittam.”

Augusztus 18. „. . . jöttem Budapestre jogot hallgatni. 8
forint, 2 öltözet ruha, 1 pár rossz cipő, sok könyv, semmi állás,
— de nagy munkakedvvel kezdem meg ezen pályát, melynek
céljául a meggazdagodást tűzém.” (És szegény ember maradt!)

Szeptember 4. „Elvállaltam Naeff német fiút, Vilmost, taní-
tani, d. u. 4-től 7-ig naponta. 15 forintért és ozsonnáért . . .” és
szeptember 6. „Beirattam magamat az egyetemen, 24 forintba
került!”

Szeptember 7. „Órámat 8 forintért bevágtam.”

Október 10. „Otthon ebédeltem 3 szafaládét, 3 kiflit, 5
krajcárért lip taj túró t. Többször ebédeltem a fentemlített mó-
don.”

Október 15. „Petőfi szobrát ma leplezték le.” . . . és október
24. „Arany János temetését néztem meg.”

December 6. „Ma 18 éves vagyok” . . . és december 8. „Bele-
szerettem B. Laurába.”

1883 január 13. „Nanát olvastam. Csodálatos egy regény
ez: le van benne írva, amit csak egy buja, szép, kacér nő adhat
a halandónak. A főúri körökben nem vagyok igen járatos, de
hogy így van ott, mint a Nanában le van írva, az áll! Az embe-
riség egy anyagból van, legyen az zulukaffer vagy magyar ne-
mes — egy az alap; ami bennük van, az állatiság minden élő-
lényvel közös. A máz, ami rajtuk van, az más lehet, egyiket így,
másikat úgy nevelték (mint a vörös vagy fehér fazék) de belül,
ott egyformák.”

Január 24. „Összeszámítottam ma adósságaimat, hát 92
forint és 80 krajcár. Szépen vagyunk!” de már március 6-ikán:
„Adósságom 44 ft 80 kr.”

„Szeptember 6-ikán tettem le az egyetemen az első alap-
vizsgát, Wenzel, Vécsey és Plósz előtt; szótöbbséggel jöttem át.
Irodát is sokat kerestem, de rossz írásom miatt nem fogadnak
meg.”

Szeptember 26. „Lidi arcképet ígért; ez belém van bolon-

dulva, habár van vőlegénye ...” És október 2. „Lidi, kivel néha-néha egy szót váltok, arcképet adott s kért, adjak neki vasárnap találkát.” Azután október 7. „Délután 5-kor várt Lidi a Lánchídnál 5—7-ig, tehát két óra hosszat.” (Ejha, ilyet sem tapasztalt még a világ! Mindig a nők jelennek meg nagy késéssel a találkozón, itt megfordítva történt. És nem is tíz vagy húszperces késéssel jelent meg J. M. jogász úr a légyotton, hanem mingyárt két órás késéssel. Ez aztán a rekord!)

Október 9. „Összes tartozásaim 122 forintot tesznek ki.”

Október 17. „Öt órára colloquiumra mentem, de — megugrottam.”

November 18-ikán J. M. Bécsbe ment, hogy meglátogassa ott lakó édesanyját. „Itt egy jövődómondó asszony megjósolta, hogy 6 év múlva házasodom, lesz két gyermekem.” (Nos, a két gyermekre vonatkozó jóslat bevált, de csak félig, mert két leánya nem édes, hanem csak örökbefogadott gyermek, de nem hat esztendő múlva nősült meg, hanem harminc esztendő múlva. Kérje vissza a jósnőtől a neki fizetett obuluszok felét, illetve háromnegyed részét!)

1884. március 1. „Óra bevágatott tizenkettőért.” (Ez aztán tömörség! Három szóban a diákélet egy mozzanata!)

1884. szeptember 27. „Beksics Gusztávnál *Vajda* János híres költőnket ismertem meg. 28-ikán délelőtt a Petőfi-Társaság felolvasó ülésén voltam, megismerve *Balázs* Sándort, *Kiss* Józsefet, *Szana* Tamást.”

Október 9. Ez nevezetes nap. Adósság már nincs, sőt aznap tette a takarékpénztárba első 15 forintját.

1884. november 30-ikán: „Alcsuthon. Este színelőadás a vendéglőben, mikor is T-nénak szerelmet vallok s engedélyt kapok csóklopásra.”

1885. február 9. „1883 október 9-ikén volt 122 forint tartozásom, ma pedig van 148 forint 28 krajcár megtakarított pénzem.” De ebből már február 16-ikán „sok pénz el.” (Mert a székesfehérvári nőegyleti bálba ment, frakkot vett s a többi.)

Március 22.: „Felvettek a vasúthoz.” Március 23.: „Bicskén kezdem a funkciót.”

1886. január havában: „Voltam Bián egy kis bálban, hol a bálkirálynő által udvaroltattam magamnak, lekötelezván őt az-

zal, hogy — reporter vagyok”, ami tény is, mert a „Szabadság”-nak írok.

Eddig Juristowski Miklós naplója. Csak itt-ott ragadtam ki belőle egy-egy rövidke részletet, egy-egy mondatot, sokszor csak néhány szót. Mert nem az volt a szándékom, hogy közöljem, hányszor volt színházban, hányszor lumpolt, hány leánynak udvarolt s a többi, hanem az a cél lebegett szemem előtt, hogy a naplófeljegyzések némelyikének segítségével rávilágítsak egy „éretlen” gimnazista, majd egy „érett” jogászyerek lelkére, akiből később hadbíró-ezredes és jó tollú író lett. Nos, a napló meggyőzött engem arról, hogy a fiatal J. M. bár szerette a víg és jó életet, mégis komolyan vette kötelességét mint egyetemi hallgató; bár szerette a szerelmet és a csókot, nem fedkezett meg arról, hogy továbbképezze magát, sokat olvasson, hogy finomuljon az ízlése, táguljon a látóköre és jobb legyen az ítélőképessége, és kellő gondot fordíson arra is, hogy olyasmit is tanuljon, amire sem a középiskola, sem az Alma Mater nem tanít . . .

Az Emlékkönyvek ezen negyvennyolcadik kötetében, a napló befejezése után, egy szentkép ötlík a szemembe. Szent Katalin és Szent Klára képe. Ereklýe ez a szentkép, mert *Belopotoczky* cs. és kir. tábori püspöktől származik. Ezzel küldte a már többször említett Lolo-t, nemes Láng Károly Eugén ulánusfőhadnagyot 1914-ben a harctérre.

Következik a magyar királyi kolozsvári VI-ik honvédkerületi parancsnokság értesítése, mellyel az őfelsége a király által J. M. honvédhadbíró-őrnagynak adományozott Ferenc József-rend lovagkeresztjét nevezettnek kiadja. A magas kitüntetést maga Pávai-Vajna altábornagy tűzte J. Miklós mellére.

A 10350-10351-ik oldalon egy érdekes dokumentum arról, hogy egy hadbíró olyasmit is csinált, amire sem a Militarstrafgesetzbuch, sem a katonai büntető törvénykönyv nem oktatta. Plevljei százados-hadbíró és bíróságvezető korában meghonosította az ottani helyőrségi fogháznál a kosárfonást, a katonai foglyok megtanulták a kosárfonást és a fogház csakhamar megrendelésre kosarakat szállíthatott, aminek jövedelme azután a foglyoknak jutott.

Ugyanitt egy — nem aforizma, hanem szóalkotás. A galosni

helyet: *cipőcsónakot* indítványoz... Nem rossz. Tréfás leírásokban bátran alkalmazható a cipőcsónak.

Következik a Magyar Nemzet című napilapnak 1903. április 15-iki száma. Hosszú tudósítás van benne Beksics Gusztávné haláláról és temetéséről. J. M. megőrizte ezt a lapszámot és rájegyezte: „Beksics Gusztávné nagyszerű asszony volt minden tekintetben. Engem nagyon megbecsült — férjével együtt.”

Sok, nem közérdekű levél és feljegyzés után egy dokumentum, mely éles világot vet J. M. úri felfogására. Előzménye ennek az, hogy 1920. január 20-ikán havi ezer korona fizetéssel a Hadirokkantak, Hadisérültek, Hadiözvegyek és Hadiárvak országos Szövetségénél ideiglenes minőségben tisztviselővé kineveztetett, mely fizetés a korona rohamos elértéktelenedése folytán 1920. május 31-ikén havi kétezer koronára emelkedett fel. Junius havában J. M. beteg lett, aminek következtében junius 5-ikétől junius 30-ikáig nem teljesített szolgálatot. Erre a 26 napra 1733 korona 40 fillér esett és J. M. nem találta úri felfogásával összeegyeztethetőnek, hogy elfogadjon olyan pénzt, melyet nem szolgált meg. Minthogy a 2000 korona havifizetést junius elsején előre kapta meg, a fenti napért 1733 kor. 40 fillért visszafizetett, amit a Szövetségnek 1920. július 2-ikán kelt értesítése igazol is. A postautalvány díja 14 kor. 40 fillért tett ki, ezt is a sajátjából fedezte J. M. — Joggal mondhatni, hogy J. M. fehér holló.

A 10451-ik oldalon a cs. és kir. 31-ik gyalogezred meghívója az asperni csata századik évfordulójának megünneplésére Gyulafehérvárott. Ez a meghívó nem azért nevezetes, mert meghívták J. Miklóst, — kapott ő meghívókat ennél nevezetesebb ünnepélyekre is, — hanem kiemelendő azért, mert a várost csakis magyar nevéen említi a meghívó. Semmi Karlsburg, semmi Alba Julia, hanem csakis magyarul: Gyulafehérvár!

Sok-sok fölötté szívélyes hangú, a legmelegebb ragaszkodást és szeretetet tolmácsoló levél után *Vecsey Géza* ezredes verses köszöntője 1937. Miklós napjára. Kiváló verselő készség, pattogó rímek és humoros csattanója magasan az átlag fölé emelik ezt a névnap-i köszöntőt. Nem állom meg, ideiktatom.

„Elvirult az őszi rózsza,
Nem sokára hull a hó.
S Pesten, Budán Mikulással
Kacérkodik Téalapó.

„Fogadd tehát névnapodra
Szívünk igaz óhaját:
Virradjon még számtalan sok
Vidám Miklós-napja Rád!

„Hozzon Neked jó Fortuna
A szekeren minden jót,
S emelje fel még az állam
Igen sokszor penziód.”

Megint sok levél után egy kis írásmű, szám szerint az 532-ik. „Ünnepnap” a címe és meg kellene jelentetni mások okulására. Egyik mondatát itt közlöm: „Saját külön ünnepnapom minden olyan nap, amelyen nagyobbjelentőségű jót cselekedhetek, avagy sokaknak szerezhetek örömet...”

Ez a mondat is jellemző világot vet J. M. lelkületére és szociális felfogására.

És mintegy kiegészítője ennek a kis írásműnek a következő aforizma: „Az igazi jóság önmagától termeli ki jutalmát. Ez a legeszményibb öncél, amelyik csak létezhet.”

Továbbá még a következő aforizmákat emelem ki:

„Valódi kincs volt az, amelyet akkor becsülünk, amikor már elvesztettük.”

Vagy:

„Hallgatni arany, de a maga helyén kimondott szó: termő mag lehet.”

Vagy:

„Sokan el sem hiszik, milyen nagy egy apró pusztta vagy telep akkor, ha két ember keresi egymást, és milyen kicsi egész földünk, ha bujnak egymás elől.” Vagy:

„Amíg az embernek kötelességei, vágyai vannak és reménye, addig van életcélja is.

Vagy:

„Az életnek minden pillanata: élet legyen!”

Ezzel félreteszem a negyvennyolcadik kötetet és előveszem a

negyvenkilencedik kötetet.

Első negyedrésze ennek a kötetnek J. M. ifjúkori írásait tartalmazza. Fordításokat, melyek többnyire székesfehérvári lapokban jelentek meg, alkalmi és más versek, melyek között vannak sikerültebbek is, azután fontosabb családi és az ő szolgálati ügyeire vonatkozó okiratmásolatok, végre néhány novella, elmefuttatás, csevegés, amelynek egyrésze már kiadva, például a „Tavaszi Reggel” című, legutóbb megjelent kötetében.

A 10917-ik oldalon egy találó megállapítás: „A gyengébb vagy silányabb: mindig ellensége az erősebbnek és jobbnak, míg fordítva nem mindig áll ez a tétel!”

Odább egy tréfás gondolatszilánk: „Diplomatának és borbélynak egyenlő a vezérelvük: fő az alapos habozás!”

Sok-sok, baráti kézből vagy hozzátartozóktól származó levél után a kötet végén J. M. egyik rajongójának, Poták Fridolinak kéziratos regénye, „Az aranygalléros író”. Hőse ennek a nyilvánosságra nem szánt regénynek Jávorszki Márton néven, maga J. Miklós.

A regény, hogy úgy mondjam, ad usum proprium iratott. Szerzője elég ügyesen forgatta a tollat.

J. M. rengeteg sokat olvasott, — nagy olvasottság nélkül nem is lehet író az író — s hogy mit olvasott, kinek műveiből válogatta össze szellemi táplálékát, arról bőséges tájékoztató van az Emlékönyvek

ötvenedik kötetében.

Százötvenkét oldalon sorolja fel, hogy 1878-tól, vagyis tizenhároméves kora óta mit olvasott. Magyar, francia és német írók válogatott műveit többnyire eredetiben, angol írók munkáit fordításban, 1887-ig.

A magyarok közül: Jókai, Jósika Miklós, Vas Gereben, Tompa Mihály, Czuczor Gergely, Csokonai Vitéz Mihály, Kölcsey, Kerényi, Szigligeti, báró Kemény Zsigmond, Berzsenyi Dániel, Csiky Gergely, Szász Károly, Tóth Béla, Pálffy Albert, Abonyi Lajos, Kisfaludy Károly, Tóth Kálmán, Gregus Ágost,

báró Eötvös József, Berczik Árpád, Arany János és Beksics Gusztáv neve szerepel a jegyzékben, hogy csak a főbbeket említsem. De nagyon csodálkozom, hogy a két magyar költő-óriás, Vörösmarty Mihály és Petőfi Sándor nevét sehol sem találok, holott biztosra veszem, hogy J. M. ezeket is olvasta, helyesebben hogy részben csaknem kívülről tudta . . .

A német írók közül olvasta Hauff Vilmost, Schmidt Kristóft, Schillert, Goethét, Eberst, Schmidt Ferdinándot, Feldern Károlyt, Börnét, Hufelandot, Bäuerle Adolfot s más szerzőket, a francia, angol olasz és spanyol írók műveiből pedig azokat, amelyek világirodalmi vonatkozásban is nevezeteseek.

De J. M. nemcsak arról számol be, hogy mely írókat olvasta, de arról is, hogy amit olvasott, milyen benyomást tett rá egy-egy író műve és mi az ő egyéni véleménye az illető íróról. Például Geguss Ágost meséihez ezeket a megjegyzéseket fűzi: „Sok igazságot tartalmaznak, olvasni öröm, nyelve eleven, a tanulság ott van mindeniknek a végén. A „Birkanyáj”-jal a tudatlan tömeget festi . . . „A tömeg tetszése” pompás”.

Több más író is vesz saját kritikai bonckése alá és megjegyzem, hogy ezek a kritikai észrevételek, hozzászólások és vélemény-nyilvánítások éppenséggel nem nagyképűsködő stílusgyakorlatok, hanem komoly tanulmányok eredménye. Tekintve, hogy J. M. akkor még csak nyolcadéves gimnazista volt, a legnagyobb jóakarattal kellene lennünk kritikai megjegyzései iránt akkor is, ha azok megmosolyognivaló diákos tudákosságok volnának.

De egyáltalán nem azok. És a legnagyobb elismerés illeti meg J. Miklóst azért a páratlan szorgalmáért, hogy ezeket az elgondolásait papírra vetette. Kétszáztizentkét, apró betűkkel sűrűn teleírt könyvoldalt foglalnak el ezek a kritikai megjegyzései.

A privata diligentia egy további bizonyítéka egy fordítás. Egy Schiller-vígjáték első és második felvonásának németből magyarra való fordítása.

Következik, nagyrészt már eltörlődött ceruzairással, J. M. útinaplója Budapesttől Lembergig, végül megint szemelvények olvasmányaiból. Ezzel végződik az Emlékkönyvek ötvenedik kötete.

ötvenegyedik kötete

is olvasmányaikból való szemelvényeket tartalmaz és ha nem tévedek, Juristovski Miklóst valami sajtóságos elgondolás vezette, amikor alkalomadtán vagy időről-időre leült, hogy abból, amit éppen olvasott, vas szorgalommal szemelvényeket írjon ki egy füzet üres lapjaira. Elgondolása a következő lehetett: Az ember olvas egy jó könyvet és sok helyen megkapja figyelmét egy-egy lebilincselő részlet, egy-egy szellemes megjegyzés, aforizma, általános érdekű igazság. Aki a könyvet a kezében tartja, kétszer, háromszor is elolvassa ezeket a részleteket, hogy emlékezetébe rögzítse azokat, de azután, ha másik könyvbe kezd, elfelejti az elsöben olvasott megkapóbb dolgokat, vagy legjobb esetben alaposan elhomályosulnak emlékezetében. Tehát néhány hónap múlva újra el kellene olvasni azt a jó könyvet, illetve azokat a jó könyveket, de mert az élet rövid és más könyvek várják az embert, annak van kitéve az olvasó, hogy idővel teljesen elfelejti azt, ami olyan nagyon megkapta a figyelmét. Nem kell ennek éppen aforizmának vagy általános érdekű igazságnak lenni, lehet az tisztán ismeretgyarapító tudományos adat is, amit elfelejteni kár lenne. J. M. tehát úgy gondolhatta, hogy célszerű lesz kijegyezni mindazt, amit megjegyezni való felismert és úgy is tett. Így például kiírta Röder „Bibliai történet” című könyvéből Ábsolonnak, Dávid király pártütő fiának gyászos bűnhődését... hogy kik az Őszö-vetség könyveiben szereplő próféták... Palesztina és a Holttenger fontosabb földrajzi adatait, a jeruzsálemi Szent Sír templomának nagyjából való leírását... Jules Verne egyik regényéből sok ismeretgyarapító dolgot jegyez fel, ugyanígy tesz Aldrich „Amerikai humoristák”, Hoffmann Ferenc „Mylord Cat”, Beksics Gusztáv „Barna Arthur”, Ebers György „Uarda”, Cox György „Görög regék”, Csepreghy Ferenc „A kitünő vendég” című könyveiből és még sok más, itt térszüke miatt fel nem sorolt tudományos és szépirodalmi művekből.

Megjegyzem, hogy J. M. 1885-ben, vagyis huszonegyéves korában kezdte ezt a mindenképen okos és célszerű gyakorlatot. Hivatásos pedagógusok is propagálhatnák ezt a módszert, hogy

tanítványaikat az ismeretek megtartásának módszerével barátoktassák meg. Lám, J. M. sohasem volt pedagógus (azt, hogy rövid ideig gyermekeket tanított, illetve azokkal korrepetált, csak nem lehet pedagógiai munkának nevezni), mégis ösztönösen rátalált annak módjára, miként lehessen olvasmányainak főbb tartalmát emlékezetünkbe rögzíteni.

Az Emlékkönyvek

ötvenkettedik kötete

nagyon vegyestartalmú. „Gyenge pillanataimból”: ezt a találó címet adta J. M. ennek a kötetnek és magyarázó alcímül hozzátette, hogy: „Saját fabrikált dolgaim, összeírva Lembergben, 1886-ban”.

Élcek vannak benne, rövid párbeszéddek, talányok, szójátékok, más apróságok és aforizmák. Nos, az élcek, a párbeszéddek és az apróságok legtöbbször csakugyan J. M. gyenge pillanatainak eredménye, de az aforizmákról itt is csak jót mondhatok, éppen így egy-egy szójátékról is. Nagyon gyenge élce például az alábbi: „Mi ragyogó? Egy körmöci arany. És mi még ragyogóbb? A kopasz ember feje, mert ez sok körmöci aranyba került”. Vagy: „Kié volt ez a szép birtok azelőtt? Egy földbirtokosé”... Ez a következő sem sokkal jobb: „Nagyságos asszonyom, tessék, X. híres írónk kézírata. Gyönyörűen ír!... Ezt nevezi maga gyönyörű írásnak? Az én tízéves fiam sokkal szebben ír!” Ellenben ez az élce már megjárja: „Furcsa az, ha napfogyatkozás van szökőévben.”

No de ne szálljunk perbe J. Miklóssal a sok gyöngye élce miatt, melyeket ebben az ötvenkettedik kötetben összeírt. Mert először is: ezeket csak a saját szórakoztatására, időtöltésből adta át könyve üres lapjainak, hogy nyomuk maradjon, másodszer, mert aki későbbi éveiben annyi értékesebb dolgot írt, annak megbocsáthatja az ellensége is, hogy 22 éves korában gyöngye szójátékokat és élceket is követett el.

Nem is az élcefaragás J. M. írói erőssége, hanem az aforizma. Ezekben pedig bővelkedik az 52-ik kötet és ezek az aforizmák teszik ezt a kötetet is értékesé és érdekessé. Mutatóul le is közlök néhány aforizmat. Például: „Sokan tartják fenn magukat az által, hogy lesüllyednek”. Vagy: „Sok ember sze-

retetreméltó, de nem méltó a szeretetre”.

Más:

„Használd az élet sóját, csak aztán el ne sózd vele az életedet”. Vagy:

„Van olyan teher is, mely nagyobb annak, aki felrakta, mint annak, aki hordja”.

Más:

„Van olyan „pardon” kiáltás is, mely felér egy kis szellemi pofoncsapással”. Vagy:

„A gazdagság nem ritkán ered e szó első szótagából”.

Más:

„Abból, hogy valaki valamit tud, még nem következik, hogy azt tanítani is tudja”. Vagy:

„Lángész lehet a léha is, de a tudósnak fáradnia is kell”.

Más:

„Nem a templombajárás, hanem annak indító oka a fő”. Vagy: „Olajfaágnak beválik néha a mosoly is”.

Más:

„Ha volna törpék országa, úgy ebben bizonyosan a legkisebb volna az első”. Vagy:

„Sok beszédnek sok az alja, megcsömörlik, aki hallja”.

Végül hadd írjam ide azt az okos mondást is, mely aforizma is, jó szójáték is. „A legtöbb programbeszédben a valót csak pro gramm mérik”.

Még nagyon sok úgynevezett gondolatszilánk is van a kötetben, mint például: „Azt mondják, a szerencse vak, pedig mi vagyunk vakok, nem látván meg, hol keresendő a szerencse” — vagy tréfás megjegyzések, mint: „Hátrább az agarakkal — de nem nyulászaton” és még számtalan ilyen szikrája a játshi emberi elmének. És jellemző a mindent megfigyelő J. Miklósrá, hogy ami furcsaságot jártában-keltében meglátott, azt fürgén nyakon csípte és feljegyezte. Például egy kórház kapuján ezt a feliratot: „Fekvő betegek számára bemenet a másik kapunál” — vagy egy pótkávégyár cégtábláján ez a szöveg: „X. Y. füge és pótkávégyára”.

Az

ötvenharmadik kötetben

hol magyar, hol német nyelven gondolatszilánkok, szellemessé-

gek, szójátékok, új közmondások és humoros feltalálásban életigazságok is. Például a latin *qui cito dat bis dat* variálása: „Ki gyorsan ad, az bíztat” . . . vagy: „Némely ember úgy fogja fel az *exelsior* jelszót, hogy — még magasabbra tartja az orrát”.

Más (ad notam protekció):

„Wer die Leiter hinauf will, muss dieselbe halten lassen, dass sie nicht umfalle”. (Aki a létra felső fokára akar jutni, kell hogy tartassa valakivel, különben felbillenhet.)

Más:

„Légy csiszolt, de azért kemény legyen a jellemed, mint a gyémánt, mely csiszolva ér sokat”.

Más:

„A légvárakból csak kevésnek jut a vár, a legtöbbnek csak a lég”.

Más:

„A kapupénz használ legalább annyit a szoliditás szolgálatában, mint az — erkölcsnemesítő egyletek”.

Más:

„Az ember olyan, mint a bársony; elromlik, ha sokszor visszafelé simítják”.

Más:

„A legolcsóbb és legszebb pirosító — a munka”. Vagy:

„Nem minden érdemnek van jele és nem minden érdemjelnek van érdeme”.

Más:

„Örök békéje csak az öntudatnak van, a test kimulása után”. Vagy:

„Sok ember teszi a becsületét — becslés tárgyává”.

Más:

„Az élvezet fűszere a munka, a munkáé — a remény”. Vagy:

„Az akaratnak egyedüli kifejezése a most — és sohasem a majd”.

Megjegyzem, hogy J. M. ezeket az itt közölt talpraesett dolgokat bécsi hadbíró-gyakornok korában, tehát mint egészen fiatalember írta. Bizonyítéka ez annak, hogy nem léhaságokon törte a fejét, hanem szeretett gondolkozni. Vagy 2000—3000 hasonló bejegyzése van három kötetben.

ötvennegyedik kötete

is ilyen szellemi apróságokat tartalmaz. Például:

„A 25-ös azon egyetlen páratlan szám, melyet quasi — kerekszámba veszünk”. Vagy:

„A hó a várost szép fehér ruhába öltözteti; ez azon ruha, melynek előállítására semmibe, de megsemmisítése annál több pénzbe kerül”. Vagy:

„Aki hibát keres, mindig találhat, és a hattyuban is kifogásolja, hogy — nem lett vörös”. Vagy:

„Óvatos közmondás: Aki mer, az nyerhet”. Vagy:

„Mi sem természetesebb, minthogy a bankár fia — költő legyen”. Vagy:

„Az öndicséret, még ha valódi érdemekről is szól, kiveszi mások szájából a dicséretet”.

Az Emlékkönyvek

ötvenötödik kötete

autogramokkal van tele. Volt bajtársak, jóbarátok és kedves ismerősök névaláírásai. Fölösleges munkát végeznék, ha itt felsorolnám, hogy kik szerepelnek névaláírásukkal a könyvben, mert az olvasó úgysem ismer azok közül csak egyet is. Többnyire volt közös hadseregbeli tisztek nevével találkozunk és az aláírások előtt tulnyomórészt németnyelvű, többé-kevésbé szellemes megjegyzésekkel, csak elvétve egy-egy magyar nyelvű jó mondás. Például, Dr. Funk honvédezned-orvos ezt írja: „Orvos és hadbíró sosem nyilvánítsák egymásnak viszontszolgálatra való készségüket” ... Egy Bence nevű hadnagy így szellemeskedik: „A leány szóló, a feleség bor, a szerető — pezsgő. Éljen a pezsgő!” Erre egy Sirchich nevű hadnagy hozzáteszi a figyelmeztetést: „De a sok pezsgő leránt a lábadról”.

Egy Hausmann nevű tüzérszázados, aki mint hadbírószági tanú szerepelt, ezt írta az emlékkönyvbe:

„Nur als Zeuge des Gerichts ...

Angestellt hab' ich nichts” ... ami magyar versbe szedve körülbelül így szól:

„Semmi rosszat nem műveltem,
Csak mint tanú szerepeltem”.

Egy Szmrecsányi nevű huszárhadnagy nagy respektussal lehetett J. M. hadbíró iránt, mert ezt írja: „Légy te csak a jóbarátom, a bíróból nem kérek”.

Szellemes szójátékot ereszt meg egy Oláh nevű hadnagy. Magyarázatul előre kell bocsájtanom, hogy ez a német szó: Gericht, nem csak bíróságot jelent, de tál ételt, fogást is. És azt biggyeszi a neve fölé, hogy „Alle Gerichte lassen sich rasch verdauen, zum Garnisonsgericht braucht man etwas laenger”.

Egy főhadnagynak, akinek rossz aláírását nem tudtam ki-silabizálni, valami kardafférja lehetett, amiért aztán hadbíró-ság elé kerülhetett. Sok irka-firkával jár egy hadbíró-sági tárgyalás, ezért ezt írta az emlékkönyvbe: „Für einmal den Degen ziehen, muss der Soldat hundertmal die Feder führen”.

Nem mellőzhetem Ripper alezredes-hadbíró sorait, melyek gyönyörű bizonyítványt állítanak ki J. M. hadbíró működésének dicsőítésére. Ezt írja: „Plevlje, am 2. August 1899. Zur Erinnerung an meine letzte Inspizierung in Plevlje. Möge das Gericht hier unter deiner Leitung auch weiter in einer so schönen Ordnung verbleiben”. Magyarul: „Utolsó szemleútam emlékéül. Kívánom, hogy az itteni hadbíró-ság a te vezetésed alatt továbbra is ilyen példás rendben maradjon”.

Juristowski Miklós hadbírói működését még magasztalják a következő emléksorok. Egy Rudolf Guha nevű főhadnagy írja, hogy: „Als Zeuge beim Garnisonsgericht in Plevlje einvernommen zu werden, ist eine der angenehmsten Stunden, die man in Plevlje hat” . . . Acker hadnagy pedig így jellemzi J. Miklóst, mint hadbírot: „Sein Urteil: milde und gerecht”, vagyis hogy ítélezése enyhe és igazságos.

A könyv végén maga J. M. szólal meg. Ezt írja: „Most, hogy évtizedek multán, életem alkonyán, újra kezembe kerül e könyv, mélyen meghatva gondolok drága jóakaróimra: Schoedler ezredesre, Adam Ripper és Moritz Dietrich alezredes-hadbírákra, Adam Samardzic kedves barátomra és sok kedves, víg bajtársamra, az én méltányos bírói tevékenységemet tapasztalt tisztekre — és hálás imával a Mindenhatóhoz zárom e könyvet, az elmúlt szép életet! Budapest 1937 március 6. J. M. ezredes-hadbíró”.

1937 augusztus 2-ikán nagy csapás érte J. Miklóst. Nővére Emma, néhai nemes Láng Károly gyalogsági tábornak özvegye, ezen a napon halt meg 81 éves korban. Az Emlékkönyvek

ötvenhatodik kötetének

első lapja őrzi az erről szóló gyászjelentést. Bécsben halt meg és ott is talált örök pihenőt a Központi „Hősök temetőjében, Gruppe 82, Reihe 42, Gruft 48. levő családi sírboltban, amelyben J. M. édesanyja, az olyan nagyon imádott Szentanyácska is nyugszik, valamint az elhunyt J. Emma férje és kettőjük hősi halált halt fia, a már sokszor említett Lolo. Erről a halálesetről megemlékeztek a bécsi napilapok, köztük az előkelő Neues Wiener Tagblatt és a Wiener Neueste Nachrichten is. A nemes Láng-család utolsó tagja volt a megboldogult, akit szerető fivére J. M. minden esztendőben kétszer is meglátogatott, nem sajnálva az utazással járó tetemes költséget.

Jellemző J. M. katonás pontosságára, szeretetére, hogy — mint írja — a nem általa megfogalmazott gyászjelentésben több sarkalatos hiba van, mint például az, hogy ő a német szövegben mint Oberauditor szerepel, holott „Oberstauditor” a katonai rangja, ami nagy különbség, továbbá, hogy a megboldogult mint „Generalmajorswitwe” van feltüntetve (vezérőrnagy özvegye) holott néhai férje General der Infanterie, vagyis gyalogsági tábornok volt, ami szintén igen nagy különbség. Még több mást is vesz észre és kifogásol J. M. éles szeme és penderiája, csak egyet nem vett észre. A gyászjelentés t. i. úgy szól, hogy J. M. (vagyis egy személy) tudtul adja s a többi, az aláírás pedig: Die tieftrauerden Hinterbliebenen (többes szám.)

Következnek családi fényképek, többnyire néhai Juristowski Sándor százados saját felvételei, melyeket a soha nem szunnyadó kegyelet őriztetett meg. Két képen az öt Juristowski-gyermek, Irma, Emma, Ödön, Sándor és Miklós, azután egy csoportkép, kilenc személyről. J. M. édesanyja és még nyolc családtag, továbbá ns. Láng Károly négy különböző képe, mint a vezérkarhoz beosztott főhadnagy, mint vezérkari százados, mint őrnagy és mint alezredes, végül Lolo négy gyermekkori képe, az egyiken anyjával, ns. Láng Károlyné szül. Juristowski Emmával együtt.

A 13826-ik oldalon egy eredeti levelezőlap. Írója Dr. Gold Ferenc nyug. miniszteri tanácsos. Szívből gratulál ahhoz a kitüntetéshez, hogy J. M. „kiváló munkáit méltó elismerésben részesítették irodalmi körökben”.

Ezt követik különböző részvétnyilatkozatok; lenzbruggi Madlé Ottomar gyalogsági tábornok, az osztrák Touring-Club díszelnöke és neje; a Szent-Szív-apácarend főnöknője, a Jakobsen-család, Truck Elvira Aglaja urihölgy, Dr. Urbanek J. Wiesinger Bianka, Kral Lina, Koste Thea urinők, Vecsey Géza ezredes és sokan mások, részint levélben, részint névjegyükön fejezik ki részvétüket ns. Láng Károlyné elhunytá fölött, akinek koporsójára Bécs városa temetkezési osztályának elismerése szerint nem kevesebb mint 14 koszorú érkezett, köztük természetesen J. M. koszorúja is.

Az életet a haláltól csak egy arasznyi mesgye választja el, ebben az ötvenhatodik számú Emlékkönyvben csak egy vékonyka oldal. A 13833-ik oldalon Vecsey ezredes megható részvétlevele, a 13835-ik oldalon pedig József királyi herceg ő fenségének sajátkezű aláírású levele, amelyben J. Miklósnak köszönetet mond a műveiből neki felajánlott nyolc kötetéért. A kitüntetés-számba menő levél így szól:

„Ezredes-hadbíró Ur! Szárnysegédem útján részemre felajánlott műveinek 8 kötetét kézhez vettem. A szíves figyelemért fogadja kérem őszinte köszönetemet. Szívélyesen üdvözli: Budapest, 1937 július 9. József fh. tn. s. k.”

Érdekes, hogy a levél borítéka a Habsburg-ház családi címeres címkéjével volt leragasztva s hogy ajánlottan küldetett el a címzettnek, J. M. m. kir. nyug. ezredes-hadbírónak...

És az élet után megint halál. 1928 május 28-án kezdődött Juristowski Miklósné súlyos betegsége, mely 1929 július 31-ikén véget is vetett nemes életének. És betegsége utolsó három hónapja alatt az önfeláldozó férj, aki olyan odaadással ápolta feleségét, hogy ő maga már csak saját árnyékává sorvadt össze, nap-nap után négyszer is mérte meg a nagybeteg asszony lázát, amiről a kötetnek nyolc oldala tanúskodik. Reggel hétkor, déli

tizenkétórákor, délután négykor és este hétkor, sőt július 27-ikétől, az asszony betegségének utolsó napjai alatt, naponta kilenc-, tiz-, tizenkétszer is. Milyen kínszenvedés lehetett látnia, hogy a láz könyörtelenül emelkedik s hogy közeledik az elháríthatatlan végzet beteljesülése. Itt közlöm, J. M. feljegyzései nyomán, az utolsóelőtti napnak, július 30-ikának láztabelláját. Éjjel féltizenegykor 38.5 — féltizenkettőkor 38.5 — éjfél után két órákor 39.5 — három órákor 39 — négy órákor 39.5 — reggel nyolckor 38.2, érverés 100 — háromnegyed kilenckor 38.15 — tíz órákor 38.2 — háromnegyed tizenkettőkor 38.25 — háromnegyedegykor 38.4 — egynegyedháromkor 38.5 — egynegyednégykor 38.3 — félőtkor 38.8 — egynegyedhétkor 39 — este kilenckor 38.9 — féltizenegykor 39.1 — érverés 124 — éjfélkor 39.5 — egy órákor 39.8 — két órákor 39.7, érverés 130 — hajnali háromkor 40 — négykor 39.7 — öt órákor 39.7 — hat órákor 39 fokot mutatott a hőmérő.

Gyenge reménysugár találhatott utat J. M. kétségbeesett lelkébe, de sajnos, a remény sugarát csakhamar a halál előre vetett árnyéka sötétítette el. Mert július 31-ikén délután 2 órákor már 40.2 fok, este hétkor 41.5 — este nyolckor pedig 41.25 fok volt a láz, az érverés pedig 160.

„És éjjel 11 óra 11 perckor — írja J. M. — eszméletlen állapotban talán 15-ször egymásután, borzalmas nehézséggel, szinte feldobotva ágyában a belső küzdelemtől, végtelenül fájdalmas légzés után — kiszenvedett a drága, édes felejthetetlen angyalom”.

A megvásárolt — újabb — kettős sírhelyért, a dunabalparti köztemetők igazgatóságának eredeti nyugtája szerint egyezer pengőt, külön a temetésért pedig ezertizennégy pengő 88 fillért fizetett. Horribilis összeg volna ez ma is, hát még akkor milyen anyagi áldozatot jelentett ez a több mint kétezre pengős költség. De a lesujtott férj nem sajnálta a tetemes kiadást, mert némi megnyugvást jelentett gyászoló lelkének, hogy imádott felesége hült tetemét az őt megillető módon adhatta át az anyaföldnek . . . Bucsuzzunk el a nagyasszonytól és mondjuk: béke poraira!

A sírkertből megint vissza az életbe! A kötet 13855-ik oldalán Ödön bátyja levele 1897-ből. Ebben az az érdekes, hogy megemlíti, hogy J. M. egyik tisztársa megkérte egy duszgadzag

verbászi leány kezét, de kosarat kapott. És kérdezi öccsét: „Nem volna kedved reá reflektálni?” (Már mint a leányra.) Nos, J. M. nem reflektált a gazdag leányra!

A 13879-ik oldalon egy okos megjegyzés: „A gonoszok lelkébe könnyebb belátni, mint a szelidekébe”. Ugy van, az élet tapasztalatai erre tanítanak mindenkit, aki figyeli az életet.

A továbbiakban J. M. közeli és távolabbi rokonainak fényképei. Nemes *Pellet* Ignácné szül. Juristowski Irmáé, aki öcscsének, J. Miklósnak a fénykép mellé írt megjegyzése szerint „elsőrangú szépség volt”, és ugyanott Pellett Ignácné fogadott leányáé, *Mihályi* Michl Mariskáé, aki a fényképen is olyan, mintha tündérek ligetéből libbent volna ki, olyan légies, eszményi szépség. Ez a Mihályi Mariska később adász-leveli *Tevely* Elek vármegyei főtisztviselő, tart. százados felesége lett. Fel-tűnik még a kötetben két fénykép, J. M. anyai nagynénjeinek, *Kuharszky* Lóri és *Steingassner* Antalné fényképei. A jóság és szelídlelkűség sugárzik a két asszony arcáról, szeméből.

A 13922-ik oldalon *de Sgardelli* Caesar nyug. magy. kir. alezredes levele. „Kedves Barátom — írja J. Miklósnak — hálásan köszönöm a Rokkant-Szövetség részéről ért kitüntetés alkalmával hozzám intézett jóleső soraidat. Ez a kitüntetés nem felsőbb helyről érkezett, hanem szegény rokkantak ismerték el az érdeklükben eddig éveken át kifejtett önzetlen munkásságot. A hazáért a legnagyobb áldozatot hozott és ma sajnos még mindig igen nehéz sorsban élő bajtársak nyujtották felém a legtöbbet, amit szegények adhattak nekem: egy elismerő oklevelet. Ilyen értelmezés mellett ezt én nagy kitüntetésnek veszem és úgy hiszem Te is átérzed ennek erkölcsi súlyát, amikor kedves soraidal felkerestél.”

Ezt a levelet csak azért közlöm ezen a helyen, mert ékes bizonyítéka annak, hogyan gondolkozik egy magyar katonatiszt. Nagy kitüntetésnek értékeli szegénysorsú rokkant bajtársainak elismerését . . .

A továbbiakban több köszönő levél a magyar közélet és a magyar irodalom ma élő jeleseitől a nekik küldött könyvekért. Ilyeneket írtak: *Vályi Nagy* Géza őrnagy, a kiváló költő, *Havas* István, a Petőfi Társaság főtítkára, Dr. *Bán* Aladár, vitéz dr. *Bodor* Aladár, *Harsányi* Zsolt, Dr. *Lázár* Béla, Dr. *Petri* Mór. *Szathmáry* István, *Baja* Mihály ref. lelkész, *Babay* József, *Szécsi*

Ferenc, majd marcinfalvi *Benda* Gyula nyug. honvédeztisztes, Dr. *Holenka* Barnabás bencés-igazgató Győrött, Dr. *Papp* Károly debreceni egyetemi tanár és sokan mások.

Utóbbinak levele anyira szép, hogy azt — szinte klasszikus példaként — egész terjedelmében ideiktatom: „A debreceni m. kir. középiskolai tanárkerület Elnöksége.” — Debrecen, 1937. dec. 8. — „Mélyen tisztelt Ezredes-Hadbíró Ur! — Fogadja — kérem — hálás és meleg köszönetemet, hogy nagybecsű munkáit nékem — személyi ismeretség nélkül is — volt szíves megküldeni. Amikor megkaptam, sok mindenféle hivatalos elfoglaltság kötött le, azért nem bírtam megköszönni őket. De most, hogy pár napos respiriumhoz jutottam, kész örömmel siettem átlapozni valamennyi kötetet, első sorban a nemes író élettörténetét. Szerénységében is mély, gazdag és emelkedett életút, amely folyton eszméért hevül s a legszebb emberi ideálokért küzd szakadatlanul. Valóban nekem úgy tetszik, hogy Ezredes Ur a maga meleg szívével és agyával nem a mai rideg, kiábrándult világba, hanem a múlt század elejére, — Kazinczyak és Kölcseyek korába illő, „akik meg tudtak volna halni gyönyörű álmaikért!” Legalább ezt érzem a kedélyvilágán, a szülői otthonban, melyből útnak indult, saját családi életében, írásaiban, témáiban finom, szellemes, hol reflektáló, hol meleg leírásaiban, amelyekben annyi értékesen szépet alkotott. Különösen hálás vagyok pedig azért, hogy két oldalról is idegen ágból származván, osztrák katonai nevelése mellett is annyira magyar tudott maradni s ami szépet és nagyot gondolt: magyar tollal örökítette meg. Az Isten áldja minél tovább, mentül súlyosabb sikerekkel. Műveit itteni Szépirodalmi Körünkben — szíves engedelmével — leszek bátor bemutatni. (Csokonai kör). — Még egyszer nagyon köszönve nemcsak értékes köteteket, hanem a bennük nyújtott hangulatot, maradtam — ab invisis — mélyen tisztelő híve: Pap Károly”.

Miként tudjuk, dr. Pap Károly, debreceni egyetemi tanár, a debreceni m. kir. Középiskolai Tanárképzőintézet Elnöke, a Petőfi Társaság tiszteleti tagja, a Csokonai Kör irodalmi társaság elnöke, elsőrangú esztétikus és tudós. Kedvesen köszönte meg a könyveket sok kiváló író, Csathó Kálmán, Falu Tamás, Harsányi Lajos, Kornis Gyula, — gyönyörűen írt Czóbel Minka, Gulácsy Irén, Zádor Tamás és még számosan. Idő és hely hiá-

nyában nem foglalkozhatom behatóan sokaknak remek, lelkesült leveleivel, mint Édesanyukája, Irma nővére, Ödön bátyja, Say Viktor altábornagy, Dr. Say Viktor ügyvéd, Somos Lajos dr., Say Rudolfné Udvardy Szalome, tábornok özvegye, Fiáthné-Dieballa Mária, finomtollú író, aztán vitéz Aggházy Kamil ezredes, dr. Szekeres Gyula százados-hadbíró, dr. Göbel József, Adam Samardzu, Lakay Géza, Babuschek Antal Dezső, dr. Hanskarl Sándor valóságos belső titkos tanácsos báró Goumoin, Eder József és Kraus Kálmán tábornok-hadbírák, Guha Károly, Sterger Max és neje, Kleemann Ferenc, stb. stb. édes leveleivel.

J. M. ma is hálás jótevőivel szemben, mint Boross Mihály, Pongrácz Béla, Pellet Ignác, dr. Say Józsefné, Gebhardt Antonia, Hamzus, Pallér, Unger, Gerlach Benjámín tanárai, Say Moric reáliskolai igazgató, Schlacher József ezredes, Treyer tábornok-hadbíró, Dietrich Móric, Grimm Gusztáv alezredes-hadbíró, Szafka Manó tornatanár, Benedek Andor és Nyiri altábornagyok és Wágner Pista.

Befejezem ennek a kötetnek ismertetését azzal a levelezőlappal, amely J. M. olvasói táborának köréből érkezett. Szószereint közlöm: „Mélyen tisztelt Ezredes úr! Végtelen élvezettel olvastam műveit, melyeknek úgy tartalma, mint stilusa a meszterre vall. Csodálatos, hogy mint fegyelmezett és képzett zseniális katona annyi poézissal tudja leírni érzelmeit, mint a „Beszélgetés elhunyt hitvesemmel” című novellában. Nem is tudnám egyenkint méltatni műveinek kiemelkedő részleteit, mert egy tökéletes lezárt egésznek alkot. Fogadja még egyszer hálás köszönetemet az élvezetért, amit nekem műveivel szerzett. Mély tisztelettel: A. Teréz”.

Ehhez az elismeréshez csak annyi a megjegyzésem, hogy az olvasóközönség köréből érkezett bírálatok fejezik ki legjobban a hatást, amit egy-egy író az olvasóira tett.

És most hadd térjek át az Emlékönyvek

ötvenhetedik kötetére.

Önérzettel tölthet el mindenkit, ha elismerik érdemeit, ha azt mondja neki a feléje áradó elismerés, hogy: ember, nem

hogy nem hiába dolgoztál, de eredményes és hasznos munkát végeztél.

Ilyen kitüntető elismerésben részesült J. M. a *Magyar Katonai Írók Köre* részéről. A fenti számú kötet elején a díszes kiállítású oklevél, amely szerint: „A Magyar Katonai Írók Köre Juristowski Miklós magy. kir. hadbíró-ezredes urat Budapester, 1936 évi március hó 26-ikán tartott tagválasztó közgyűlésén rendes tagjává választotta. A választás és ez az oklevél a magyar katonai irodalom érdekében kifejtett munkásság megbecsülését jelenti. Budapest 1937 évi május hó 1-én. *Doberdói Bánlaky* József altábornagy s. k. elnök, vitéz *Aggházy* Kamil ezredes s. k. alelnök, *Pogány* Sándor s. k. főtitkár.” Aggházy Kamil ezredesről már említettem, hogy ő a budapesti Magyar Királyi Hadimuzeum igazgatója. Hogy mint ilyen, mivé fejlesztette a Hadimuzeumot, arról meggyőződhetik mindenki, aki nem sajnálja az utat, felmegy a Várba és megnézi.

És mindjárt e kitüntető oklevél után egy másik, nem mindennapi kitüntetés: *József főherceg* tábornagy úr ő kir. fensége szárnysegédének, vitéz *Drehr* Endre őrnagy értesítése: „Van szerencsém Ezredes úr szíves tudomására hozni, miszerint József főherceg tábornagy úr ő kir. fensége Ezredes urat folyó hó 13-ikán 10 óra 25 perckor fogadja. Budapest, 1937 december hó 11.”

Udvari bálra is kapott J. M. meghívót, a Budapesten 1911 évi február hó 23-ikán a királyi Várban megtartott udvari bálra, amiről a kötet 14108-ik oldalán található eredeti meghívó tanúskodik.

Prohászka Ottokár volt székesfehérvári püspök is elég nagy úr volt, nemde? Nos, J. M. tőle is kapott ebédre szóló meghívót 1906. évi augusztus 18-ikán, Ferenc József, apostoli királyunk születésnapja alkalmából.

A továbbiakban édes-kedves emlékek valóságos tárháza az Emlékkönyvek 57-ik kötete. Levelek, képes- és egyszerű levelezőlapok és névjegyek, melyek jóbarátok vagy rokonok kezétől származnak s amelyeket a testvéri, baráti vagy rokoni szeretet tett félre hosszú évekkkel ezelőtt, hogy majdan évekkkel később is, amikor küldőik esetleg már a hideg földben nyugosznak, egy kis meleget lopjanak a címzett, vagyis J. M. szívébe. A tudósok már régóta keresik annak a módját, hogyan lehetne az égi

Nap nyári melegének fölöslegét úgy elraktározni, hogy a hideg őszenek és télnek jusson a megtakarított meleg. J. M. már fiatal főhadnagy és százados korában oldotta meg, magára nézve, ezt a problémát. Ami kedves, szívet-lelket melegítő levelet és levelezőlapot kapott, azt gondosan félretette, hogy majd évek mul-tán, ha kezébe kerülnek és újra átolvassa azokat, újra és újra érezze és élvezze a belőlük feléje áradó meleget.

Igy például van a kötetben két fényképes levelezőlap, mindkettő egy édesarcú leányt ábrázol, a plevljei „pék-őrnagy” leányáét. Mindkét levelezőlapon sok szívélyes üdvözetet küld a bájos leány. Harminchét évvel ezelőtt, 1902-ben írta Heinrich Lincsi a két levelezőlapot; tavaszi napsugár melege áradt belőlük akkor is a még fiatal és délceg J. M. felé, de árad még ma is, amikor J. M. már a tél havas útjait járja . . . Vagy az az 1908-ból való levelezőlap, amely *Gárdos* Aladár főhadnagy két éves kis fiát ábrázolja. J. M. volt a keresztapja a kis csöppségnek, aki azt írja, persze édesatyja kezével, hogy: „Eljöttem bemutatkozni és sok-sok üdvözetet hoztam a keresztapának a mamától és a papától”. Több mint harminc évvel ezelőtt kelt ez a levelezőlap, de még ma is édes tavaszi illatot és meleget lophat J. M. szívébe, valahányszor a kezébe kerül az a képeslap.

Lehetetlen a többi ilyen levélről és levelezőlapról külön-külön megemlékezni, de azt hiszem, hogy a megemlégettek is eléggé bizonyítják, hogy J. M. már egy emberöltővel eze.ött is feltalálta a módját, mint lehessen a meleget nyárról télire, a régmúlt időből későbbi évtizedek számára elraktározni úgy, hogy ne veszítsen éltető erejéből hogy úgy mondjam egy fél kalóriányit sem.

Most pedig hadd foglalkozzam az elismerő levelekkel, amelyeket ebben a kötetben találtam. Egész tömeggel vannak, nem is ösmertetek azokból csak néhányat, de mielőtt megtenném, előljáróul egy-két szó kívánczik a tollam alá.

Az esztetikusok azt mondják, hogy szép az, ami érdek nélkül tetszik. Ehhez hasonlóan felállíthatom a tételt, hogy igaz kritika az, amit minden érdek nélkül ad le az olvasó. Nem ismeri az író, sohasem látta, sohasem beszélt vele, nem tudja, még fiatal ember-e vagy már öreg, csak a munkáit olvasta, és mert ezek kiemelték a hétköznapi szürkeségéből, felemelték őt a sáros földről a tisztultabb légkörbe, hálát érez az író iránt.

Adósának tudja magát és tünődni kezd: milyen formában fizesse az írónak, milyen alakban rójja le iránta érzett háláját? És egyszerre csak leül az olvasó, tollat vesz a kezébe, papírost tesz maga elé és levelet meneszt az íróhoz, akinek legtöbbször még a címét sem tudja, csak úgy találomra küldi a neki szóló levelet abba a könyvkiadóba, amelynél az író könyve megjelent. Az ilyen levelek adják meg a legigazabb kritikát, mert minden érdek nélkül születnek meg. Ne értsenek félre, ezzel a világerért sem akarom mondani, hogy egy-egy regényről vagy más szépirodalmi műről megjelent bíráló: érdek szüleménye volna. Nem, az ujságok és hetilapok kritikusi is minden érdek nélkül dolgoznak, csak van rá eset, hogy egy-egy íróval szemben elfogultak és ha nem is „vágják le”, mert a kivégzés nem fedné a meggyőződésüket, de alig néhány sorral intézik el az előttük nem persona grata írókat.

J. Miklósnak egész sereg olyan ismeretlen kritikusa van, aki hálából a szellemi élvezetért ír neki levelet és mond műveiről bírálókat. Itt van például a 14152-ik odalon *Kohlbach* Simon nyug. alezredes nejének levele. „Nagyrabecsült Ezredes úr — írja a mindenesetre nagyműveltségű úriasszony — keresem a kellő szavakat, hogy általuk kifejezést adhassak hálaérzetemnek a gyönyörű tartalmas könyvért. Boldogan tapasztaljuk: könyvtárunk ismét egy értékes művel gyarapodott s örülünk, hogy nb. ezredes úr összes kitűnő munkáinak büszke tulajdonosai vagyunk. Minden elbeszélés külön-külön kedves, „Az idő” címűben magas filozófiát találok. Engem is sokszor foglalkoztatott e téma s most, hogy szellemes fejtegetéseit olvastam, értékes feleletet nyertem.”

És mindjárt ezután a levél után egy másik úriasszonynak *Kopeczky* Károlynénak három levele. Az egyikben azt írja a „mélyen tisztelt Író úrnak”, hogy ő sajnos, nem mestere a tollnak s így csak szegényes a hálás köszönet nagy irodalmi értékű műveikért”. Egy másik levelében pedig azt írja a „Nagyrabecsült Író úrnak”, hogy „élete egyik legszebb élménye volt az ő munkáit olvasni . . .” *Jung* Ernő budapesti lakos is J. M. egyik nagy tisztelője. „Tavaszi reggel” című könyvéről azt írja, hogy: „maradandó érték, megindítóan szép, a szív mélyéig megható és mélységesen emberi.”

El tudom képzelni, milyen büszkeség ágasztnatta J. M.

kebelét, hogy annyi oldalról annyi elismerésben részesült; hasonló nagy büszkeséggel tölthette el egy levél borítékának címzése. A géppel írt címzés így szól: „Méltóságos Juristowski Miklós úrnak, író, nyug. hadbíró-ezredes, Budapest” — és erre J. M. megjegyzi, hogy: „e levél borítéka arra mutat, hogy benem számosan az írot többre becsülik, mint magas tiszti rangomat”. — J. Miklós szerintem, nagyon helyesen gondolkozott. Végtelenül nagyrabecsülöm a katonatiszteket, de mégis: ezredessé, de még tábornokká is lesz az ember, ha megvan a kvalifikációja, de íróvá, elismert íróvá csak az Isten kegyelméből nyert tehetsége folytán küzdheti fel magát a tollforgató . . .

Író sok van a világon, háztulajdonos még több, de háztulajdonos író, vagy író háztulajdonos, nagyon kevés van. Különösen Magyarországon, holott veleszületett természete a magyaroknak, hogy nem szeret a más házában lakni. Arany Jánosnak, Petőfi Sándornak sohasem volt saját háza, szegény Csokonai Vitéz Mihálynak pláne nem volt. Jókainak volt egy földszintes háza a mai Baross- régen Stáció-utcában, de azon hamar túl kellett adni, annyi teher nyomta, és Mikszáth Kálmán is csak egy kis „squarkát” mondhatott a magáénak fent Nógrád-megye Palóccorszáágában.

Nem akarom J. Miklóst éppen Jókai és Mikszáth mellé állítani, csak mint kuriozumot említem, hogy J. Miklósnak volt háza, de akkor még nem volt író. Tudniillik 1899-ben, amikor Plevljében szolgált mint hadbíró-százados, *Peking* József katonai építészeti művezetővel együtt megvett ott egy házat, amiről bizonylatot is kapott a plevljei cs. és kir. katonai állomásparancsnokságtól. A bizonylatot báró Goumoins Gusztáv akkor vezérőrnagy írta alá.

Hová lett a tavalyi hó, hová a plevljei háztulajdonosság: ezzel a méla kérdéssel fejezem be az 57-ik kötet ismertetését.

Az

ötvennyolcadik kötet

J. Miklósnak nyomtatásban már megjelent munkáit, a *hatvanegyedik* kötet pedig az általános sikert és nagy elismerést ara-

tott „Tavaszi reggel” című könyvét tartalmazza, tehát áttérhetünk az Emlékkönyvek

ötvenkilencedik kötetére.

Az elején egy aforizma: „Túlméretezett vágyaid sikerülését ne kívánd mert azok leggyakrabban végzetes bajokat rejtenek keblükben”. A továbbiakban német levelek katonatisztbajtársaktól, itt-ott pedig egy-egy csupa-szeretet levél Szentanyácskától. Azután megemlékezés egy élményről. Nagyszebeni szolgálata utolsó idejében hosszabb szabadságra akart Lembergbe menni, hogy régen látott édesanyjával együtt lehessen. Ekkor kapta az értesítést, hogy Plevljébe helyezték át hadbírónak. Sürgőnyt menesztett *Ripper* Ádám hadbíró-alezredeshez Sarajevoba, a 12-ik hadtest igazságügyi előadójához, amelyben Plevljében való bevonulásának elhalasztását kéri, kellő indokolással. A válasz erre a táviratra az volt: „Sofort einrücken”. Sarajevóban, alig hogy szállodája szobájába lépett, egy küldönc átadta J. Miklósnak *Ripper* alezredes-hadbíró meghívását egy előkedő sörözőbe, ahol nevezett alezredes és még több boszniai hadbíró várta. *Rippert* annyira megkedvelte J. Miklóst, hogy azt mondta neki, nem is engedlek még Plevljébe, két hétig itt maradsz. J. M. panaszkodott: Amikor kértem, hogy anyámhoz akarok, azt a választ kaptam, hogy sofort einrücken, most pedig csupán szórakozás céljából itt maradjak? *Rippert* erre azt felelte: Hja, ha tudtam volna, hogy olyan elragadó kedves fiú vagy, nem tagadtam volna meg kérelmedet, hogy Lembergbe menj . . .

Általában mondható, hogy J. Miklós, bárhol teljesített szolgálatot, mindenütt a legnagyobb megbecsülésnek örvendett előjárói részéről. S ha egy-egy szolgálati helyéről eltávozott, őszinte elismeréssel bucsuztatta felettes hatósága. Így például, mikor Pozsonyból Kolozsvárra áthelyeztetett, felső-eőri *Benedek* Andor altábornagy, a pozsonyi honvédkerület parancsnoka, a következő „Dícsérő elismerés”-ben részesítette J. Miklóst:

Magyar Királyi pozsonyi honvédkerületi Parancsnokság . . . 1277/eln. szám. Dícsérő elismerés. Őrnagy hadbíró-úrnak a kerületi parancsnokság törzsének kötelékéből való kilépése alkalmával őszinte sajnálatomat fejezem ki távozása felett, s indít-

tatva érzem magamat két évi itt működése alatt bíróságvezetői minőségben tanúsított kiváló szorgalmáért a legfelsőbb szolgálat nevében — s a személyem iránt mindenkor tanúsított ragaszkodásáért a magam nevében köszönetemet kifejezni... Pozsony, 1904. évi július hó 1-én. Aláírás: felső-eőri *Benedek* Andor alt. — Nagyságos Juristowski Miklós őrnagy-hadbíró úrnak, Budapest.”

Végül hadd emlékezzem meg vitéz *Lukászy* Károly leveléről, amelyet J. Miklóshoz intézett s amelyben írja, hogy betegsége alatt elolvasta az író „Kis fiútól — öreg úrig” című könyvét. Benyomásait így ecseteli: „Három napig feküdtem, három napig olvastam, gyönyörködtem, épültem. Ez valami új, egészen rendkívüli. Olyan ez a könyv, mint egy lelki kaleidoszkop. Egyik kép szebb a másiknál. Gyöngyszemek, melyeket összetört szívének anyagából készült finom pókhálófonál fűz össze...” és így tovább. A levél vége így szól: „Csupa-szív ember, áldja meg az Isten! Ezt kívánja őszinte nagyrabecsülésből az Önt nagyon de nagyon tisztelő híve... Budapest, 1938. november 20... vitéz *Lukászy* Károly.”

Et nunc veniamus ad ultimum librum. Következik ennek a rendkívül érdekes „Különleges Könyvtár”-nak utolsóelőtti, de tulajdonképen utolsó, a

hatvanadik kötetének

ismertetése.

A kötet elején a Pesti Hirlapnak a „Vérző szívből” című első Juristowski könyvről írt kritikája. Új író ritkán szokott első munkájáról olyan feltétlenül elismerő bírálatot kapni, mint kapott J. M. a *Vérző szívből* című legelső kötetéről. Ide iktatom azt a feltűnően kedvező kritikát:

„J. Miklós: *Vérző szívből*. Megható könyv. A szerző, aki már túl van a fiatalságon, egy kötet elbeszélést áldoz a felesége emlékének. Vannak közöttük amiket rapszodikus meghatottság szült; vannak, amik anekdotás mesélgetések, vannak gyermekmesék, ötletes novellácskák; a legfőbb szépségük és érdekességük az, hogy egy magárahagyott férfi lázas buzgalmától izzanak, aki ezekkel a történetekkel, ezzel a könyvvel akarja lelkét

kiönteni, egész élete minden emlékét odaajándékozni az élet-társának, aki — már nincs.”

Ime, így írt az ország legelterjedtebb, legnagyobb lapja egy akkor új, még ösmeretlen íróról, J. Miklósról. És kivétel nélkül nagyon kedvező, nagyon megtisztelő bírálatot írt úgy erről az első könyvről, mint J. M. későbbi könyveiről a többi budapesti és sok vidéki lap. Ezeket a kritikákat legnagyobb-részt már eddig is ismertettem, itt csak *Falus* Ferencnek Budapesten megjelent *Heti Ujság* című lapját említem, mely „Pesti portrék” főcím alatt Juristowski Miklósról hosszú tudósítást közöl. „Négy embert egyesít magában — írja a *Heti Ujság* — a katonát, a jogászt, a sportembert és a költőt. És mind a négy, egymástól annyira távoleső pályán sokra vitte. Az igazi tehetség előtt nincsenek pályákra korlátozott lehetőségek, a tehetség mindenütt érvényesül.”

Életrajzának tömör ismertetése után így folytatja: „Hirtelen, szinte minden előzmény és átmenet nélkül kész költőként lép a porondra és egymásután adja ki novelláit, regényeit, amelyek érettségükkel, gondolatbőségükkel, formakésztségükkel valósággal meglepik azokat, akik nevét eddig nem ismerték . . .” Végül, mikor J. M. *Borország* című könyve megjelent, ilyen elragadtatott hangon ír a szerzőről: „Az egész magyar sajtó osztatlan szeretettel és elismeréssel fogadta J. M. nyug. hadbíró-ezredes *Borország* című tehetséges és értékes kötetét. A kitünő katona-író ebben a nem mindennapi regényes írásában olyan nemes lirai hangot üt meg, hogy fel kell figyelni tehetségére és nem közönséges kvalitásaira. J. Miklósnak ez a most megjelent pompás írása a kilencedik értékes munkája . . .”

A 14929-ik oldalon két fénykép. Mindkettő J. M. és hatéves kora óta testi-lelki jóbarátja Dr. *Göbel* József tisztiorvos, ennek rákosszentmihályi nyaralójában, 1936. október havában.

J. Miklósnak nagyon sok katona- és civil jóbarátja volt és van, akiken a szeretet és sok jó emberén a hála eltéphetetlen szálaival is csüng. Nagyon hosszúra nyúlna a névsor, ha valamennyinek idejegyezném a nevét, ezért csak a következőket említem, és pedig: nemes *Vecsey* Géza ezredest, akiről már többször is írtam s aki el nem mulasztja, hogy Miklós napjára pompás rimekbe szedett verses köszöntővel ne lepje meg régi bajtársát és jóbarátját; dr. *Göbel* József tisztiorvost, akiről

csak az imént emlékeztem meg, dr. *Gold* Ferenc miniszteri tanácsost, *Pongrácz* Miklós főszolgabíró, dr. *Kraus* tábornok-hadbíró, dr. *Szekeres* Gyula százados-hadbíró, *Babuschek* Antal Dezső tábori főpapot, *Lakay* Géza gyógyszerészt, *Guha* Károly katonai tisztviselőt, vitéz *Aggházy* Kamil ezredest, a budapesti magy. kir. Hadimuzeum igazgatóját, és ha jól tudom, megte-remtőjét, *Sarló* Sándor gyógyszerészt, dr. *Somos* Lajos tanítóképezdei igazgatót, *Samardzic* Ádám őrnagyot — és a kötet 15878-ik oldalán látható fénykép tanúsága szerint, barátai közé kell számítani báró *Goumoins* Gusztáv altábornagyot, J. M. volt parancsnokát is, aki ezt a fényképet a következő dedikációval küldte el J. Miklósnak: „Meinem lieben Freunde und treuen Mitarbeiter zur freundlichen Erinnerung an seinen aufrichtig ergebnen Goumoins, Fmlt. Plevlje 5/X. OI” (Magyarul: Kedves barátomnak és hűséges munkatársamnak barátságos emlékül és őszinte tiszteletem jeléül, Goumoins altábornagy. Plevlje, 1901. október 5.) A fénykép alatt J. Miklósnak ez a marginális jegyzete olvasható: „Áldott emlékü, legaranyosabb, drága, éde-sebbnél édesebb, jóságos Parancsnokom! Örök hálával: Jur. Miklós.”

Nagyon megható a rendkívüli szeretet és hűség, mellyel J. M. viseltetik barátai és volt bajtársai iránt; csak igazán nemeslelkű és csupaszív-emberek képesek ilyen barátságra és szeretetre; de a legmegindítóbb J. Miklósban az a rajongó imádat és végtelen tisztelet, amelyet korán elhunyt áldott jó felesége, valamint szülei és azok közül különösen Szentanyácskája iránt tanúsított. Azért írom, hogy különösen Szentanyácskája iránt, mert amikor édesapja, Jur. Sándor százados meghalt, ő, J. M. csak hatéves kis fiú volt, tehát nem sok élmény és édes emlék fűzheti az élete derekán elhunyt apjához, és ennek feléje áradott szeretete melegét sem érezheti olyan intenzíven. De édesanyja, Isten különös kegyelméből, majdnem 87 éves kort ért el és J. M. még öszülő fejjel is érezte, hogy egy őrangyal örökdik felette és küldi áldását élete útjaira: édesanyja, Szentanyácskája. Nem is lehet száraz szemmel elolvasni azt a hét-soros, tacitusi tömörséggel írt Ajánlást, amellyel „Kis fiútól — öreg úrig” című könyvét útnak indította. „Annak a két szent Asszonynak szentelem emlékeimet, akiket legjobbszívűeknek ismertem e földön, akiknél a krisztusi szeretet magaslatáig fel-

növekedett anyai szeretetet tapasztaltam, akiktől megtanultam szívemen keresztül gondolkodni: az én páralan Édesanyácskámnak és akit ő is forrón szeretett, a hitvesemnek, az ő hűséges Miklósuk!”

Ennyit az Emlékönyvek 60-ik kötetéről, mely a „Tavaszi reggelt” kivéve, J. M. eddig megjelent kilenc kötetének nyomtatott példányait tartalmazza.

Ime feldolgoztam a „Különleges Könyvtár” valamennyi (61) kötetét és most szinte fájdalmas érzéssel válok meg attól a csodálatos könyvgyűjteménytől, mely „Juristowski Miklósné Emlékönyvei” néven a budapesti magy. kir. Hadimuzeumban kapott méltó helyet, abban a díszes, e mű elején már említett szekrényben, amelyet a m. k. Hadimuzeum azzal a kötelezettséggel fogadott el, hogy annak állagából semmit el nem vehet, ahhoz semmit hozzá nem tehet, s amely ennek a fenköltlelkű asszonymnak hervadhatatlan virágokból font koszorút nyújt.

Fájó szívvel válok meg a hatvanegy kötettől, őszintén sajnálom, hogy nincs több; annyi szépet és jót és emberien fel-emelőt olvastam és láttam azokban a könyvekben. Egy immár a hetvenötödik évbe forduló emberi életnek, J. Miklós irigylésre méltó gyönyörű életének története van abban a hatvanegy kötetben, története egy életnek, mely sokfelé rétegeződik, melynek hőse: szüleinek szerető fia, feleségét imádó férje, a hűséges, áldozatkész jóbarát, a hadbíró, aki hivatali hatalmával nem hogy soha vissza nem élt, hanem ellenkezőleg, ahol csak lehetett, jószívvel segített azokon, akik bírói széke előtt álltak és ítéletüket várták; a sportember, a vadász, a közkedveltségnek örvendő társaságbeli ember, az ifjúság nevelője, a gyermekek jóbarátja és — amit nyomatékosan hangsúlyozok — az író. Az író, aki hatvanhatéves hajlott korban lépett ki a porondra és rövid kilenc év alatt meghódította magának azt a világot, amely az irodalomban a szépet, a jót és a nemes gondolkozásra valló olvasmányokat kedveli.

És legvégül: még hőse, az izig-vérig magyar ember, az önzetlen hazafi, aki még mint közöshadseregbeli katona is gerinces magyar tudott maradni; aki szereti magyar hazáját, aki — Gyulai Pál szavaival élve — szerette és szereti azt szívvel, szóval, tettel s akitől hazaszeretetet tanulhat az olvasó. Egy

ilyen ember joggal mondhatja magáról, hogy: nem éltem hiába, és bizakodással mondhatja Horatiussal: non omnis moriar. Csak az ember teste porlad el, amikor a Párkák elmetszik élete fonalát, de megmarad az, amit alkotott... Juristowski Miklós alkotásai is meg fognak maradni nemcsak ad majorem gloriam autoris, hanem mint a későbbi nemzedékek szívesen megőrzött igaz értéke is.

Végeztem... üdv az olvasónak!

V é g e.

Azaz: még nincs vége... visszakozz!

A „Különleges Könyvtár” utolsó kötetének feldolgozása után visszahelyeztem ezt a szekrénybe és búcsút mondva a Könyvtárnak, az anyag rendezéséhez és feldolgozásához fogtam hozzá. Otthon aztán, amikor befejeztem az ismertetést és ezt a szót gépeltem: Vége, — kételyek szálltak meg, hátha még nincs vége? Hátha van még valami a szekrényben, ami elkerülte figyelmemet?

Nem sajnáltam a fáradságot, felmentem a Várba, a Hadi-muzeumba, alapos szemlét tartottam a szekrényben — és csakugyan: egy gondosan összezsinegelt csomagra bukkantam.

Értékes anyagot tartalmaz, ösmertetem hát ezt is, mint Juristowski Miklós életéhez tartozót.

Egy képes levelezőlap, küldője báró *Goumoins Gabriella*. „Szívélyesen üdvözli édesanyjával együtt az akkor Pozsonyban működő J. M. őrnagy-hadbíró urat.”

Korrekt magyarsággal ír az az idegen földről Magyarországra került leányvirág. Gyermeke annak a talpig nemes altábornagynak, báró *Goumoins Gusztávnak*, aki sok-sok esztendön át Magyarországon teljesített szolgálatot. Ime, amit Jókai az Uj földesúr c. regényében Ankerschmidt tábornokról és szívvel-lélekkel magyarrá lett leányáról mesél, annak itt találjuk a kópiáját. *Goumoins Gabriella* is jó magyar honleánnyá nemesedett...

Kerekre tágult a szemem, amikor egy régi levél került a kezembe. Ékes latin nyelven írt levél, kelt „Vindobonae, die IV. ante Calendas Jul. MDCCCLXXXIX, menesztette J. Miklóshoz „In te propensus Henricus”, teljes nevén nemes *Sommer Henrik*.

És J. Miklós ugyanolyan kalappal viszonzta a köszöntést, latin nyelven válaszolt a levélre . . .

Más:

1892. elején a nagyszzebeni magy. kir. csendőrség legénységét a börtetőjogban iskoláztatni kellett. Talán nem volt akkor Nagyszzebenben honvédségi vagy csendőrségi hadbíró, mert J. Miklóst vezényelték ki oktatóul a magy. kir. csendőrség legénységi tanfolyamába. (Juristowski Miklós jelszava volt: Mindig a legjobbat! Nos, a kirendelő katonai parancsnokságnak is ez lehetett a jelszava, mert a legjobbat rendelte ki oktatóul.)

Más:

Meghívó a *Gyóni Géza Irodalmi Társaságnak* 1936 április 1-én tartott irodalmi délutánjára. A tárgysorozat harmadik pontja: „Tükör”. Elbeszélés. Irta és felolvassa Juristowski Miklós alapító tag . . .

Huszonnégy évvel ezelőtt óriási feltűnést keltett Budapesten egy gyilkosság, melynek áldozata *Kudelka* gazdag hentes, tettese pedig egy elzüllött ember volt. (Akasztófán végezte ronda életét.) A bűnpört *Dr. Apáthy Jenő* ezredes-hadbíró tárgyalta. Ez a *Dr. Apáthy* régebben J. M. mellé volt beosztva s hogy milyen bánásmódban részesülhetett előljárója, J. M. részéről, mutatja *Apáthynak* 1913. november 7-ikén kelt levele. Azt írja, hogy „mindenkor hálásan fog J. Miklóstra visszaemlékezni és kéri, hogy kegyes jóemlékezetében és pártfogásában továbbra is tartsa meg.”

Még találtam a csomagban egy füzetet. 78 oldalra terjedő tanulmány „*Juristowski Miklós ezredes-hadbíró irodalmi munkássága*” címmel. Irta *Dr. Tamásy János*.

Nos, nem sok író dicsekedhetik azzal, hogy egy idegen ember minden érdek nélkül, tisztára csak rajongásból kedvelt írója iránt és azért, mert „J. M. ezredes úr munkái úgy neki, mint feleségének igen sok élvezetes órát szereztek”, leüljön és időt és fáradságot nem kímélve beható tanulmányt írjon kedvelt szerzője műveiről.

Hogy mennyire beható ez a tanulmány, mutatja a tartalomjegyzék. 1. Ajánlás. 2. Bevezetés. 3. Az író rövid életrajza. (Valószínűleg *Dr. Somos* könyve nyomán.) 4. Az író lelkülete. 5. Az író irodalmi tevékenységének indító okai. 6. Az író munkáinak tárgya. 7. Az író munkáinak általános jellemzése. 8. Az

író munkáinak felsorolása. 9. Az író jelentősebb munkáinak jellemzése. 10. Az író méltatása. 11. Az író helye az irodalomban. 12. Az író nyelvezete. 13. Az író magyarsága. 14. Mit keresünk J. Miklós munkáiban. 15. Befejezés.

Ugyanez a Dr. Tamásy János a „Tavaszi reggel” című legújabb Juristowski-kötettel is foglalkozik, sűrű sorokban gépelt ív-nagyságú öt oldalon. Gratulálunk Juristowski Miklósnak ehhez a nem mindennapi sikerhez.

Végül közlöm az Eger-Gyöngyösi Ujság (melynek ma már „Eger” a címe) 1937. április 8-iki Irodalom-rovatából dr. Kapor Elemér szerkesztő tudósítását:

Juristowski Miklós ezredes-hadbíró élete és irodalmi munkássága

SOMOS LAJOS dr. KÖNYVE.

Az irodalom, minden nyilvánvaló és világviszonylatban is verhetetlen gazdagsága mellett sok olyan értéket rejt, amelyet vagy a magányos művészi gyönyörködés korlátai, vagy — bármilyen csodálatos is lehet — a szerénység nem engednek a nyilvánosság elé, pedig a tehetség nemesi levelével jogosan foglalkathatnák el helyüket az irodalmi megbecsülés magaslatán. Elismerés illeti a felfedezőket, akik rábukkannak egy-egy meghúzódó kincsre, felmutatják s a méltatás és bírálat olyan sugarait bocsájtják rá, amelyek fényében elővillan minden szépségük és sajátos varázsuk.

Ilyen felfedező tanulmányt írt most *Somos Lajos dr.*, az egri érseki tanítóképző intézet kiváló fiatal tanára, immár igazgatója, fentjelzett könyvében.

Mint tanulmánya előszavában maga a szerző mondja, egy minden ízében érdekes és különös íróról szól ez a könyv, aki fiatal éveinek rendkívül erős és tehetséges irodalmi munkássága után 66 esztendőskorában vette újra kezébe a tollat, hogy félszázados pihenés után tegyen eleget a múzsa hívó szavának. Fölségesen szép gondolat indította meg tollát ebben a pirandelloi korban: örök emléket állítani a meghalt élettársnak. Nem egészen hat év alatt kilenc kötet elbeszéléssel áldozott ennek a gondolatnak s e kötetekben olyan remek alkotásokkal is gazda-

gította irodalmunkat, aminőkkel kevesen dicsekedhetnek. Akik ismerik Petőfi sírúrait, amelyeket Csapó Etelka sírján zokogott el, azok meg fogják érteni Juristowski hitvesköltészetének világát és jelentőségét. Ebben a vonatkozásban páratlanul áll Juristowski az egész magyar irodalomban.

Ez az érdekes egyéniség szerencsés méltatóra talált Somos Lajos dr. személyében, aki egyfelől mint pedagógus kibogozza és meghatározza Juristowski emberi tulajdonságait, másfelől mint műítélő arra törekszik, hogy az irodalmi értékelés munkáját elvégezze. Viszont az is igaz, hogy az anyag, amit kezébe kapott, színvonalában annyira egyenes, hogy a felfedező munka minden természetes nehézsége mellett is könnyen lehet benne előrehaladni s annyira változatos is, hogy a feltáruló szépségek minden fáradozásáért bőségesen kárpótolják a kutatót.

Juristowski életét egyéniségének alakulását, emberségének elkészülését családi levelezésekből s az író naplójából híuen mutatja a szerző: az apai és anyai ágon régi patricius családból származó, feltűnően értelmes gyermek hogyan talál rá az önnevelés útjára, mennyire öntudatosan fejlesztí akarátát és jellemét, serdül változatos érdeklődésű fiatalemberré, azzal a vággyal, hogy író legyen s azzal a megállapítással: „Nem eszmékben, hanem jellemben van hiány a legtöbb írónál.” De nemcsak szellemét, hanem testét is erősítette, képezte, úgy hogy a könyv elolvasása után meg kell állapítanunk, hogy azok közé a kevesek közé tartozik, akiknek sikerült megközelíteniök a tökéletes ember fogalmát.

E gazdag élet másik oldala: az irodalom ugyancsak tisztán áll az olvasó előtt Somos Lajos dr. könyvében. A szerző érzékeny ítélőképesége és nagy kultúrája finoman bírálja az idős író megkapó írásainak erősségeit: a fantázia szárnyalását, az éles jellemzőkészséget és mindenekeelőtt a morális tisztaságot, amelyek meghatározzák Juristowski előkelő helyét irodalmunkban.

Somos Lajos kitűnő könyvének elolvasása után őszintén sajnáljuk, hogy ez a különös író nem bocsájtotta műveit könyvárusi forgalomba.

dr. k. e.

S ezzel munkámnak csakugyan

V é g e.

Ára 3 pengő

Kiadja: Klein S. Budapest, VI., Lovag-utca 14. — Telefon: 111-195.

Szerkesztésért felel: Dr. Csermely Gyula.

Nyomatott: Klein S. nyomda, Budapest, VI., Lovag-utca 14.

